

*P. Liivak H. Raivet
A. Sillard*

SPORTLIK JAHINDUS

A-22267

P. LIIVAK H. RAIVET A. SILLARD

SPORTLIK JAHINDUS

*Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi
Jahimajanduse Inspektsiooni poolt soovi-
tatud jahisportlaste tehnilise miinimumi
katseteks ettevalmistamisel*

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1958

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

EESSÕNA

Jahipidamine metsloomadele ja -lindudele nõuab neilt kodanikelt, kes soovivad tegelda jahispordiga, teatud erialaseid teadmisi ja oskusi.

Senised kogemused on näidanud, et paljudel jahimeestel, eriti algajail, küllaldased teadmised jahipidamiseks sageli puuduvad.

Paljudel jahisportlastel ei ole ülevaadet, millised ulukid oma tegevuse poolest on põllu- ja jahimajandusele üldiselt kasulikud ja millised kahjulikud, mistõttu tihti lastakse neid ulukeid, kes igati on ära teeninud kaitset ja hoolitsust.

Ei tunta jahirelvade materjalosa ega laskemoona sobivust. Relva käsitlemise oskus on sageli puudulik, mis on ohtlik nii relvaomanikule endale kui ka jahikaaslastele.

Jahikoerte tõuomadusi tuntakse vähe, mille tõttu tihti ülehinnatakse ja kasvatatakse mittetõulisi koeri, kes puudulike omaduste tõttu edaspidist aretamist ei vääri.

Jahipidamise eeskirjade liiga vähese tundmise tõttu ei ole mõnedel jahisportlastel ettekujutust karistuste määrast ja kahjutasude suuruselt, mis jahipidamise eeskirjade rikkumisele ning metsloomade ja -lindude ebaseaduslikule küttimisele või püüdmisele paratamatult järgnevad.

Nõukogude jahisportlaste eesmärgiks ei või olla ainuüksi metsloomade ja -lindude laskmine või püüdmine,

vaid paralleelselt nende küttemisega on nõutav ka ulukite hooldamine ja nende kaitsmine salaküttide eest. Et jahindus kui sport takistamatult võiks areneda, selleks on peale jahipidamisviiside ja selle ala tehnika tundmise vaja, et iga jahisportlane ka meie metsade jahiloomade ja -lindude külluse eest hoolt kannaks.

Käesoleva väljaande eesmärgiks on abistada jahisportlasi hädavajalike algteadmiste omandamisel ja ühtlustada jahitehnilise miinimumi katsete sooritajate teadmisi nende nõuete ulatuses, mida algajale jahisportlasele jahiorganisatsiooni sisseastumisel esitatakse.

I. JAHI REGULEERIMINE SEADUSANDLUSEGA.

Mida mõistetakse jahipidamise all?

Jahipidamise all mõistetakse tegevust, mille eesmärgiks on vabas looduses elunevate loomade ja lindude laskmine, tabamine, püüdmine ja jälitamine.

Jahipidamisega võrdseks loetakse viibimist jahimaaladel väljaspool üldiseks kasutamiseks ettenähtud teid püssiga, jahikoeraga, püüniste või muude jahipidamisvahenditega või tapetud loomade või lindudega.

Kuidas jahipidamine oma tegevuse iseloomult jaguneb?

Jahipidamine jaguneb töenduslikuks ja sportlikuks jahipidamiseks. Töenduslik jahipidamine karusloomadele ja metslindudele taotleb maksimaalseid võimalusi jahisaagi arvulises osas. Isikuid, kes tegutsevad töendusliku jahipidamisega, nimetatakse elukutselisteks jahimeesteks.

Töenduslik jaht on levinud NSV Liidu põhjapoolsetel aladel, kus metsloomade ja -lindude arv, neile soodsate looduslike tingimuste ja biotehniliste abinõude rakendamise tõttu, jahipidamisel arvulisele piiramisele ei kuulu.

Eesti NSV territooriumil on metsloomade ja -lindude piiratud arvu tõttu lubatud sportlik jahipidamine, mis paralleelselt ulukite normeeritud küttimisega ühtlasi ette näeb nende paljundamist, samuti uute liikide soetamist ning neile soodsate elu- ja arenemistingimuste loomist.

Milliseid maa-alasid võib jahipidamiseks kasutada?

Jahipidamiseks võib kasutada riigi ja kolhooside maa-alasid, nagu metsad, heinamaad, põllud, sood, järved, jõed ja mereäärne tsoon, mis on eemal asustatud punktidest ja jahipidamise eesmärgil jahimajanditele eraldatud.

Kuidas Eesti NSV jahimaa-alad jagunevad?

Eesti NSV jahimaa-alad jagunevad:

1) vabariikliku tähtsusega jahikaitsepiirkondadeks, kus ulukite säilitamise ja paljundamise otstarbel on osaliselt või täiesti igasugune jahipidamine kuni 10 aasta jooksul keelatud;

2) kohaliku tähtsusega jahikaitsepiirkondadeks, kus jahipidamine on kõigile või üksikutele ulukitele kuni 5 aasta jooksul keelatud;

3) jahioorganisatsioonidele tasuta kasutamiseks eraldatud jahimaa-aladeks — tingimusel, et neil maa-aladel organiseeritaks ajakohased jahimajandid;

4) jahikeelutsoonideks, mis asuvad linnade, asulate, suvituskohtade ja parkide territooriumil, kus igasugune jahipidamine kuni 10 km raadiuses on keelatud.

Kes on õigustatud jahimajandi territooriumil jahti pidama?

Jahimajandite territooriumil võivad jahti pidada selle jahiseltsi liikmed, kelle valduses kinnistatud majand on.

Jahimeestel, kes elunevad jahimajandite territooriumil ning on teiste jahiseltside liikmed, on õigus antud majandis, kui neil on jahipidamist õigustavad dokumendid või eriline hooajaline või ühekordne luba, jahti pidada tingimusel, et nad jahikalendrist ning jahimajandi sisekorra eeskirjadest rangelt kinni peavad.

Jahimaa-aladel on lubatud nii kollektiivne kui ka individuaalne jahipidamine.

Kes võivad kasutada jahipidamise õigust Eesti NSV territooriumil?

Eesti NSV territooriumil võivad jahipidamise õigust kasutada kõik 18 aastat vanaks saanud kodanikud, kes on jahiseltsi liikmed, omavad vormikohast jahipiletit ja on tasunud riigilõivu vastava kalendriaasta eest, — tingimusel, et oleks sooritatud jahitehniline miinimum ja kinni peetaks kehtestatud jahipidamiseeskirjadest ning jahiorganisatsiooni sisekorrast.

Millised dokumendid peavad jahimehel jahil olles kaasas olema?

Jahimehel peab jahil kaasas olema jahipilet ja selle jahiseltsi jahiluba, kelle jahimaa-alal jahipidamine toimub. Jahipileti ja jahiloa üleandmine teisele isikule on keelatud. Jahipileti esitamine on nõutav jahisaagi äraandmisel varumisorganisatsioonidele.

Mis süsteemi relvadega ja jahipidamisvahenditega on jahipidamine lubatud?

Jahipidamine on lubatud:

- 1) ainult nende relvade ja vahenditega, mis on kindlaks määratud kehtivates jahipidamiseeskirjades;
- 2) jahilippude, linnukujude ja -profiilidega, peibutusabinõude (ulukite juurdemeelitamiseks nende häälitsuste järeleaimamisega) ning peibutuspartidega;
- 3) jahiorganisatsioonides registreeritud iga tõugu jahikoertega.

Milliste jahipidamisvahendite kasutamine on keelatud?

Keelatud on üldsusele ohtlike jahipidamisabinõude kasutamine:

- 1) iselaskjate ülesseadmise, aukude kaevamine loomade püüdmiseks, mürgistatud söötade kasutamine, loomade ning lindude püüdmine püünisraudade, lõksude, võrkude, silmuste, konksude või lingudega;
- 2) jahipidamine registreerimata püssiga või püssi

üleandmine jahipidamiseks teisele isikule; samuti on keelatud jahipidamine registreerimata jahikoeraga ning hagijatega vee-, soo-, põllu- ja metsalindudele.

Milliseid ulukeid võib püüda püünisraudadega?

Püünisraudadega on lubatud talvisel ajal, pärast hagijatega jahipidamise tähtaja lõppemist, püüda hunte, ilveseid, rebaseid, tuhkruud, nirke ja kevadel mutte.

Puude otsa asetatud püünisraudu võib kasutada kana- ja raudkullide püüdmiseks.

Mida tuleb mõista hävitavate jahipidamisviiside all?

Kõiki neid jahipidamisviise, mis ei vasta jahimehe eetika nõuetele, nagu loomade ja lindude tagaajamine ja laskmine liikuvalt valgustatud autolt (välja arvatud hundid), sõraliste tagaajamine ja laskmine jääl või kõval lumekoorikul, tormi, tulekahju või uputuse eest põgenevate loomade ja lindude püüdmine ja laskmine, samuti abitus seisukorras olevate — külmunud, sulil olevate ja noorte, lennuvõimetute jahilindude püüdmine ning laskmine, kasulike jahilindude munade korjamine.

Samuti on keelatud karusloomade koobaste lahti kaevamine, koobaste ülevalamine keemiliste ainetega või loomade väljasuitsutamine koobastest.

Millist eesmärki taotleb jahipidamiskeeld?

Jahipidamiskeeld taotleb ulukite säilitamise eesmärki. Jahipidamiskeeld hõlmab ulukeid, kelle arv ei ole küllaldane selleks, et neile jahti peetaks, või kellele jahipidamisega võib kaasneda nende täielik hävitamine. Näiteks NSV Liidu Euroopa-osas on kogu aasta kestel keelatud jahipidamine põtradele ja metskitsedele, kuni nimetatud jahiloomade arv on väike.

Ulukitest, kellele jahipidamine Eesti NSV territooriumil on lubatud, on kehtivates jahipidamiseskirjades avaldatud nimestik.

Millest on tingitud jahipidamistähtaegade määramine?

Jahipidamistähtaegade määramine on tingitud kohalikest ilmastikuoludest, mis mõjutavad jahiloomade karvkatte kujunemise aja algust ja lõppu, samuti jahilindude pesitsemise ja sulil oleku ning lindude äralennu ning tagasilennu rändeaegu.

Jahipidamine on lubatud ajavahemikul, mil karuloomade karvkate on täisväärtuslik ja noored jahilinnud täiesti lennuvõimelised, — eeldusel, et jahipidamise aja kestus ja mahalastud ulukite arv ei kahjusta vastavate looma- ja linnuliikide edaspidist loomulikku juurdekasvu.

Jahihooaja algus ja lõpp ning küttimeks lubatud ulukite nimetused tehakse teatavaks kohalikus ajakirjanduses hiljemalt kaks nädalat enne jahipidamise algust.

Missugustel ulukitel ei ole kaitseaega?

Kõigi lubatud vahenditega kõikjal ja igal aastaajal on lubatud hävitada hunte, ilveseid, kana- ja raudkulle, roolorkulle, vareseid, härakaid ning metsnääre, samuti rüüstata nende urge ja pesi.

Jahimaa-aladel hulkuvad koerad, välja arvatud jahika teenistuskoerad, ning kassid kuuluvad samuti hävitamisele. Jahi- ja teenistuskoerad kuuluvad kinnipidamisele, nende omanikud aga kui jahipidamiseeskirjade rikkujad võetakse vastutusele.

Mida mõistetakse Eesti NSV riikliku jahifondi nimetuse all?

Eesti NSV riikliku jahifondi all mõistetakse kõiki Eesti NSV territooriumil asuvaid vabas looduses elutsevaid metsloomi ja -linde. Riikliku jahifondi suuruse kindlaksmääramine toimub iga-aastase ulukite loenduse andmete alusel.

Vastavalt loenduse andmetele määratakse kindlaks ulukite küttime üldised ja personaalsed laskenormid.

Missugust jahipidamist loetakse salaküttimiseks?

Salaküttimiseks loetakse jahipidamist: a) keelatud ajal, b) keelatud kohal, c) jahikeelu all olevaile ulukeile, d) keelatud jahipidamisvahenditega, e) jahipidamiseks keelatud viisil, g) ilma jahipiletita ja loata.

Kuidas karistatakse jahipidamiseskirjade rikkumises süüdi olevaid isikuid?

Jahipidamise eest keelatud kohas, jahikeelu ajal, keelatud loomadele või lindudele või keelatud abinõude ja vahenditega karistatakse kriminaalvastutusele võtmisega VNFSV KrK § 86-1 järgi. Mainitud paragrahv näeb karistusena ette paranduslikke töid kuni 6 kuud. Jahipidamiseskirjade teisiti rikkumise eest karistatakse kuni 300 rubla suuruse rahatrahviga koos jahisaagi konfiskeerimisega ning jahipidamise õiguse äravõtmisega kuni 3 aastaks.

Riikliku kaitse alla võetud ulukite laskmise eest karistatakse vabadusekaotusega kuni 2 a. (Eesti NSV Ülemnõukogu seadus 7. juunist 1957. a. «Eesti NSV looduse kaitsest»). Pärast kriminaal- või administratiivkorras vastutuselevõtmist nõutakse salaküttidelt sisse jahimajandile tekitatud kahju iga lastud metslooma või -linnu ebaseadusliku tapmise või püüdmise ning koobaste ja pesade rüüstamise eest vastava summa suuruses jahipidamiseskirjades kehtestatud kahjutasude järgi.

II. LÜHIANDMEID ULUKITE BIOLOOGIAST.

Iga jahimees teab oma praktikast, et jahisaak ei olene ainult relva käsitlemise oskusest, laskemoonast ja koera väliomadustest, vaid ka sellest, kui hästi jahimees ulukite elu-olu tunneb.

On vaja teada, millistel jahialadel ulukeid otsida, ja mitte ainult aastaegade järgi, vaid ka ööpäeva kestel, samuti seda, millest nad toituvad, kuhu nad ennast puhkeaegadel peidavad, millised on nende harjumused, jne.

Tähtis ei ole teada mitte ainult jahiloomade jooksu- aega, karvkatte muutmise ja lindude sulil oleku ning rändeaegu, vaid osata ulukeid tunda looduses ka nende välis- ja välitunnuste järgi.*

Ei ole haruldased juhud, kus algajad jahimehed ei oska isaulukeid eraldada emaulukeist, ujupartidest, valgejänest halljänesest jne.

Alljärgnevalt tuuakse andmeid Eesti NSV-s elutsevatest jahiloomadest ja -lindudest.

1. JAHILOOMAD.

Pöder.

Millised on isa- ja emapõdra eraldustunnused?

Pöder kuulub hirvlaste sugukonda, värvuselt — tumepruun. Talvel on karvkate heledam kui suvel.

* Välistunnused: keha pikkus ja raskus, kuju, karva värvus, üldse kõik tunnused, mis looma või lindu väliselt iseloomustavad.

Välitunnused: loomale või linnule omane seisak, jook, liikumine, lend, hääletsused jt. tunnused vabas looduses.

Jalad — valkjad. Keha tagumisel otsal, erandina teistest hirvlastest, puudub põdral saba ümbruses valge laik, nn. «peegel». Isapõdra keha pikkus on kuni 260 sm, kõrgus kuni 180 sm. Emapõder on 16—20 sm madalam. Saba väga lühike — 1—10 sm. Kaalub kuni 500 kg.

Sarvi kannab ainult isapõder. Iga aasta heidavad isapõdrad detsembris-jaanuaris vanad sarved maha. Nende asemele hakkavad kohe kasvama uued sarved. Peale sarvede kasvab põdrapullil eritunnusena lõua all habemetaoline pikk karvatutt. Jooksuaeg — septembris-oktoobris. Kandeaja kestus umbes 9 kuud. Põdravaskad — arvult 1—2 — sünnivad mais-juunis. Põder on niiskete ja soostunud metsade ning suurte rabade ja soode tüüpiliseks loomaks.

Toidab end kõikide meie metsades leiduvate puude ja põõsaste noortest kasvudest, lehtedest ja koorest. Heameelega sööb sinika-, mustika- ja pohlavarsi. Liikumise kiirus — hobusest kiirem. Soised alad ületab kergelt. Ujub hästi. Elab kuni 20 a. vanuseni. Jahipidamine põtradele on kogu aasta jooksul keelatud.

Maral.

Millised on marali välistunnused?

Maral kuulub hirvlaste sugukonda.

Värvuselt pruun, karvkate on suvel heledam. Keha pikkus kuni 230 sm, kõrgus kuni 140 sm, keskmine kehakaal 150 kuni 200 kg. Leidub isaseid maraleid, kelle keha kaal ulatub kuni 300 kg-ni. Saba on 10 kuni 12 sm pikk.

Kogu tagumist osa, tõusuga seljale, katab valge «peegel». Isamaralil on tugevad ja suured sarved. Noorel pullil kasvavad teisel eluaastal pikad harudeta sarved. Kolmeaastasel pullil on sarveharusid 3, nelja-aastaselt — 4, viieaastaselt — 5. Sarvede tipud ei oma niisugust sümmeetrilist krooni nagu euroopa hirvel. Sarvede vahetus toimub veebruarikuul.

Emamaralil sarvi ei ole. Kevadine karvaajamine toimub märtsis-aprillis.

Suguküpseks saab maral teisel eluaastal, kuid paaritamine toimub tavaliselt kolmandal-neljandal aastal.

Paaritamisaeg algab sügisel septembris-oktoobris ja

Isapõder.

kestab ühe kuu. Jooksuajal eralduvad emamaralid vasikatest ja moodustavad maralipulli ümber nn. «haaremi». Isaste vahel toimuvad sel ajal võitlused, mis mõnikord lõpevad nõrgema isalooma surmaga.

Kandeaaja kestus on 8,5—9 kuud.

Emamaral toob mais-juunis 1, harva 2 vasikat ilmale.

Äsjasündinuil on punakas värvus, külgedel kuues reas valged täpid. Seda värvust omavad vasikad kuni sügiseni. Emamaral imetab vasikat kuni järgmise innaajani.

Maral toitub lehtpuude koortest, pungadest, kasvudest, heinast, tera- ja juurviljast, kanarbikust ning puusamblast, talvel aga sööb hea meelega ka lehisevihtu, mis on valmistatud suve esimesel poolel.

Maralite pehmetest sarvedest valmistatakse väärtuslikku meditsiinilist preparaati — pantokriini.

Maralid elavad kuni 20, harva kuni 25 aastat vanaks.

Meil elavad maralid on aklimatiseerumise ajajärgus ega kuulu praegu üldse jahipidamisobjektide hulka.

Metskits.

Millised on isa- ja emametskitse eraldustunnused?

Metskits kuulub hirvlaste sugukonda. Suvel on karvate punakaspruun, talvel — hall. Värvuse muutus toimub mai algul ja oktoobri lõpul.

Keha pikkus kuni 130 sm, kõrgus — 80 sm. Kaalub kuni 50 kg. Sarvede pikkus kuni 25 sm.

Sokk on suvel sarvedega, emametskits sarvedeta. Sarvede heitmine toimub novembris-detsembris. Sokul on keha jässakam kui kitsel. Kitsede jooksuaeg algab juuli keskel ja kestab kogu augustikuu. Kandaeg 9—9,5 kuud. Noored talled, arvult 2—3, sünnivad mais ja on pruunikashalli, kollaste täppidega karvkattega. Hiljem muudavad talled oma varjevärvust ja ühtuvad värvuselt vanade loomadega, püsima jääb ainult valge kolmnurk («peegel») keha tagumisel otsal. Metskitsed elutsevad igasugustes metsades, rabades ja puisniitudel, kus leidub jõgesid või ojasid, suvel üksikult, talvel gruppidenä.

Metskits toitub paljudest taimeliikidest, puukasvudest

Noor isane metskits.

ja lehtedest. Heameelega sööb marju, seeni ja närib puukoort. Metskitsede vaenlasteks on hundid, ilvesed ja hulkuvad koerad. Metskitse talleid püüavad rebased, nugised, kalju- ja merikotkad, kanakull ning kassikakk.

Elab kuni 16 a. vanuseni.

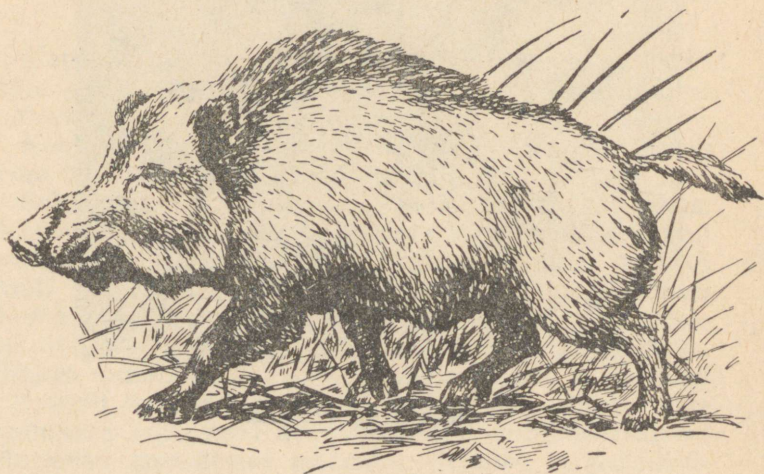
Jahipidamine metskitsedele on kogu aasta jooksul keelatud.

Metssiga.

Millised on metssea tunnused?

Metssiga loetakse kodusea esivanemaks. Värvuselt tumepruun või tuhakarva hall. Nahk on kaetud kareda harjasega. Keha esimene osa on massiivsem kui tagumine. Jalad on kõrgemad kui koduseal. Keha pikkus kuni 230 sm, kõrgus kuni 110 sm. Võib kaaluda üle 200 kg.

Kultidel on tugevasti arenenud kolmekandilised kihvad. Emistel on kihvad vähe arenenud. Nägemine ei ole metsseal eriti hästi arenenud, kuid selle asemel on tal terav kuulmine ja hea haistmine.

Metssiga.

Jooksuaeg algab novembris ja kestab kuni jaanuarini. Kandaeg 19—20 nädalat. Emis sünnitab aprillis 4—12 põrsast.

Elutseb suurtes metsades, soodes ja pilliroopadrikutes. Kõigesööja. Elab kuni 15 a. vanuseni. Jahipidamine metssigadele võib toimuda ainult Jahimajanduse Inspeksiooni eriloaga. Metssiga lastakse kuuliga. Haavatud metssiga on jahimehele ja koerale äärmiselt ohtlik.

Karu.

Missugused on karu välistunnused?

Meil esineb karude sugukonnast pruunkaru. Värvuselt ühetaoline. Karv tihe ja pikk eriti turjal ja reitel. Saba pole karvade seest näha. Kõrvad — väikesed. Jalad madalad ja jämedad. Keha pikkus kuni 250 sm, kõrgus — 120 sm. Kaalub kuni 480 kg.

Emakarud on kasvult ja kaalult väiksemad ning sale-
damad kui isakarud. Jooksuaeg algab mais või juunis ja kestab kaks nädalat.

Karu.

Kandeaeg — 7 kuud. Emakaru toob ilmale 1—5 poega. Poegib talveune ajal koopas. Pojad on roti suurused ja ilma karvadeta. Suur ja kohmakas kujult, on karu aga hea jooksja ning võib oma teravate küünete tõttu ronida puudele ja madalamate ehitiste katustele. Kõndides toetub kogu tallale. Elutseb süngetes laanepadrikutes. Kõigesööja. Elab kuni 50 a. vanuseni. Jahipidamine karudele võib toimuda ainult Jahimajanduse Inspektsiooni eriloal. Karu lastakse kuuliga. Haavatud karu on jahimehele ohtlik.

Hunt.

Millised on hundi välis- ja välitunnused?

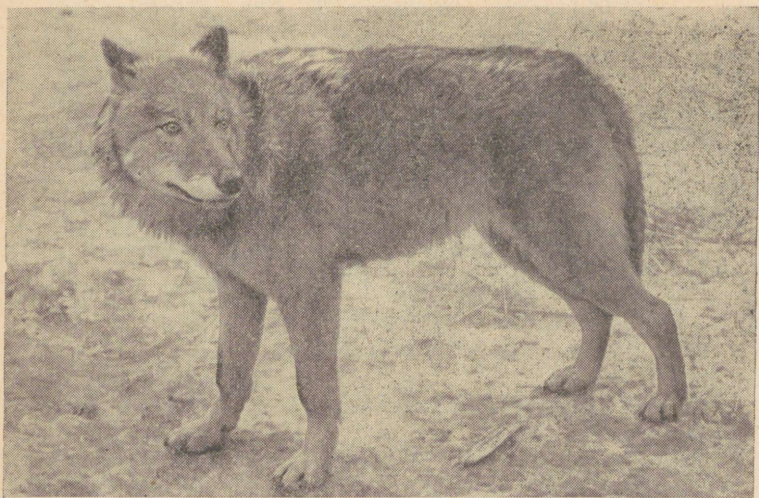
Hunt kuulub koerlaste sugukonda. Värvuselt enamasti tumehall. Väliselt sarnaneb suuresti saksa lambakoeraga, nn. hundikoeraga.

Keha pikkus 160 sm, saba 35—40 sm. Kõrgus kuni 80 sm. Kaalub 40—65 kg. Elab kuni 15 a. vanuseni. Jooksuaeg algab detsembris ja kestab kuni märtsikuuni. Kandeaeg 62—65 päeva. Kutsikate arv 3—12.

Hundi pesakond elutseb koos kogu suve, sügise ja osa talvest, kuni järgmise jooksuaja alguseni. Talvel liituvad pesakonnaga eelmise aasta noored hundid ja moodustavad karjad, mille suurus ei ületa 15 hunti. Hundikari on hundi perekond, keda juhib tavaliselt vana emahunt.

Hunt elutseb inimasulate läheduses metsades või rabades, mille ümbruses leidub murdmiseks kariloomi, koeri ja kodulinde. Hunt murrab kõiki loomi ja linde, kelledest ainult jagu saab. Tema lõpmatu saagiahnus ja taltsutamatu murdjaloome sunnivad teda rohkem murdma, kui ta seda vajab nälja kustutamiseks.

Hunte on lubatud hävitada igal aastaajal ja kõikide ühiskonnale ohtute abinõudega. Parimaks hävitamiseks kevadisel jahihooajal mais-juunis ja juulis. Laskmiseks tarvitatakse kartetše. Laskekaugus 30—35 m. Sihtida tuleb, olenevalt kaugusest, kas pähe, kaela või vasaku külje abaluu alla. Iga lastud või kinnipüütud hundi või hundikutsika eest makstakse preemiat 500 rubla.

Hunt.

Rebane.

Millised on rebase välis- ja välitunnused?

Rebane kuulub koerlaste sugukonda. Värvuselt punakaskollane. Pea ja kaela alapool, kõhualune ja jäsemete sisepooled on valkjad. Jalgade ja kõrvalestade välispooled ning suunurgad on mustad. Sabaots — valge.

Keha pikkus kuni 80 sm, saba 35—40 sm ja kõrgus 30—38 sm. Kaalub kuni 7,5 kg. Jooksuaeg algab veebruaril teisest poolest. Kandeage 52—53 päeva. Poegib koopas maikuul. Kutsikate arv 3—12. Elutseb metsades, põldudel ja heinamaadel. Murrab kõiki linde, metskitse tallesid ja jäneseid. Kutsikate kasvatamise ajal hävitab emarebane suurel arvul jahilindude pesakondi ja noori jäneseid ning kodulinde.

Jahimajandusele toob rebane palju kahju, kuid osaliselt lunastab tekitatavad kahjud sellega, et ta hävitab suurel hulgal põllumajandusele kahjulikke hiiri,

Rebane.

peale selle hinnatakse rebast veel väärtusliku karusnaha pärast.

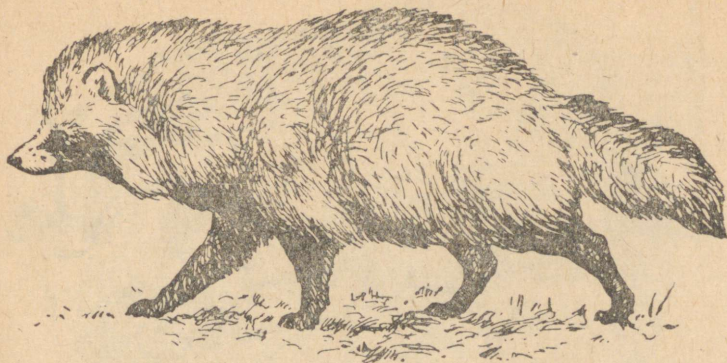
Rebane elab kuni 15 a. vanuseni. Jahti peetakse rebastele hagijatega ja jahilippudega, samuti korraldatakse neile aju- ning varitsemisjahte. Häid tulemusi annab jahipidamine rebastele peibutusabinõudega, s. o. juurdemeelitamine hiire piuksumise või jänese hädikisa järeleaimamisega. Rebast lastakse haavlitega nr. 1—3. Sihtpunktiks valitakse kael või pea. Laskekaugus kuni 50 m.

Kährikoer.

Millised on kährikoera välis- ja välitunnused?

Kährikoer kuulub koerlaste sugukonda. Värvuselt tumehall, ogakarvad — kollakad või valkjad. Jalad lühikesed mustade vöotidega. Kõhualune — kollakaspruun. Silmadest kuni kõrvadeni asetseb valge riba, põsed mustad, sama värvusega põskede tagaküljel on pikad karvad, mis moodustavad nn. «põskhabeme». Koonuots terav. Kõrvad kikkis. Karvkate — tihe, pikk, pehme ja soe ning vastupidav.

Keha pikkus kuni 80 sm, kõrgus 30—40 sm. Kohev saba pikkuselt 15—24 sm. Suvel kaal 4—6 kg, talvel 5—10 kg. Jooksuaeg algab märtsis, mõnikord ka veebruaris. Kandaeg 60—64 päeva. Pesakonnas on 6—15 kutsikat. Eesti NSV-sse introdotseeritud 1950. a.

Kährikkoer.

Esineb peaaegu kogu Eesti NSV territooriumil, välja arvatud saared. Poegimiseks ja talveuneks kasutab rebase- ja mägrakoopaid. Kõigesööja. Elab kuni 15 a. vanuseni.

Kährikkoera tuleb pidada tunduvalt vähem kahjulikuks kiskjaliseks kui rebast. Kährikkoera lastakse nr. 2/0 haavlitega.

Mäger.

Millised on mägra välis- ja välitunnused ja kuidas jahipidamine mäkradele toimub?

Mäger kuulub kärplaste sugukonda. Värvuselt valkjas- või mustjashall. Koon ja nägu valge. Pea külgedel must vööt, mis algab silmade eest, suundub üles, ulatudes üle pea, ja lõpeb turjal. Jalad lühikesed, mille tõttu liikumine aeglane ja kohmakas.

Keha pikkus kuni 100 sm. Kõrgus 45—50 sm. Saba pikkus 21 sm. Kaalub keskmiselt 20 kg. Mägra jooksuaeg on juulis-augustis. Poegib mais, tuues ilmale 3—5 poega.

Elutseb metsas. Koopad ehitab endale kuival maapinnal — metsapadrikutesse. Külmade tulekul matab koopa käigud kinni ja suigub talveunne.

Koopasse korjab talveks toidutagavarasid. Toitub hiirtest, muttidest, noortest jänestest ja rüüstab jahi-

Mäger.

ning laululindude pesi, hävitades nende mune ja poegi. Mägra liha on söödav.

Jahti peetakse mäkradele mägrakoortega, kusjuures tema koopast väljatõmbamiseks tarvitatakse eritangisid või konkse. Varitsemisjahil lastakse mäkra siis, kui ta on koopast väljunud ja sellest eemaldunud. Laskmiseks tarvitatakse nr. 3/0 haavleid või kartetše (6—8 mm).

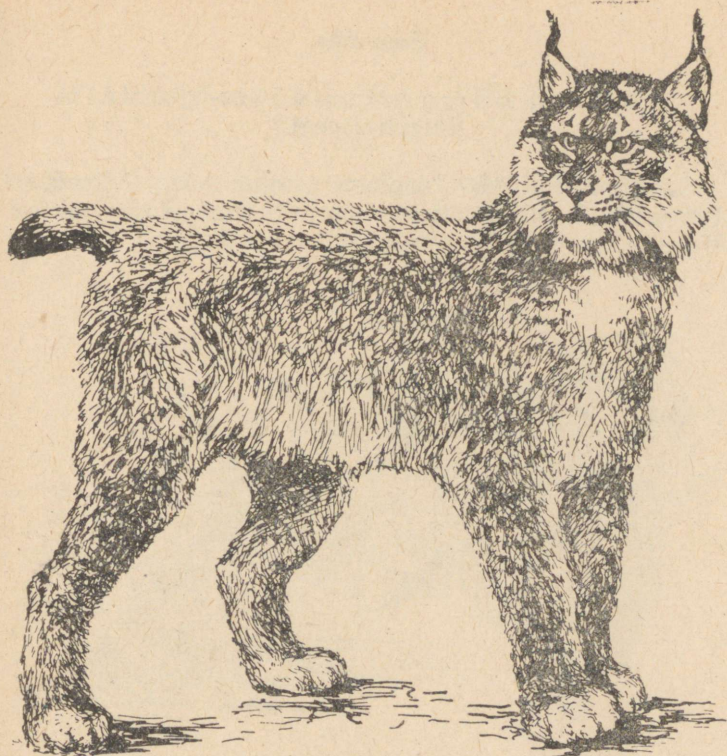
Ilves.

Millised on ilvese välis- ja välitunnused?

Ilves kuulub kaslaste sugukonda. Välimuselt sarnaneb ilves kassile. Ilvese värvus on varieeruv hallist ja punakashallist kuni roostepruunini. Seljal, külgedel ja jalgadel on pruunid ümmargused laigud. Kõhualune, jalgade siseküljed, kurgualune ja rind valkjad. Saba tõmbiotsaline, millest tipupoolne osa üleni must. Kõrvad kikkis, kõrvalestadel mustad karvatutid. Kõrvadest allpool «põskhabe».

Jalad tugevad, kõrged ja jämedad. Karv — tihe ja pehme.

Keha pikkus kuni 110 sm, kõrgus 65—75 sm. Saba pikkus 20—31 sm. Raskus 32—45 kg.

Ilves.

Jooksuaeg algab märtsis. Kandeageg 9—10 nädalat. Poegib aprillis või mais, pesakonnas 2—5 poega. Pesakond elab koos ühe aasta.

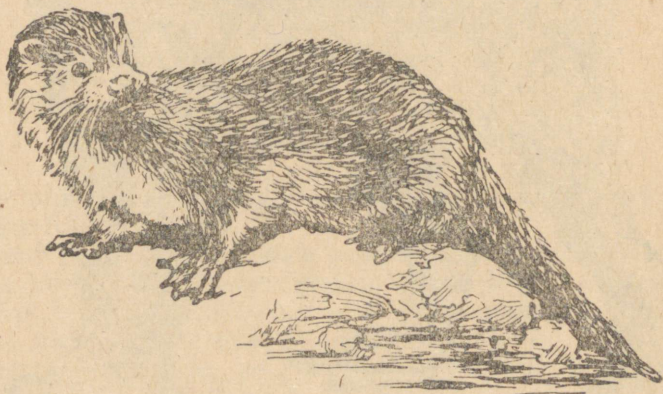
Elutseb suuremates metsamassiivides. Metsadest eelistab selliseid, kus on rohkesti tuulemurde ja tihnikuid. Ilves murrab põdravasikaid, metskitsi, mäkri, kährikkoeri, rebaseid, jäneseid ja linde. Toidupuudusel ründab varssu, vasikaid ja lambaid.

Elab 10—12 a. vanuseni. Ilvestele peetakse jahti hagijatega ja korraldatakse ajujahte. Laskmiseks tarvitatakse nr. 2/0—4/0 haavleid ja kartetše 6—8 mm. Haavatud ilves on ohtlik jahimehele kui ka koerale. Lastud ilvese eest makstakse preemiat 200 rubla. Ilveseid on lubatud hävitada igal aastaajal ja kõikide ühiskonnale ohutute abinõudega.

Saarmas.

Millised on saarma välis- ja välitunnused?

Saarmas kuulub kärplaste sugukonda. Värvuselt tumepruun. Kurgualune, põsed ja mokad on valkjad. Vanade saarmate karvkate on tumehall.

Saarmas.

Saarmas omab kõrgekvaliteedilist karusnahka. Keha pikkus kuni 80 sm, saba pikkus 45—55 sm, kõrgus 25—35 sm. Kaalub 8—15 kg.

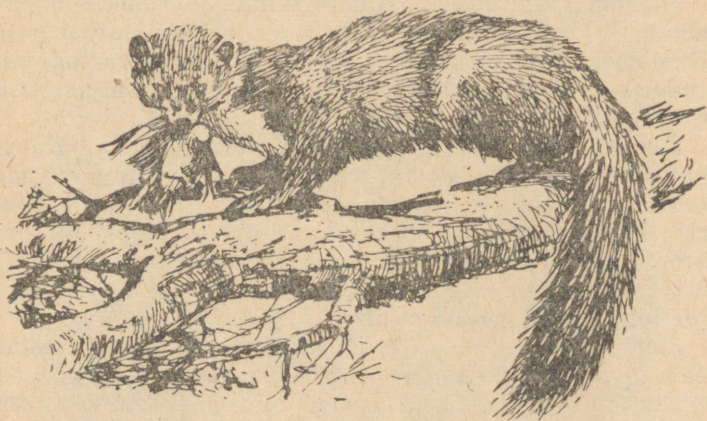
Jooksuaeg veebruari lõpul või märtsi algul. Kande-aeg 9 nädalat. Poegib maikuul, pesakonnas 2—4 poega. Isasaarmas poegade kasvatamisest ja hoolitsemisest osa ei võta.

Elutseb veekogude — ojade, jõgede, järvede ja merelahtede vahetus läheduses, kasutades pesitsemiseks ning varjumiseks nende kallastes leiduvaid auke ja õõneid. Toitub kaladest ja vähkidest. Elab kuni 15 a. vanuseni. Jahipidamine saarmatele on NSV Liidu Euroopa-osas keelatud.

Nugis.

Millised on nugise välis- ja välitunnused?

Nugis kuulub kärplaste sugukonda. Välimuselt sarnaneb soobliga, mispärast teda ka soobli «õeks» nimetatakse. Metsnugisel on kõrgekvaliteediline karusnahk.

Nugis.

Värvuselt on nugis kollakaspruun. Kaela all kollakasruuge laik, mis algab suunurkade lähedalt ja ulatub rinnani. Saba — puhmjas. Pea kolmnurkne, terava koonuga. Kõrvad laiad, ümarikud ja kikkis. Keha pikkus kuni 50 sm, saba 18—30 sm, kõrgus 20—25 sm.

Jooksuaeg algab juulis ja kestab augusti keskpaigani. Kandeage 8 kuud. Poegib märtsis-aprillis. Pesakonnas 2—5 poega. Emanugis valmistab poegimiseks pesa puuõõnde, poegib ka orava või mõne suurema linnu pesas.

Elutseb peamiselt suuremais kuusemetsades. Metsnugis murrab metskitsetallesid, jäneseid, oravaid, metsiseid, tetri, laanepüüsid ja rüüstab linnupesi, hävitades lindude mune ja poegi. Jahimajanditele on mets-

nugis kahjulik. Metsnugistele on jahipidamine lubatud Jahimajanduse Inspeksiooni erilubadega. Lasta tuleb pähe, et nahka mitte rikkuda.

Halljänes.

Millised on halljänese välis- ja välitunnused?

Halljänes kuulub näriliste seltsi, jänese laste sugukonda. Üldvärvuselt on jänes nii suvel kui talvel hall. Kael ja rind on roostepunased. Kõhualune ja tagajalgade siseküljed valged. Kõrvatipud on väljastpoolt mustad. Tagajalad on esijalgadest pikemad.

Jänese nahk kõlbab töödeldult karusnahaks. Karvkatte valmistatakse kõrgekvaliteedilisi veluurviltseid peakatteid. Karva ajamine toimub märtsis ja oktoobris. Keha pikkus 55-68 sm, kaalub 4—5 kg, mõnikord kuni 7 kg. Esimene jooksuaeg veebruarikuu lõpul või märtsikuu algul, teine rukki õitsemise ja kolmas sügisel lehtede langemise ajal.

Jänes poegib 2—3 korda aastas. Kandaeg kestab 45—48 päeva. Poegade arv 2—3. Jäneste sugupoolte eraldamine vabas looduses ei ole väli- ega välistunnuste abil võimalik. Elab tavaliselt 7—8 a. vanuseni. Elutseb nii põldudel kui ka metsatukkades, põlates suuremaid metsamassiive. Eriti meeldib jänestele künklik maastik, mis on kaetud kadakapõõsastega. Talvel ilmub toidupuudusel ka asulate ja üksikute majade vahetusse lähedusse. Vajab talvel, suurema lumekatte korral, hooldamist lisatoidu väljapaneku teel. Toitub noorest rohust, orasest, ristikheinast, kapsastest, puude ja põõsaste koorest, pungadest, noortest kasvudest ja võsudest. Jänestele peetakse jahti peamiselt hagijatega ja värske lume korral otsijahti ilma koerata. Jänest võib lasta jahihooaja algul haavlitega nr. 4—5, hooaja keskel, kui jänese karvkate täiesti on valminud, haavlitega nr. 1—3. Maksimaalseks kauguseks jänese laskmisel loetakse 50 m. Söödalt ja pesast jahimees jänest ei lase.

Halljänes poegadega.

Valgejänes.

Millega eraldub valgejänes halljänesest?

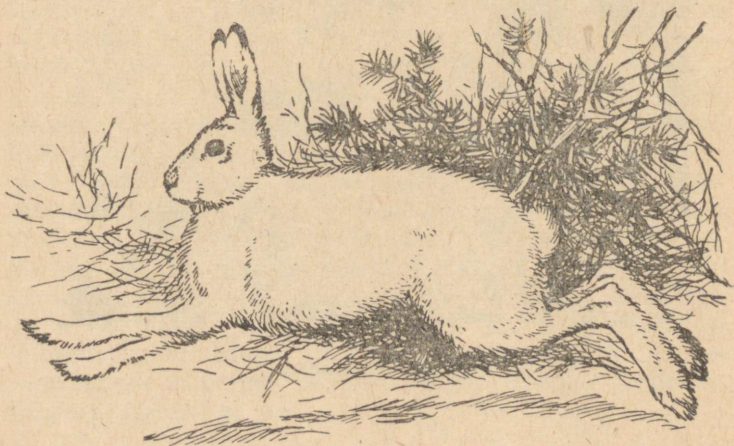
Valgejänes on suvel värvuselt tumehall, mõnikord ka roostepruun. Kõrv, surutuna vastu koonu, ei ulatu ninaotsani. Käpad on tunduvalt laiemad kui halljänesel, must laik saba ülalpoolel puudub. Talvel on valgejänes üleni lumivalge, välja arvatud kõrvaotsad ja silmad, mis on mustad. Valgejänes muudab karvkatet kaks korda aastas. Kevadine karvaajamine toimub märtsis ja lõpeb maikuul, sügisene algab augustis ja lõpeb detsembrikuu alguseks.

Keha pikkus kuni 65 sm, raskus 2,5—5,5 kg. Poegib 2—3 korda aastas. Kandeage 49—51 päeva. Poegade arv 2—4.

Valgejänes ei ole liikumisel nii osav ja vilgas kui halljänes.

Elutseb üldiselt suuremates segametsades, eriti kohtades, kus kasvavad haab, kask ja paju, milliste puude koort tarvitab toiduks.

Valgejäneste arvus võib tähele panna vähenemist: palju tihedamini võib kohata hall- ja valgejänese ris-

Valgejänes.

tandeid, nn. «tumakut», kelle kuju ja värvus on mitmesugune: kord sarnaneb ta valge-, kord halljänesele.

Jahipidamise viisid valgejänestele on samad mis halljänestelegi.

Orav.

Milline erinevus on orava karvkattel suvel ja talvel ja kuidas oravale jahti peetakse?

Orav on suvel värvuselt pruunikas, talvel kattub ta tihedama valkjashõbedase karvaga. Sabä suur ja kohev. Kõrvade otsas pikad karvatutid.

Hinnaliste karusnahkade varumisel on oraval NSV Liidus võrdlemisi suur osatähtsus.

Orava jooksuaeg on sõltuv kliimatilistest oludest. Kandaeg kestab 35—40 päeva. Poegimiseks ehitab orav kõrgele kuusepuule okstest ja samblast kerakuju-

Orav.

lise pesa. Poegade arv 2—10. Elutseb peamiselt okaspuumetsas.

Toitub peamiselt kuuse- ja männiseemneist. Meel-
sasti sööb seedri- ja sarapuu pähkleid, tammetõrusid
ja seeni.

Okaspuude seemnerikkail aastail, mis korduvad
perioodiliselt, 2—10 aasta järel, on /ka oravaid rikka-
likult, seemnevaeseil aastail on neid vähe. Oravale
peetakse jahti laikaga. Laskmiseks tarvitatakse pooli-
kuid laenguid ja nr. 4—5 haavleid. Lasta tuleb pähe,
et nahka mitte rikkuda.

Tuhkur.

Millised on tuhkru välis- ja väli-
tunnused?

Tuhkur kuulub kärplaste sugukonda. Tuhkrul on
ümmargune pea ja ümardunud koon. Silmad asetse-
vad kõrvadele lähemal kui ninale. Saba on veidi
lühem poole keha pikkusest. Jalad on madalad ja viie
varbaga. Seljapoolel on karvkatte värvus tumepruun,
kaela- ja kõhualusel, jäsemeil ning sabal mustjaspruun.
Lõuaalune, pea küljed silmade, kõrvade ja suunur-
kade vahel ning koonuots, välja arvatud must nina, on
kollakasvalged. Kõrvad pruunid kollakasvalge ääris-
tusega. Silmade taga valkjas laik. Tuhkru karvkattes
torkavad silma pikad ogakarvad. Üldvärvuse toonis on
mõnel tuhkrul nahk heledam, teisel tumedam.

Täiskasvanud tuhkru keha pikkus on kuni 45 sm,
saba 15—18 sm ja kõrgus 15—18 sm. Ematuhkur on
isasesest suurem.

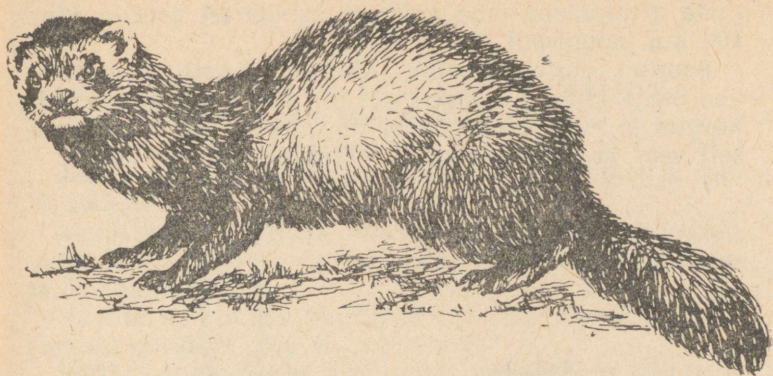
Jooksuaeg on veebruaris või märtsis.

Kandeaeg kestab 9 nädalat.

Pojad, arvult 4—7, on algul pimedad ja värvuselt
valged. Mõne nädala möödumisel sarnanevad pojad
värvuselt vanadele.

Tuhkur elutseb inimasulais, asulate läheduses ole-
vais metsatukkades, võsastikes, karja- ja heinamaadel.
Pesa ehitamiseks kasutab igasuguseid urkaid, suuri
kände, kivi- või haohunnikuid, puuriitu, heinakuhja-
asemeid jne.

Tuhkur murrab kõiki kodu- ja metslinde, noori

Tuhkur.

jäneseid, hiiri, rotte, konni, sööb kalu, vähke, sisalikke, rästikuid ja rüüstab lindude pesi.

Jahimajandusele on tuhkur väga kahjulik.

Tuhkrule peetakse peamiselt püügijahti, kusjuures kasutatakse mitmesuguseid rauast või puidust valmistatud püüniseid.

Ondatra (piisamrott).

Millised on ondatra välis- ja välitunnused?

Ondatra sarnaneb väliselt veerotile, kuid on viimast veidi suurem. Värvuselt tumepruun, esineb ka täiesti mustavärvilisi. Saba on kehast lühem, külgedelt lapik ja kaetud nahksoomusega. Ondatra annab sooja, pehme, vastupidava ja ilusa karusnaha. Eesti NSV-sse on ondatra introdotseeritud 1947. a. ja praegu aklimatiseerumise ajajärgus.

Ondatra keha pikkus on keskmiselt 30 sm, saba — 23 sm, kaal — 900—1000 g. Poegib 2—4 korda aastas. Jooksuaeg algab varakevadel ja kestab perioodiliste vaheaegadega kuni talve tulekuni. Kandeageg kestab 25—26 päeva. Poegade arv 6—7. Ondatra elutseb ja levib meil peamiselt siseveekogudel. Paremate sööda-kohtade ja elutingimuste otsimisel sooritab ondatra mööda maad rännakuid, liikudes ühekaupa või väikse-

mate gruppidega oma endisest asukohast eemale kuni 100 km kauguseni.

Asunud elutsemiskohta alaliselt, püstitab ondatra vee peale kuivast heinast või pilliroost onnikese, mille kõrgus ja laius ulatub tihti üle meetri. Toitub peamiselt vee- ja sootaimedest, veelindude pesi ei rüüsta.

Ondatra.

Ondatra vaenlasteks on saarmas, tuhkur, rebane, merikotkas, kakulised, viud, loorkullid ja ka suuremad haugid.

Püügijahti ondatrale teostatakse Jahimajanduse Inspektsiooni erilubade alusel.

2. JAHILINNUD.

Kuidas rühmitatakse jahilinde maastikutüüpide järgi?

Jahilinnud rühmitatakse metsa-, vee-, põllu- ja soolindudeks.

Metsalindude hulka kuuluvad metsised, tedred, laanepüüd, rabakanad, metskurvitsad, faasanid, õõne- ja kaelustuvid.

Veelindude hulka kuuluvad pardid, haned, lagled, luiged, pütid, tildrid ja rookanad.

Põllulindude hulka kuuluvad: põldpüü, põldvutt ja rukkirääk.

Soolindude hulka kuuluvad: rohukurvits, tikutaja, mudakurvits, koovitajad ja sookurg.

Metsis.

Millised on isa- ja emametsise eraldustunnused?

Metsis on hane suurune. Isametsisel on sules- tik põhiliselt mustjas- või tumehall, puguala roheka metalliläikega. Tiiva kattesuled on pruunid, tiiva alus- suled valkjashallid. Nokk tugev, kongus ja värvuselt rohekaskollane. Silmakulmud punased. Saba on suur ja ümardunud, mustadel sabasulgedel valged täpid. Isametsis kaalub kuni 5,5 kg.

Emametsis on värvuselt ookerpruun, mustade vootidega ja punakaspruuni rinnaga. Kaalub kuni 3,5 kg.

Metsis elab suurtes niiskevõitu okaspuu-kõrgmetsa- des ja puisrabade servaosades. Üleslend raskepärane, robinal. Metsise mänguaeg algab märtsis ja kestab kuni mai teise pooleni. Metsis lendab mänguplatsile õhtul pärast päikeseloojangut ja alustab mängu koidi- kul. Emametsis pesitseb maapinnal. Kurnas on 6—10 muna. Haudumine kestab 23 päeva. Toitub peamiselt männipuu okkaist, haavapuu lehtedest ja marjadest. Paigalind.

Metsistele on jahipidamine kogu aasta jooksul kee- latud.

Teder.

Millised on isa- ja ematedre eraldustunnused?

Teder on varesest suurem. Tedrekuke sulestik on üldiselt süsimust, sinise metalliläikega. Saba lüürakujuline ja alt valge. Tiibadel valge küüdis ja eesservadel väike ümmargune valge laik, tiibade aluse katte-suled valged. Silmakulmud punased. Tedrekukk kaalub kuni 1,7 kg.

Ematedre sulestik on ookerpruun, mustade vööti-dega. Tiibade küüdis valge ja saba väljalõikega. Emateder kaalub kuni 1,3 kg.

Teder elab soode serval, põõsaniitudel, puisrabadel ja metsaservadel ning -raiesmikkudel. Toitub marjadest, sipelgamunadest ja kasepungadest. Üleslend robinal. Tedremäng algab märtsi lõpul ja kestab puude lehteminekuni. Emateder pesitseb maapinnal. Kurnas on 4—12 muna. Haudumine kestab 23 päeva. Paigalind.

Jahipidamisviisid: kevadel varitsetakse tedrekuke mänguplatsidel, suvel teostatakse noorte tetrede otsijahti linnukoeraga ja sügis-talvel, kui tedred on salkades, peetakse tedrekukkedele varitsemisjahti kujudelt.

Tetrede laskmiseks tarvitatakse haavleid nr. 4—5. Jahipidamine ematetredele on kogu aasta jooksul keelatud.

Rabakana.

Millised on rabakana tunnused?

Rabakana on varese suurune. Suvel on sulestik kollakaspruun, tiivad valged, talvel on rabakana üleni valge, välja arvatud must nokk ja saba tüürsuled. Üleminekusulestik kirju. Isalind kaalub keskmiselt 600 g, emalind — 580 g.

Elutseb suurtel niisketel lage- ja põõsarabadel. On pidevalt maas, kuid varjevärvuse tõttu on raskesti märgatav. Mänguaeg algab märtsikuul ja kordub sügisel, kuid selle vahega, et sügisel linnud hoiduvad paaritamisest. Üleslend valju robinaga. Toitub marjadest ja taimede seemnetest ning paju- ja kasepungadest. Kur-

1—2 — teder (1 — ♂, 2 — ♀), 3—4 — metsis (3 — ♂, 4 — ♀).

1 — põldvutt, 2 — põldpüü, 3—4 — rabakana (3 — talvsulestikus, 4 — suvisulestikus), 5 — laanepüü.

nas on 7—16 muna. Haudumine kestab 23 päeva. Sügisel liituvad pesakonnad salkadesse. Paigalind.

Jahipidamine rabakanadele on kogu aasta jooksul keelatud.

Laanepüü.

Millised on laanepüü tunnused?

Laanepüü on haki suurune. Isa- ja emalaanepüü on sulestiku värvuselt ühetaolised pruunikashallid, roostjate ja mustade vöötlaiukudega. Isalinnul on kurgualune must ja peas lühike tut, silmakulmud punased. Emalinnul on kurgualune valkjashall. Laanepüü kaalub umbes 400 g. Elutseb kuusemetsades ja tihedate marjarikaste puisrabade aladel. Mänguaeg algab varakevadel, kui maa on veel lumelaikudes. Mäng toimub varahommikul ja öhtul pärast päikese loojangut. Üleslend vuriinal. Pesitseb maapinnal. Kurnas on 6—14 muna. Haudumine kestab 3 nädalat. Septembris-oktoobris hajuvad laanepüüde pesakonnad paarideks. Paigalind. Jahipidamisviisid: otsijaht laikaga või peibutusjaht vilega. Laskmiseks tarvitatakse haavleid nr. 5.

Faasan.

Millised on faasani välistunnused?

Raske on leida ilusamat jahilindu kui faasan. Eriti kaunis on kukkede rüü: nende sulestikus ühtuvad kuld- sed, smaragdrohelist, ookerpruunid, vaskpunased ja violett-toonid. Saba on pikk ja värvuselt sama, mis linnu ülapoolgi. Kulmutriip on laiem ja punasem kui tedrekukel. Sinikasrohelist pead eraldab alakaelal rõngakujuline valge krae.

Isalindudel on jalgadel «kannused». Kanad meenu- tavad oma pruunkollase sulestikuga emametsiseid ja -tetri, kuid nad on värvuselt siiski heledamad ja neil on pikem saba.

Isafaasani kaal on 1—1,5 kg, emafaasan kaalub natuke vähem.

Munakurnas leidub 10 kuni 18 muna. Haudeaeg on 21—25 päeva.

Elutseb metsades, võsades, põõsasniitudel ja tingimata vee läheduses. Tegutseb maas, olles väga kiire jooksuga, tõuseb lendu vastumeelselt. Üleslend toimub «küünlana» (ette üles) ja valju robinaga. Öösel, olenevalt maastikust, ilmastikust ja lume sügavusest, istub ja puhkab puuokstel.

Kevadine mäng ühtub metsisemängu algusega. Mänguajal esinevad kukkede vahel kaklused, mis liigutuselt ja võtetelt sarnanevad kodukukkede võitlusele.

Faasan kohaneb hästi inimelamute lähedusega.

Toitub igasugustest putukatest, heinaseemnetest, kultuurtaimede teradest, marjadest ja sipelgamunadest.

Talvel võib sügav lumi ja toidupuudus põhjustada selle kauni sportliku jahiobjekti väljasuremise.

Faasan on meil aklimatiseerumise järgus.

Jahipidamine faasanitele on keelatud.

Põldpüü.

Millised on põldpüü tunnused?

Põldpüü on haki suurune. Isa- ja emapõldpüüd sarnanevad sulestikult üksteisega. Pealt on nad pruunid. Kurgu all roostekollane laik. Rind hall. Kõhualune valkjas. Sabasuled roostepunased. Täiskasvanud linnu rind on ilustatud kastanpruuni hobuserauataolise laiuga, emalinnul on see vähe arenenud ja mõnel emapõldpüül rinnalaik üldse puudub. Elutseb väljaspool metsi põldudel ja niitudel ning asulate läheduses. Toitub taimede seemneist, nokib viljateri ja orast. Talvel, suurema lumekattega ja toidupuudusel vajab lisatoitmist. Üleslend valju vurinaga. Isane põldpüü kaalub 350—450 g. Põldpüü muneb mai lõpul või juuni algul. Kurnas on 12—26 muna. Haudumine kestab 21—26 päeva. Pesakondade liitumine salkadeks algab oktoobri lõpul. Paigalind. Laskmiseks tarvitatakse haavleid nr. 6—7. Jahimees põldpüü parve ei lase.

Metskurvits.

Millised on metskurvitsa tunnused?

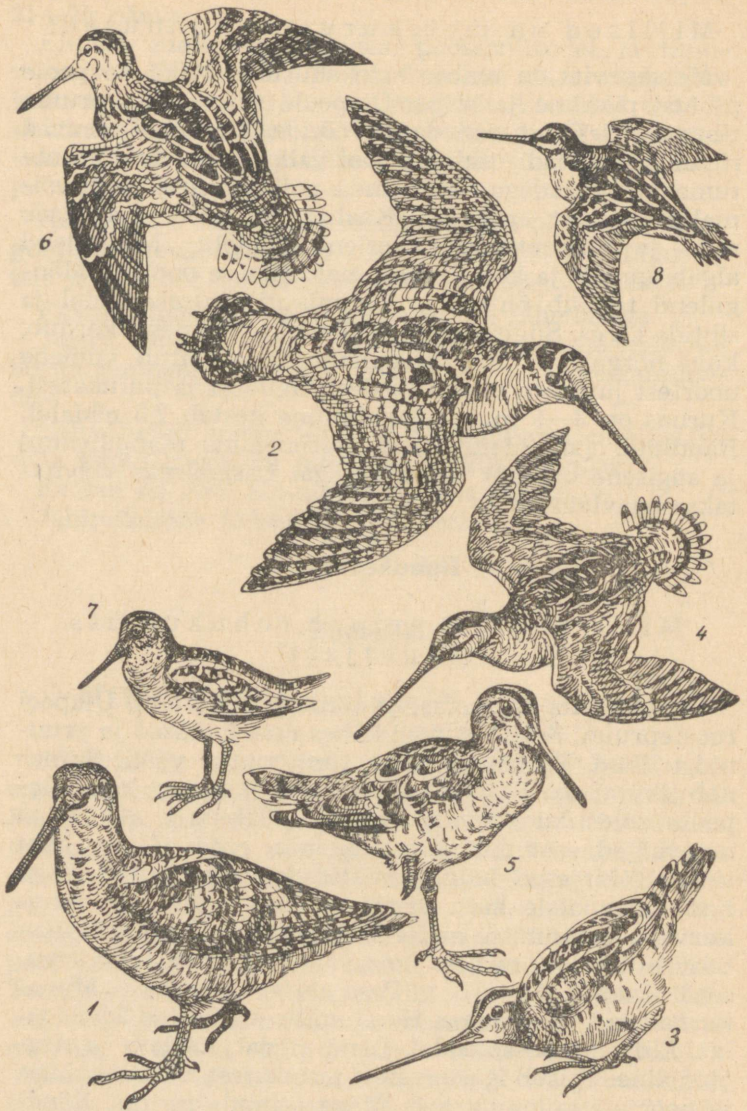
Metskurvits on umbes haki suurune. Nokk on poole pliiatsi pikkune ja sirge. Ülapoole sulestik on pruun, tihedalt kirjatud tumedate vöötidega. Seljal asuvad ridamisi heledad jutid. Alapool valkjas, tihedate peente tumedate viirudega. Isast lindu pole värvuse järgi võimalik emasest eraldada. Kaalub 300—450 g. Elutseb sega- ja lehtmetsades. Üleslend hääletu. Mängulend algab aprillis ja kestab kuni mai esimese pooleni. Mängulend toimub õhtuti ja hommikuti metsaservadel ja sihtide ääres. Sügisel enne äralendu mängulend kordub, kuid nõrgalt ja ilma paaritamiseta. Toitub taimede noortest juurtest, vihmaussidest, tigudest ja putukatest. Kurnas on 3—5 muna. Haudumine kestab 2,5 nädalat. Rändlind. Jahipidamisviisid: varitsemine mängulennul ja sügisene otsijaht linnukoeraga. Laskmiseks tarvita-takse haavleid nr. 7.

Rohukurvits.

Mille poolest erineb rohukurvits tikutajast?

Rohukurvits on rästast ja tikutajast suurem. Ülapool roostepruun. Seljal asuvad kahes reas kollased ja pruunid triibud. Pealael on kaks tumepruuni vööti. Sarnaneb tikutajaga. Rohukurvits erineb tikutajast keha alapoole sulestiku värvuse poolest. Tikutaja kõhusuled on valged, rohukurvitsal on aga rind ja ka kõht tihedalt kirjatud hallide vöötidega, mis annab kogu linnu alapoolele halli värvuse. Peale selle pole rohukurvitsa sabas mitte neliteist, nagu tikutajal, vaid kuusteist tüürsulge, millest kolm äärmist on valge värvusega. Kaalub 170—310 g. Pesa ehitab rohu sisse. Muna-kurnas on kuni 4 muna. Haudumise aeg kestab 2,5 nädalat. Elutseb põõsassoodel. Lend madal, hääletu ja sirgjooneline. Toitub igasugustest putukatest, vihmaussidest ja noortest taimejuurtest. Mäng toimub aprillis. Rändlind. Äralennuks kogunevad salkadesse.

Jahipidamisviisid: otsijaht toimub septembrikuul linnukoeraga. Laskmiseks tarvitatakse haavleid nr. 7—9.

1—2 — metskurvits, 3—4 — tikutaja, 5—6 — rohukurvits, 7—8 — mudakurvits.

Pardid.

Kuidas liigitatakse parte?

Jahimeeste liigituse järgi: metspartideks ja meripartideks.*

Metspartide ehk nn. pärispartide hulka kuuluvad: sinikael-part, viupart, soopart, rääkspart, piilpart, rägapart ja luits-nokkpart.

Teise ehk nn. meripartide rühmitusse kuuluvad: aul, sõtkas, merivart, tuttvart, tõmmu- ja mustvaeras, valgesilm-vart ja punapea-vart.

Tähtsamaiks jahilindudeks on meil metspardid ja meripartidest aul. Kuna meripartide liha on halva maitse ja traanilõhnaga, siis jahipidamine neile on juhuslikku laadi.

Millised on meripartide ja metspartide eraldustunnused?

Meripardid on kujult jässakad ja tõntsakad, metspardid aga saledamad. Seistes maapinnal hoiavad meripardid keha rohkem püsti kui metspardid; ujumisel istub meripartide keha sügavamini vees, nii et saba kogu oma ulatuses vett puudutab. Meripardil on tagavarvas laia, metspardil aga kitsa ujulestaga. Meripardi jalad asetsevad saba vahetus läheduses.

Ujumisel sukelduvad meripardid tihti; vee all viibimine võib kesta kuni 3 minutit. Meripardid eelistavad rohkem lagedaid veekogusid, kus taimestikku ei kasva, metspardid seevastu aga põlgavad lagedaid suuri veekogusid, elutsedes meeleldi roostikus, kinnikasvanud veekogudes ja metsas asuvais väikestes järvedes ning turbaaukudes.

* Ornitoloogide ja zooloogide poolt: ujupartideks ja sukelpartideks.

Sinikael-part.

Millised on sinikael-pardi tunnused?

Sinikael-part on varesest veidi suurem. Isalind kannab hundsulestikku ehk pulmarüüd oktoobrist kuni juunini, mil tavaliselt algab sulgimine. Hundsulestikus on isalinnul pea ja esikael metallroheline, kaelus valge, pugu kastanpruun, selg hall, sabal kaks musta ülespoole rõngasse käändunud suletutti, saba serv laialt valge. Kõhualune — helehall. Nokk on kollakasroheline, jalad kollakaspunased.

Tiivaküüdus (jahimehe väljenduses «peegel») on isakui ka emalinnul sinivioletse läikega, musta ja valge ääristusega.

Emalind on isalinnust väiksem; sulestik ülapool üldiselt kollakaspruun musta tähnitusega, alapool hele, roostepruunikas mustja täpitudusega. Nokk rohekahall; jalad tuhmkollakaspunased. Sulgimisel kaotab isapart kõik hoosuled korruga, muutudes täiesti lennuvõimetuks. Jahi algul sarnanevad nii vanad kui noored isapardid suuresti emalinnule, siis võib neid ära tunda ainult nende kollakasroheka noka ja tumedama selja järgi. Sügise poole omandavad isalinnud neile omase sulestiku.

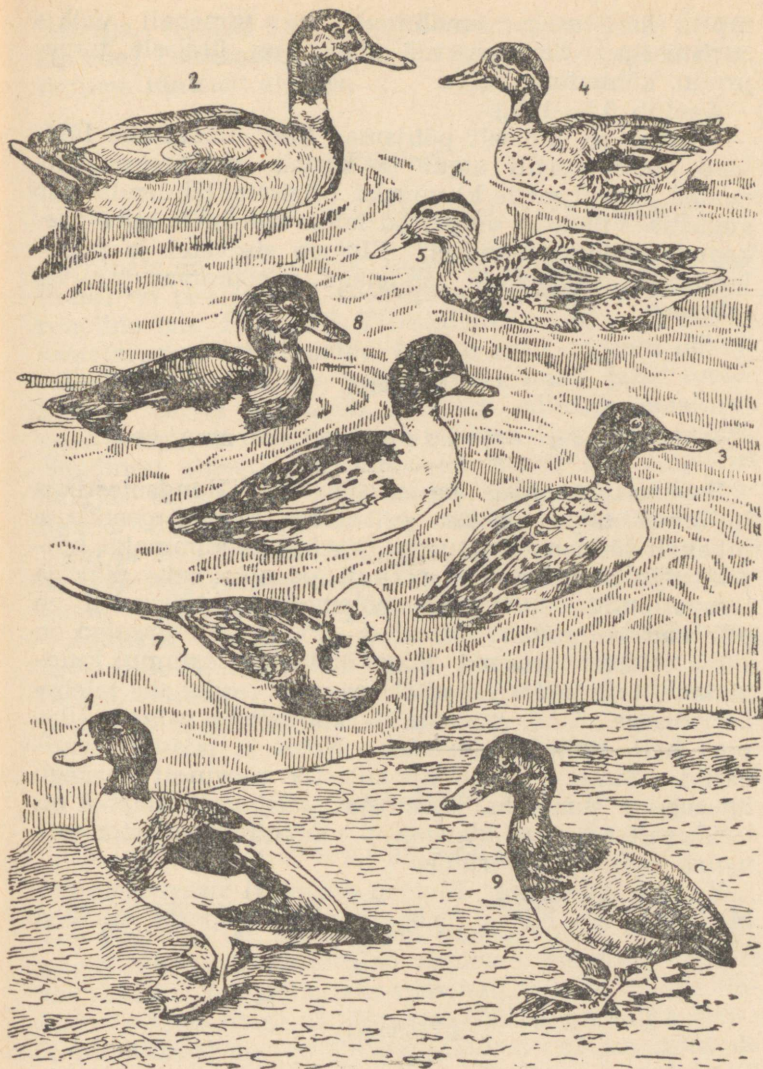
Kaalub 1—1,5, harva kuni 2 kg.

Elutseb igasugustel veekogudel, samuti ka veest eemal. Pesitseb tavaliselt maapinnal. Aprilli lõpul või mai algul leidub pesas 8—12 muna. Haude kestus on 28 päeva. Sinikael-part esineb meil nii ränd- kui ka hulgulinnuna; lahtise vee puhul veedavad talve ka siin, talvitub salkadena.

Viupart.

Millised on viupartardi tunnused?

Viupart on varesest väiksem. Hundsulestikus isaviupartil on pea ja kael kastanpruun, lagipea roostekollane. Nokk on lühem kui pea ja hallsinist värvust ning musta tipuga. Jalad tinahallid. Kurgualune ja puguala on punakashall, kõhualune valge. Selg helehall. Tiivaküüdus on isalinnul läikiv, tumeroheline,

Isaparte hundsulestikus: 1 — ristpart, 2 — sinikael-part, 3 —
 luits-nokkpart, 4 — piilpart, 5 — rägapart, 6 — sõtkas, 7 — aul,
 8 — tuttvart, 9 — punapea-vart.

musta ääristusega, emalinnul aga tumehall valkja ääristusega. Emaviupardi ülaosa on üldiselt tumepruun, kõhualune valge.

Kaalub 0,5—1 kg.

Viupart on üldiselt põhjamaa lind. Kevadine läbilend algab aprilli algul ja kestab mai keskpaigani, mõned jäävad meile ka suveks. Sügisene läbilend algab augustis. Viimased viupardid lahkuvad meilt alles veeokogude kinnikülmumisel. Elutseb sisevetel ja mere-lahtedel. Viupartide rändelennud toimuvad suurtes salkades.

Soopart.

Millised on soopardi tunnused?

Soopart on umbes varese suurune. Hundsulestikus isalinnul on pea ja osa esikaelast pruun, peenikese rohekalt läikiva tähnitusega, kaelal on kummalgi küljel valge triip, kael on pikk ja peenike, saba pikk ja teravatipuline, kusjuures mõlemad kesktüürsuled on pikemad kui teised tüürsuled. Pikemad tüürsuled on silmatorkavalt teravad. Tiivaküüdüsus on isalinnul kuld-punane, tagapoolel esmalt kitsa musta ning siis laiema ääristusega. Rind, puguala ja kõhualune valged. Ülapool hall, tumeda mustriga. Nokk ja jalad on sini-hallid. Suvel on isalinnu sulestik värvuselt peaaegu ühesugune tume, hallikaspruun, kusjuures alapool on tunduvalt heledam ülapoollest. Emalinnu sulestik sarnaneb isalinnu suverüüle.

Kaalub 0,6—1 kg. Elutseb enamasti siseveekogudel. Meil pesitseb harva. Kohata võib sooparte aprillist oktoobrini.

Rääkspart.

Rääkspart on varesest väiksem. Hundsulestikus isalind on hall, pealtiva kattesuled roostepruunid, kõik teised suled punakaspruunid. Tiivaküüdüsus ei ole metallselt läikiv, vaid must (esiosa) ja valge (tagaosa). Nokk must, jalad punakas-kollased. Emalinnu sulestik on helepruun; tiivaküüdüsus hall, mõnel juhtumil vähese

valgega. Kaalub 0,7—1 kg. Elutseb sisevetel ja mere-lahtedel. Rääkspart on meil haruldane suvelind ja jahilinnuna tähtsust ei oma.

Piilpart.

Millised on piilpardi tunnused?

Piilpart on umbes haki suurune. Hundsulestikus isalinnul on pea ja kael roostepruunid, külgsaelal must-roheline laik. Selg hall. Tiivaküüdis on üldiselt läikiv, sametmust ja kuldroheline (esiosa must, tagaosas läikiv-roheline). Kõhualune valge. Nokk must, jalad tumehallid. Suvel sarnaneb isalinnu sulestik emalinnu omale, kuid tiivaküüdis on niisama ilus kui kevadel. Emalinnu sulestik on ülalpool hallpruun, alalpool valkjas, tumepruuni tähnitusega. Lend on kiire ja tõukeline. Kaalub 0,2—0,4 kg. Meile ilmub aprillikuu algul ja elab siin haudelinnuna üle kogu maa, leppides ka väikeste veekogudega. Pesa ehitab veekogu lähedusse, kuhu mai teisel poolel muneb 8—12 muna.

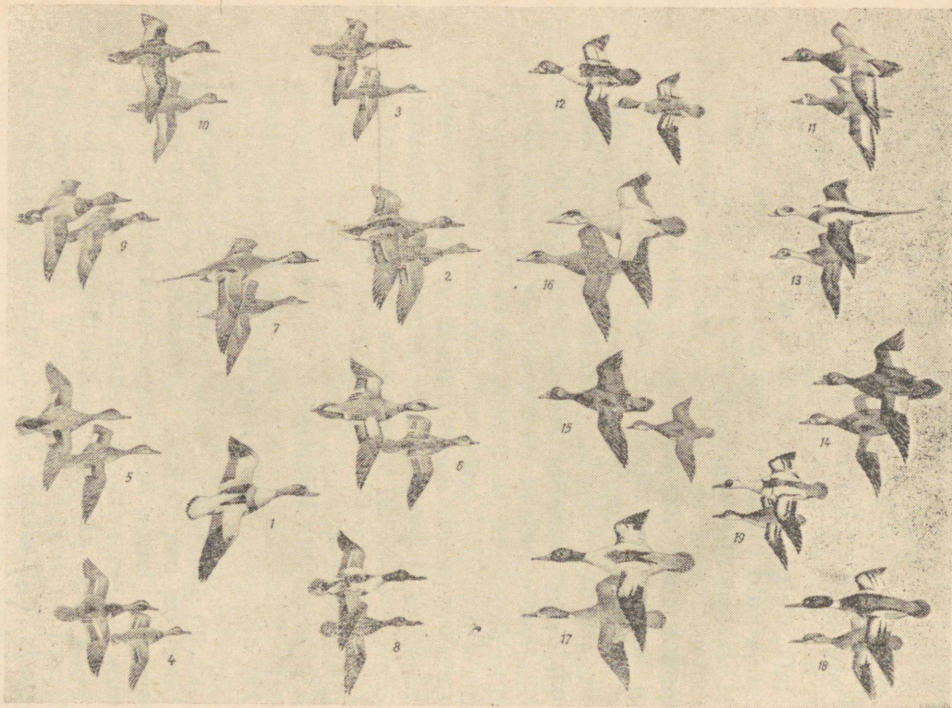
Juulikuu jooksul kogunevad üksikud pesakonnad salkadesse ja alustavad lendu ühest veekogust teise. Seltsib meeeldi rägapartidega. Viimased piilpardid lahkuvad meilt oktoobri lõpul.

Rägapart.

Millised on rägapardi tunnused?

Rägapart on piilpardist veidi suurem. Hundsulestikus isalinnul on pea ja kael tumepruunid, kulmutriip valge. Pealtiiva kattesuled sinikas-tuhkhallid. Väike tiivaküüdis on pruunikas-tumehall, nõrga roheka läikega ja kitsa valge ääristusega; kõhualune valge. Emalinnu ülalpool on tumepruun, alalpool valkjas, mustade tähnidega ja kulmutriip hele. Isalinnu suvisulestik sarnaneb üldiselt emalinnu omale.

Isalinnu nokk on kevadel mustjaspruun, suvel aga nagu emalinnul tinahall; jalad tinahallid. Kaalub 0,3—0,5 kg. Eluviis nagu piilpardil. Elutseb sisevetel ja taimestikurikkail merelahtedel. Rägapart ehitab

Partlaste lennupildid (♂ ja ♀) hundsulestikus: 1 — ristpart, 2 — sinikael-part, 3 — piilpart, 4 — rägapart, 5 — rääkspart, 6 — viupart, 7 — soopart, 8 — luits-nokkpart, 9 — punapea-vart, 10 — tuttvart, 11 — merivart, 12 — sõtkas, 13 — aul, 14 — tõmmuvaeras, 15 — mustvaeras, 16 — hahk, 17 — jääkoskel, 18 — rohukoskel, 19 — väikekoskel

pesa vee lähedusse ja selles leidub mai lõpul 8—12 muna. Meile ilmub umbes aprilli keskpaiku ja lahkub meilt tavaliselt oktoobri esimesel poolel.

Luits-nokkpart.

Millised on luits-nokkparti tunnused?

Luits-nokkpart on varesest väiksem. Kõikidest meil elutsevaist partidest on luits-nokkparti hõlbus ära tunda tema otsa poole tublisti luitsataoliselt laienenud noka järgi. Hundsulestikus isalinnul on pea ja ülakael mustroheline, metalliläikega, kael ja puguala valged, rind ja kõhualune aga punapruunid. Selg pruunikasmust. Ülga ümbritseb suur valge täpp; pealtiiva kattesuled on sinihallid, tiivaküüdus helerohteline, metalliläikega ja esiosal valge ääristusega. Nokk on must, jalad kollakaspunased.

Emalind sarnaneb emasinikael-pardile, kuid erineb oma pealtiiva sinihallide kattesulgede ja läikiva, musta ning roheka tiivaküüdüse poolest; esiosal on lai ja tagaosal kitsas valge ääris. Suvel sarnaneb isalind emalinnule.

Kaalub 0,5—0,8 kg. Elutseb siseveekogudel ja kinnikasvavail merelahtedel.

Pesa ehitab vee lähedusse; maikuu alguses või keskel muneb 8—12 muna.

Luits-nokkpartid ei kogune suurtesse salkadesse ja hoiduvad omasuguste hulka. Luits-nokkpart lahkub meilt oktoobri lõpul.

Aul.

Millised on auli tunnused?

Aul on varesest väiksem. Nokk lühike, pea jässakas ja ümmargune. Sulestikus vaheldub must, tumepruun või hallikaspruun rikkaliku valge värvusega. Tiivaküüdus puudub. Jalad tumedad. Isalinnul keskmised sabasuled pikenenud ja teravnevad. Kevadel on isalinnul pea ja kael pruunid, keha alapool valge. Emalinnul keha ülapool pruun, alapool valge, kael valge ja

Haned ja lagled: 1 — hallhani, 2 — rabahani, 3 — rabahaned
 ahelik lennus, 4 — suur-laukhani, 5 — mustlagle, 6 — valgepõsk
 lagle.

pruunikirju. Talvel on domineeriv sulestikuvärvus valge, kaela külgedel kummalgi pool tume laik, selg ja puguala pruunid. Kaalub 0,5—0,7 kg. Ujub ja sukeldub hästi.

Aul on põhjamaa lind, kes meil ei pesitse. Kevadel jäälagnemise ajal, kui merel jäässe tekivad suuremad augud, ilmuvad esimesed aulid. Vete vabanemisega jääst koguneb aule siia ikka rohkem ja rohkem ja enne äralendu põhja poole ühinevad väikesed salgad määratu suurteks parvedeks. Oktoobris algab aulide tagasilend, siis võib neid kohata nii merel kui ka Peipsil, Võrtsjärvel, Narva ja Emajõel. Auli häälightsus on kõlav meloodiline «aa au-li, aa au-li», eriti kevadel.

Milliseid jahipidamisviise tarvitatakse partide küttimisel?

Otsi-, hiilimis-, varitsemis- ja peibutusjahti nii peibutusparadiga kui ka kujudelt.

Partide laskmiseks kasutatakse haavleid nr. 3 või 5, piilpartide ja rägapartide laskmisel nr. 5 või 7.

Lastud piil- ja rägaparte arvestatakse paarikaupa, teisi pärisparte — tükikaupa.

Metshaned ja lagled.

Millised on hanede ja laglede erinevuse välistunnused?

Meil pesitsevaist ja läbilendavaist metshanedest on jahi seisukohalt tähtsamad hall- ja rabahani. Esimene pesitseb ka meil Matsalu ja Haapsalu lahe ümbruskonnas, kuna teine viibib meil ainult kevadel ja sügisel.

Hallhane üldvärvus on helehall. Tema pea ja kael on pruunikashall; selg ja küljed peaaegu sama värvi. Pärani-ala on tuhkhall. Rind on hallikas, kõhualune aga valge. Vanadel lindudel leidub rinnal must tähnitus, noortel see puudub. Hoosuled on tal tavaliselt mustjaspruunid. Nokk on oranž, valge küünisega; jalgade värvus on roosakas.

Hallhani kaalub 2,6 kuni 4 kg. Tema kogupikkus on 80 sm, tiibade siru-ulatus 150 sm ja tiiva pikkus

45 sm. Munakurnas on 4 kuni 12, tavaliselt 6 kuni 8 valget läiketa muna. Haudeaeg kestab 27—28 päeva. Haned kui ainuabielus linnud hoolitsevad mõlemad poegade eest. Toitub peamiselt veetaimedest ja nende juurtest, teraviljapeadest ja -orast. Ilmub meil märtsi lõpul või aprilli algul, olenevalt ilmastikust, vahel veel varemgi. Sügisene läbilend toimub novembris.

Suuremal arvul koos lennates moodustavad haned kolmnurgakujulise rivi, mille tagakülg on lahtine. Kevadisel paarislennul lendab emahani alati ees, temale järgneb vahetus läheduses isahani.

Lagled sarnanevad kujult suuresti hanedele, mis pärast jahimehed neid ka merihanedeks nimetavad. Laglede kehamõõdud ja kaal on tunduvalt väiksemad kui hanedel. Nende sulestiku värvuses varieerub peamiselt must, pruun ja hall. Nende nokk on üleni must.

Lagled on rändlinnud. Mustlagle ja valgepõsk-lagle külastavad läbilennul meid suurtes parvedes aprilli lõpul või mai alguses, kusjuures läbilend toimub peamiselt mereranda mööda.

Jahipidamine hanedele ja lagledele võib toimuda meil ainult erilubade alusel.

Luik.

Eestit külastavad luiged kaks korda aastas: kevadisel ja sügisel läbilennul. Kevadel peatuvad nad meil harilikult kuni aprilli lõpuni ja jätkavad siis rännakut põhja poole. Sügisene läbilend algab oktoobris ja kestab tavaliselt kuni novembri lõpuni. Meid külastavad laululuik ja väikeluik, esimesed tunduvalt suuremal arvul. Noorte luikede sulestik on pruunikashall ja muutub pärast teist eluaastat täiesti valgeks. Jalad on mustad. Täiskasvanud laululuik kaalub 15 kuni 20 kg. Tema kogupikkus on 1,5 m, siru-ulatus 2,5 m ja tiiva pikkus 64 sm. Munakurnas leidub 4 kuni 6 muna. Haudeaeg kestab 35 kuni 40 päeva.

Väikeluike peetakse sageli laululuigeiks, kuigi ta on kehalt silmanähtavalt väiksem. Tema kogupikkus on 110 kuni 120 sm, siru-ulatus 2 m ja tiiva pikkus 51 sm. Ta rändab sageli laululuikedega koos.

Lendutõusmine tekitab luigele raskusi, kuid tõusnud kord õhku, võib ta puhkamatult katta pikki vahemaid. Vees luiged ei sukeldu ja maad mööda jõuavad nad aeglaselt edasi.

Luiged elavad ainuabielus ja nende arv on viimase 10 aasta jooksul tugevasti vähenenud, mispärast jahipidamine luikedele võib toimuda ainult erilubade alusel.

Kuidas peetakse jahti hanedele ja
luikedele?

Läbilennul peatuvad haned meil Matsalu lahes ja Saaremaa rannikul. Üksikuid haneparvi võib kohata ka sisemaavetel ja lagedamail soil. Hanedele peetakse tavaliselt varitsemisjahti. Hanesid varitsetakse nende sööda- ja puhkepaikadel või ülelennukohtades.

Hommikuti viibivad haned söödakohal (põllul) umbes kella 8—9-ni ja lendavad tagasi puhkekohta, kus veedavad suurema osa päevast. Öhtu eel, umbes kella 16—17 paiku, lendavad nad uuesti söödakohta, kuhu jäävad kuni pimeduse tulekuni.

Lennuks söödakohta kui ka sealt tagasilennuks puhkekohta kasutavad haned üht ja sama lennuteed.

Hanede laskmiseks on soovitatav püstitada onn või kaevata auk. Onn ja auk jätta katmata, s. o. katuseta. Onni küljed tuleb nii moondada, et need ümbritsevast maastikust ei eralduks. Peatingimuseks hanejahil on end mitte lähenevaile hanedele näidata. On haned jõudnud laskekauguseni, tuleb püsti tõusta, ja kui ehmunud linnud kõrgust võtavad, siis tulistada.

Varitsemisjahti hanedele sööda- ja puhkepaikades võib pidada kas kujudega või ilma. Haneparved laskuvad kujude juurde ainult siis, kui kujusid ja «profiile» on välja asetatud vähemalt 10—15.

Hanesid lastakse tavaliselt nr. 1—3 haavlitega.

Jahipidamine luikedele sarnaneb suuresti jahipidamisega hanedele, kuid luigejahil on nõutav, kui see toimub lumisel jääl, et kütt oleks enda vastu äärmiselt nõudlik nii moondamisabinõude tarvitusele võtmisega kui ka linnu tulistamise momendi valimisega.

III. ULUKITE EEST HOOLITSEMINE.

Milles seisab ulukite eest hoolitsemine?

Ulukite eest hoolitsemisega kindlustatakse ulukeile sellised elutsemistingimused, et nad võiksid jahimaa-aladel edukalt areneda ja sigineda.

Ulukite eest hoolitsemise peäülesandeks on: ulukite kaitsmine salaküttide, kahjulike jahiloomade ja -lindude, hulkuvate koerte ja kasside eest, lisatoitlustamise korraldamine ja taudide vastu võitlemine.

Salakütte võib jahimaa-aladelt eemale hoida tõhusa jahijärelevalve korraldamisega. Salakütte võivad aidata paljastada ka kohalikud elanikud.

Kes on õigustatud jahimaa-aladel jahijärelevalvet teostama ja kuidas tuleb kohelda jahieeskirjade rikkujaid?

Jahijärelevalvest võtavad osa kõik jahiorganisatsiooni koosseisu kuuluvad jahisportlased, ühiskondlikku jahiinspeksiooni kuuluvad kodanikud, riiklik metsavalve, miilitsaorganid ja varumisorganisatsiooni töötajad.

Jahimaa-aladel kinnipeetud jahieeskirjade rikkuja kohta koostatakse kohapeal akt, kuhu märgitakse: akti koostamise kuupäev, aasta ja koht, akti koostaja ja akti koostamisel juuresolevate kodanikkude perekonna-, ees- ning isanimed ning aadressid; jahimääruste rikkuja perekonna-, ees- ja isanimi, elukoht, jahieeskirjade rikkumise iseloom ja sündmuse kirjeldus, konfiskeeritud jahisaadused, vahendid ja dokumentide loetelu. Aktile kirjutavad alla akti koostaja,

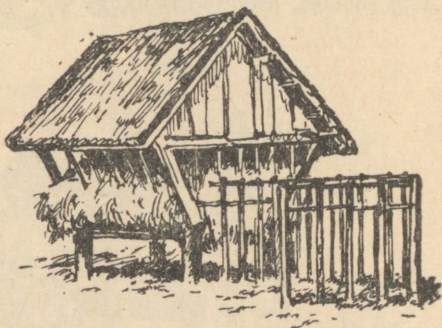
isik, kelle kohta akt on koostatud, ja tunnistajad. Kui jahieeskirjade rikkuja keeldub aktile alla kirjutamast, siis tuleb märkida allakirjutamisest loobumise põhjus. Akt ühes materjalidega saadetakse jahioorganisatsiooni juhatusele või vahetult Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi Jahimajanduse Inspeksioonile.

Kuidas korraldatakse ulukite lisatoitlustamist?

Eesti NSV-s korraldatakse lisatoitlustamist metskitsedele, jänestele, põldpüüdele ja ka tetredel. Toitlustamist tuleb alustada novembrikuust. Kuni sügava lumekatte tekkimiseni antakse toitu vähesel, karmil kesktalvel ja kevadel kuni rohu tärkamiseni, mil ulukid on nõrgemaks jäänud, küllaldasel määral.

Kimp oksid puu külge seotult.

Katusega sõim metskitsedele lisasööda andmiseks.

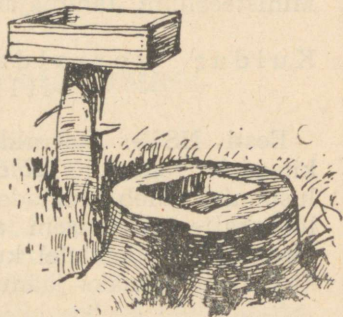
Metskitsedele antakse lisasöödana kaeru pekstult ja vihkudes, aasaheina ja ristikheina, mis on koristatud juunikuu esimestel päevadel. Samuti antakse söödana tamme-, pärna-, haava-, kase-, paju-, papli- ja metsõunapuu oksid. Mahlaka söödana antakse kitsedele söödapeete, -porgandeid, -naereid ja söödakapsaid. Luustiku ja sarvede normaalseks arenemiseks antakse metskitsedele keedusoola ja savi. Keedusool segatakse puhta saviga ($\frac{1}{3}$ keedusoola, $\frac{2}{3}$ savi) ja

asetatakse kastidesse või õonestatud kändudesse sööda-
koha lähedusse.

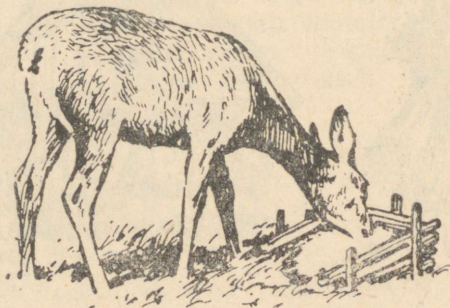
Metskitsedele määratud toit asetatakse vastavasse
katusega sõime, mis on paigutatud hõredamasse metsa.

Kast soolaga, asetatud kannule.

Kastid soola jaoks.

Keedusool, asetatud maapinnale.

Sõimede puudumisel võib looduslikku heina asetada
seotuna puutüve ümber või kahe kõrvutiseisva puu
vahele, kuid sel juhul on söödakaod suuremad.

Jänestele antakse söödana söödakap-
said, kaalikaid ja viljapuude lõikamisel saadud oksa,
samuti lehtpuude noori oksa ja heina. Eriti meeldivad
jänestele petersellilehed ühes juurtega ja õunakoored.
Jänestele määratud toit asetatakse nende radadele.
Sügava lumega tuleb kas ree või lumesahaga vastavad

Puu külge seotud heinad jänestele.

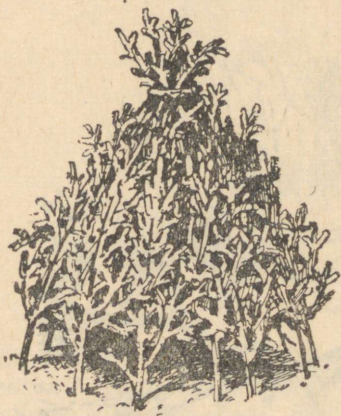
Jäneste söödakoht.

teed sisse ajada, mida mööda jänestel on võimalik kergemini söödakohtadele pääseda.

Põldpüüdele antakse söödana tuulamisel saadud kergeid viljateri ja umbrohuseemneid.

Sööt jänestele.

Onn põldpüüdele.

Saraalune põldpüüdele.

Teravilja on põldpüüdele soovitatav anda aganatega segatult, et nad siblimisega sooja saaksid. Seedimise korrastamiseks on soovitatav, et söötmiskohtadel ühtlasi jämedateraline liiv kättesaadav oleks.

Põldpüüdele määratud toit asetatakse selleks eriliselt valmistatud kuuseokstest, õlgedest või pilliroost onnidesse. Peale selle võib põldpüüsid talvitamiseks ja kevadiseks paljundamiseks kinni püüda ning tühjadesse küünidesse või muudesse vabadesse ruumidesse paigutada, tingimusel, et ruumides oleks loodud väliolukord ja et seal oleks küllaldaselt valgust. Eriti tuleb hoolt kanda, et hoonetesse paiknenud põldpüüde juurde ei pääseks tuhkrud ega kassid.

Tetredede jäetakse nende asukohta — rabaser-vadel asuvatele põldudele — talveks kaeravihud vilja-rõukudele või kaeraaunad ja marjadega pihlakaoksad.

Milliseid haigusi ulukid põevad?

Põder põeb sõratõbe ja siberi katku.

Hunt põeb marutõbe ja koerakatku. Marutõbiste huntide puremine on inimestele äärmiselt ohtlik: ilma õigeaegse kaitsesüstimiseta lõpeb see alati surmaga.

Rebane põeb kärnatõbe ja on vastuvõtlik nii marutõvele kui ka koerakatku.

Jännes põeb valangulist mädaveresust (jänese-katk); kõhus leidub niitusse, mis on eriti hädaohtlikud noortele jänestele; samuti põeb jännes sõlmtõbe, mis kandub edasi paaritamisel.

Tetredel ja rabakanadel esineb mitmesuguseid naha-, soolte- ja kopsunugilisi.

Koduloomade hulgast on marutõve levitajaks järelevalveta hulkuvad koerad ja kassid.

Mis teha jahimaa-aladel levinud taudi tõkestamiseks?

Jahimaa-aladel levinud taudi tõkestamiseks tuleb jahisportlastel ühiselt organiseerida taudivastast tõrjet, s. o. püüda haiged ulukid maha lasta ja nende korjused põletada või sügavale maasse matta. Taudidesse surnud ulukite leidmisest on iga jahimees kohustatud viivitamatult teatama rajooni või vabariiklikule sanitaar-epidemioloogilisele jaamale, samuti jahiorganisatsioonile.

IV. JAHIMAJANDUSELE KAHJULIKUD RÖÖV-LINNUD.

Missugused vareslased on tunnistatud kahjulikeks ja mispärast?

Vareslaste hulka kuuluvad ronk, künnivares, hakk, mänsak, siniraag, hallvares, harakas ja metsnäär. Neist on jahimajandusele kahjulikumad kolm viimast, kuna nad hävitavad tohutul arvul jahi- ja laululindude pesi ning poegi. Varesed ja harakad tegutsevad põldudel, heinamaadel, metsatukkades, veekogude ja asulate ümbruses, kus nad hommikust õhtuni endale saaki luuravad. Metsnääri tegutsemise alaks on metsa- ja soodeservad. Hallvares, harakas ja metsnäär kuuluvad päevaste röövlindude hulka ja neid tuleb kõikjal hävitada. Nende pesad kuuluvad rüüstamisele.

Missugused kullilised on tunnistatud kahjulikeks ja mispärast?

Kanakull ja raudkull. Kanakull on üks kahjulikumaid röövlindude. Tema ööpäevane toidutarve on 600 g värsket liha, talvel veelgi rohkem. Toitub igasugustest jahi- ja kodulindudest. Hävitab jäneseid, oravaid ja ründab mõnikord ka metskitse tallesid.

Raudkull on samuti jahimajandusele väga kahjulik, kuna ta hävitab suurel arvul laulu- ja jahilinde.

Millised on kanakulli tunnused?

Kanakull on rongasuurune jõuline röövlind. Kogupikkus — 55—58 sm; tiibade siru-ulatuse isakanakullil 110 sm, emakanakullil 130 sm. Ülapool on täiskasvanud linnul tuhk- või pruunikashall, alapool valkjashall

1 — siniraag, 2 — metsnäär, 3 — mänsak, 4 — harakas.

1 — hakk, 2 — hallvares, 3 — künnivares, 4 — ronk.

tumedate vöotidega. Nokk must, silmad ja jalad kollased. Noortel, kuni 3 aasta vanustel lindudel on ülalpool pruun, alalpool kollakas — kreemjas ja pikuti tähitud, pruunide triipudega; nokk, silmad ja jalad värvuselt heledamad kui vanalindudel. Elutseb igasugustes metsades, kuid meelsamini tegutseb neis metsatukkades, mis vahelduvad põldudega. Lend on kiire, eriti siis, kui ta saaki ründab. Pesa ehitab kõrgele okaspuule. Maikuul muneb emakanakull 2—4 suurt rohekasvalget, mõnikord kollaste täppidega muna. Kanakulli ja raudkulli segatakse tihti viudega — kasulike lindudega. Lennult on kanakulli ja raudkulli nende pikkade sabade järgi viudest kerge eraldada. Viud ei tiirle iialgi metsäde ja põldude kohal. Jahti peetakse kanakullile püünisraudadega ja nende pesade läheduses varitsedes. Pesad kuuluvad rüüstamisele.

Millised on raudkulli tunnused?

Raudkull on hakisuurune osav röövlind. Levik laialdane. Kogupikkus 30—31 sm, tiibade siru-ulatus 60—65 sm; emalinnu kogupikkus 35—40 sm, tiibade siru-ulatus — 80 sm.

Vanalindude ülalpool on tume — tuhkhall, alalpool — valge, pruunide vöotidega, noortel raudkullidel on alalpool tumedad pikuti triibud. Noka tüvik, silmad ja jalad on helekollased. Saba pikk, otsast ümardunud, heleda tipuga. Sabast ülalpool 5—6 tumedat vöoti. Elutseb metsades, eelistab tihedaid vösametsi.

Toitub jahilindudest, nagu põldpüüd, laanepüüd, rabakanad ja väiksemad vee- ning soolinnud. Laululinde ja noori kanapoegi hävitab tohutul arvul. Lend kiire, tõukeline. Ei raple iialgi. Pesa ehitab okaspuumetsa. Aprillis-mais muneb emaraudkull 3—5 helesinikat, pruunide täppidega muna. Jahipidamise viisid talle on samad nagu kanakullile. Pesad kuuluvad rüüstamisele.

Miks on kotkastele jahipidamine keelatud?

Meil esinevaid kotkaid arvatakse põhiliselt kahjulike kulliliste hulka, kuid nende harulduse tõttu on need

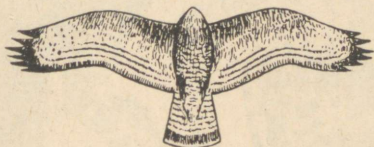
Haukad ja viud: 1 — raudkull, 2 — kanakull, 3 — herilaseviu, 4 — hiireviu, 5 — karvasjalg-viu, 6 — must-harksaba.

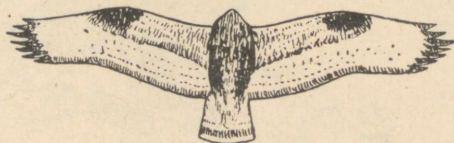
1

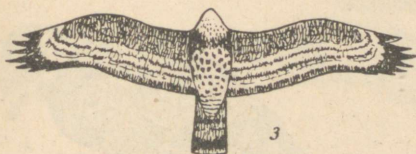
2

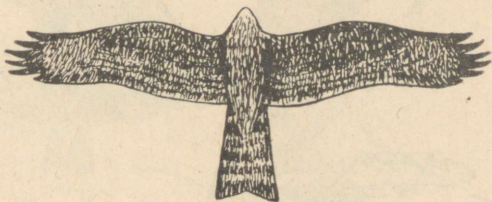
4

5

3

6

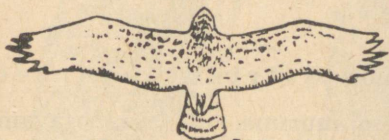
Haugaste ja viude lennupildid altvaates: 1 — raudkull, 2 — kana-
kull, 3 — herilaseviu, 4 — hiireviu, 5 — karvasjalg-
viu, 6 — must-
harksaba.

Kotkad: 1 — merikotkas, 2 — kaljukotkas, 3 — väike-konnakotkas
4 — kalakotkas, 5 — madukotkas.

4

5

1

2

3

Kotkaste lennupildid altvaates: 1 — merikotkas, 2 — kaljukotkas,
3 — väike-konnakotkas, 4 — kalakotkas, 5 — madukotkas.

liigid siiski jahikaitse alla võetud ja nende hävitamine keelatud.

Missugused pistrikud on tunnistatud kahjulikeks ja mispärast?

Rabapistrik ja lõopistrik, kuna nad massiliselt hävitavad laulu- ja jahilinde.

Millised on rabapistriku tunnused?

Rabapistrik on varese suurune, olles üks osavamaid ja verejanulisemaid röövlinde. Täiskasvanud isapistriku kogupikkus on 42—47 sm, tiibade siru-ulatus 85—110 sm; emapistriku kogupikkus on 47—52 sm, tiibade siru-ulatus 110—120 sm.

Ülapool kiltkivihall, alapool valge, mustade vöotide või triipudega. Nokk sinikasmust, tugevasti kongus ja noka ülapoole servadel «hammas». Saba võrdlemisi lühike, tipu poole ahenev. Teravad ja pikad tiivad. Lend jõuline ja kiire. Saagi ründamisel arendab kiirust kuni 100 m sekundis. Pesitseb suurtes rabades, toiduotsingul hulkudes ka väljaspool metsi.

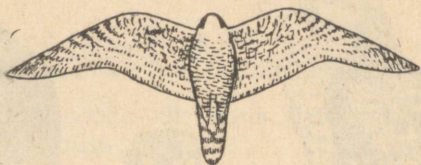
Rabapistrik surmab tavaliselt oma saagi juba õhus. Rasked linnud, nagu part ja teder, keda ta ei jõua õhus tassida, surmab ta lõplikult maa peal. Emarabapistrik muneb aprillis-mais 3—4 kollakaspunast muna. Rabapistrik on meil pesitsejana haruldane, seepärast teda ei lasta.

Millised on lõopistriku tunnused?

Lõopistrik on haki suurune. Linnu kogupikkus 28—35 sm, isalinnu tiibade siru-ulatus 75—78 sm. Ülapool sinikasmust, pea on värvuselt hallikas, kuklal valged täpid, suured tiiva kattesuled mustjad, roostekollaste servadega. Tüürsuled ülalt sinihallid. Alapool ja «püksid» helepruunid ning tähnitud tumepruunide täppidega. Silmad pruunid, põsed valged, haberiba must. Pesitseb okasmetsades. Pesas leidub 4—5 valkjat, tiheidalt tähnitud, kollakas-punaste täppidega muna. Lend kiire ja sarnaneb piirpääsukese omale. Toitub põldpüüdest ja teistest väiksematest jahi- ning laululindudest. Meil tegutseb aprillist oktoobrini. Kuulub hävitamisele.

Pistrikud: 1 — rabapistrik, 2 — jahapistrik, 3 — lõopistik, 4 — väikepistik, 5 — tuuletallaja, 6 — punajalg-pistik ♂ ad.

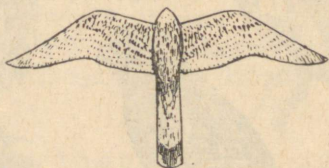
1

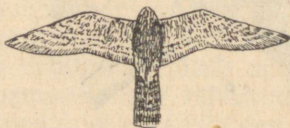
2

3

4

5

Pistrikkude lennupildid altvaates:
1 — rabapistrik, 2 — lõopistik, 3 —
väikepistik, 4 — tuuletallaja, 5 —
punajalg-pistik ♂ ad.

Mille poolest erineb roo-loorkull kanakullist?

Roo-loorkull on rongast veidi suurem. Kui kanakull hävitab jahilinde metsades, siis roo-loorkull teostab sama hävitustööd soode ja veekogude ümbruses, hävitades mitte ainult soo- ja veelinde, vaid ka nende mune ja poegi, ning kui juhtub, et toitu ei leidu külluses, siis ründab roo-loorkull ka kalu.

Roo-loorkulli kogupikkus on 55 sm, tiibade siru-ulatuse 136 sm. Saba pikkus on 24 sm. Ülapool tumepruun, alapool roostepruun, kaelal ja pugul kollakaspruunid täpid.

Ema-roo-loorkullil on pea kollakasvalge. Mõlemal pool kukalt valged täpid.

Pesitseb roostikus. Pesas leidub 4—5 valkjat, sini-roekat muna. Meil tegutseb aprillist oktoobrini. Roo-loorkull kuulub hävitamisele.

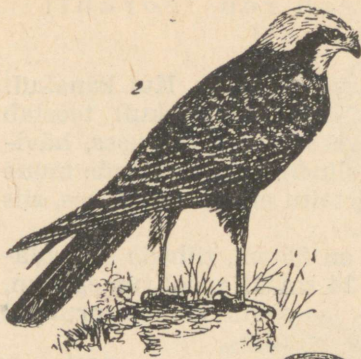
Missugused kakulised on tunnistatud kahjulikeks ja mispärast?

Kahjulikeks on tunnistatud kassikakk ja lumekakk. Kui vareslased ja kullilised tegutsevad tavaliselt päeval, siis kakulised peamiselt öösiti. Uurimised on tõestanud, et nii kassikakk kui ka lumekakk toovad paralleelselt kasuliku tegevusega (hävitavad kahjulikke närilisi) jahimajandusele siiski ka kahju, hävitades kasulikke ulukeid.

Millised on kassikaku tunnused?

Kassikakk on hane suurune. Ülapool ookerkollane musta kirjaga, alapool roostekollane mustade täppidega. Jäme pea, tugevad mustad sulgkõrvad. Kurgualune valge. Silmad suured, ümmargused ja ruuged. Kogupikkus 63—77 sm, tiibade siru-ulatuse 150—170 sm, saba pikkus — 26—29 sm. Paigalind.

Emalind sarnaneb isalinnuga, on aga kogult suurem. Elab suurtes okaspuumetsades. Pesitseb tavaliselt maapinnal. Munade arv 2—3. Saagijaht algab videvikus ja kestab kuni koiduni. Toitub jänestest, oravatest, nugi-
test, kärpidest ja jahilindudest. Lend hääletu ja aeg-

Loorkullid: 1—2 — roo-loorkull (1 — ♂ ad., 2 — juv.),
3 — välja-loorkull ♂ ad., 4 — luha-loorkull ♂ ad.

laste tiivalöökidega. Jahimajandites, kus kassikakk on arvuliselt suuresti levinud, tuleb nende arvu reguleerida. Kuulub hävitamisele mahalaskmisega, kuid kassikakku võib heade tagajärgedega kasutada kulliliste ja vareslaste juurdemeelitamiseks, et neid kassikakule kallaletungimise ajal lasta.

Mille poolest erineb lumekakk kassikakust?

Lumekakk on hane suurune. Sulestik vanadel isalindudel lumivalge, emalindudel hõredate tumedate

1 — lumekakk, 2 — kassikakk, 3 — lapikakk, 4 — kõrvukas-räts, 5 — sooräts.

1 — uraalikakk, 2 — kodukakk, 3 — vöökakk, 4 — karvasjalgkakk, 5 — värbkakk.

täppidega. Pea jäme ja sulgkõrvadeta. Silmad kollased. Pikkus 68—71 sm, isasel linnul tiiva pikkus 38—40 sm, emalinnul 42,5—48 sm, saba 24—25 sm. Rändlind.

Elutseb avamaastikul, mererannikul ja soodel. Meile ilmub põhjapoolsetest tundratest novembris. Tagasilend toimub märtsis. Jahimehed on tähele pannud, et lumekakk tungib kallale rabakanadele ja tetredele, mispärast teda loetakse jahimajandusele kahjulikuks linnuks. Kui haruldust teda siiski ei lasta.

V. PÖLLUMAJANDUSELE KASULIKUD RÖÖVLINNUD.

Missugused vareslased on tunnistatud kasulikeks?

Künnivares, siniraag ja hakk, kuna nad toituvad taimekahjuritest, putukatest, nälkjatest ja tõukudest.

Missugused viud on tunnistatud kasulikeks?

Herilasviu, hiireviu, karvasjalg-viu ja must-harksaba. Viud hävitavad rotte, hiiri, mutte, nälkjaid, usse ja tõukusid; neid linde ei lasta.

Missugused loorkullid on tunnistatud kasulikeks?

Välja-loorkull ja luha-loorkull. Mõlemad kullid toituvad peamiselt hiirtest. Neid kullilisi ei lasta.

Missugused pistrikud on tunnistatud kasulikeks?

Punajalg-pistrik ja tuuletallaja, kuna need linnud toituvad hiirtest, putukatest, nälkjatest ja igasugustest tõukudest, seetõttu neid ka ei lasta.

Missugused kakulised on tunnistatud kasulikeks?

Kodukakk, uraali kakk, sooräts, kõrvukas räts, karvasjalg-kakk ja vöotkakk. Vaevalt leidub maailmas linde, kes hiirte ja putukate hävitamisel nimetatud

kakulistega suudaksid võistelda. Kodukakk ületab hiirte püüdmisel igasuguse kassi.

*

Peale kakuliste (välja arvatud kassikakk ja lumekakk) ja viude on oma tegevuse iseloomult jahimeeste poolehoidu ja kaitse osalisteks saanud öösorr ja kägu ning kõik laululinnud.

VI. JAHIPIDAMISVIISID.

Mida tuleb mõista jahipidamisviiside all ja millised jahipidamisviisid on meil levinud?

Jahipidamisviisi all mõeldakse küttide plaanipärast tegevust, mille eesmärgiks on ulukite laskmine. Olenevalt aastaajast, ilmastikust, jahieesmärgist ja ulukite rohkusest ning liigist tarvitatakse jahipidamisel mitmeid üksteisest erinevaid viise. Nii näiteks kui jahipidamise eesmärgiks on huntide hävitamine, siis valitakse säärane jahipidamisviis, mis annaks ainult huntide suhtes maksimaalseid tulemusi, ja vastupidi — kui tegemist on sportlike jahipidamisobjektide küttimisega, siis valitakse niisugune jahipidamisviis, mis oleks otstarbekaim ja jahimajandusele kõige kasulikum.

Meil tarvitatakse jahipidamiseks järgmisi mooduseid: lipujahti, ajujahti, hiilimisjahti, varitsemisjahti, peibutusjahti, otsijahti ja püügijahti.

Kuidas toimub jahipidamine jahilippudega?

Jahipidamise all lippudega tuleb mõista säärast jahipidamisviisi, kui ulukite paiknemiskoht igast küljest lippudega ümber piiratakse, millega teatava määrani takistatakse nende põgenemist sissepiiratud maa-alalt. Sissepiiratud ulukeid püütakse vähese arvu ajajatega, kes ajavad neid sobivas suunas ja kohas seisvate küttide ette.

Jahti lippudega peetakse talvel lumega ja peamiselt huntide ning rebaste hävitamiseks. Küttide ja ajajate vahekord võib olla 2 : 3.

Kuidas peetakse ajujahti?

Ajujahti peetakse peamiselt ajal, kui maastik ei ole veel lumega kaetud, nn. mustal rajal. Ajujahil täidavad lippude ülesandeid ajajad, see tähendab seda, et mastis paiknev jahiloom on ajajate poolt kolmest küljest sisse piiratud, misjärel ta ajamisega küttide tulejoonele suunatakse. Ajajate arv oleneb küttide joone pikkusest, s. o. ajamisele võetava maa-ala laiuusest, metsa koosseisust, maastiku iseloomust ja ilmastikust, samuti uluki väliomadustest, kellele jahti peetakse. Masti suurus ei ületa tavaliselt 2 ruutkilomeetrit, küttide ja ajajate vahekord on 1 : 5. On aga maastik kinnine ja kaetud tiheda alusmetsa ning pika kuluheina ja muu risuga, tuleb ajajate arvu suurendada kahekordselt, vastasel korral ei lähe korda looma «jalule tõsta» ja teda küttide joonele suunata.

Ajujaht on tüüpiliseks kollektiivjahipidamise viisiks. Ajujahi edu tagab jahioorganisaatori poolt jahti eeltööde oskuslik organiseerimine ja jahist osavõtjate range distsipliin.

Mida mõistetakse hiilimisjahi all?

Hiilimisjahi all mõistetakse säärast jahipidamisviisi, kus jahimees aeglaselt ja vaikselt liigub edasi seni, kuni ta pole otsitavat ulukit silmanud. Jahimees peab teadlik olema ulukite paiknemise võimalustest (mängu-, toitumis- ja joogikohad). Riietus peab vastama jahimaastiku üldvärvusele. Ulukite juurde hiilimine toimub vastutuult, ilm peab olema tuuline, pilves ja rõske.

Hiilimisjahti peetakse tavaliselt sokkudele, metsa-, soo- ja veelindudele.

Mida mõistetakse varitsemisjahi all?

Varitsemisjahi all mõistetakse sobivas kohas jahilooma või -linnu varitsemist kuni selle laskekaugusele ilmumiseni.

Varitsemiskoht valitakse sinna, kus ulukid järjekindlalt käivad. Säärasteks kohtadeks on ulukite peatuskohad, söömis- ja ööbimiskohad, mänguplatsid, ülelennukohad jne. Koha valikul tuleb arvestada tuule,

valguse ja ulukite ilmumise suunda ning laskevõimaluste sektoreid. Valitud kohtadele ehitatakse puude otsa kõrgistmed või maapinnale varitsemisaugud ja onnid, või rajatakse varjendid puude ja põõsaste istutamise teel.

Varitsemisjahti peetakse sokkudele, huntidele, tedrekukkedele, veelindudele ja kullilistele, kes ööbimiseks, mänguks või puhkamiseks kasutavad tavaliselt ikka üht ja sama kohta.

Mida mõistetakse peibutusjahi all?

Peibutusjahi all mõistetakse jahipidamisviisi, kus jahimees peibutusabinõude abil või ise ulukite häälitust järele aimates püüab neid laskekauguseni meelitada, et neid siis surmata. Ulukite häälitust, olgu see isastel või emastel, peab järele aimama loomutruult, vastasel korral läheb uluk laskekaugusele lähenemise asemel peletatult hoopiski eemale. Peale selle on vaja, et jahimees peibutatava uluki eluviise ja harjumusi tunneks. Peibutusvahendiks nimetatakse jahipidamisel kasutatavaid abinõusid, nagu lindude kujud, profiilid ja viled ning teised vahendid ulukite häälituste järeleaimamiseks.

Peibutuslinnuks nimetatakse säärast kodustatud eluslindu, keda jahipidamisel jahilindude juurdemeelitamiseks kasutatakse. Meil tarvitatakse selleks peibutusparti, peibutushane jne.

Seda jahipidamisviisi kasutatakse veel huntide, ilveste, rebaste, sokkude, tetrede, rabakanade ja veelindude küttimisel.

Kuidas peetakse otsijahti?

Otsijahti peetakse kas üksi või koera abil. Jahimees otsib ulukid ja nende põgenemisel või lendutõusmisel tulistab. Otsijaht koerata seisab selles, et jahimees liigub aeglaselt laskevalmis jahipüssiga kohtades, kus maastiku ja muude tunnuste põhjal võib ulukite viibimist eeldada.

Koeraga otsijahi puhul lindudele on peategelaseks linnukoer, kuna jahimehe ülesandeks jääb vaid üle-

lennanud linnu tulistamine. Linnukoeraga peetakse otsijahti metsa-, soo-, põllu- ja veelindudele.

Otsijaht hagijatega seisab üldjoontes selles, et hagi-
jad otsivad jahilooma üles ja hakkavad teda kilgates
jälgi mööda taga ajama, kuna jahimees seisab või ruttab
ette kohale, kust tema arvates jahiloomad põgenemisel
võiksid läbi joosta.

Meil peetakse hagijatega jahti peamiselt jänestele,
rebastele ja ilvestele.

Mida mõistetakse püügijahi all?

Püügijahi all mõistetakse säärast jahipidamist, kus
ulukeid püütakse püüniste abil ja saagi pärast, nagu
seda teevad elukutselised kütid.

Seda jahipidamisviisi kasutatakse peamiselt väikse-
mate metsloomade püüdmiseks nende hinnalise naha
pärast, nagu ondatra (piisamrott), vesirott, nirk, mutt,
tuhkur jne. Samuti püütakse püünisraudadega jahi-
majandusele kahjulikke kullilisi.

VII. JAHISAADUSTE KASUTAMINE.

Kuhu tuleb jahimaa-aladel lastud loomade nahad ära anda?

Lastud loomade nahad tuleb ära anda varumisorganisatsioonile, kes vastavalt naha väärtusele ja sordile maksab tasu.

Karusnahkade kvaliteedi kindlaksmääramisel arvestatakse nii nende suurust, tihedust, värvust ja terviklikkust kui ka esinevaid defekte.

Millised defektid vähendavad naha väärtust?

Defektideks, mis naha hinda vähendavad, loetakse: liiga suur arv haavliauke, rebenemised, nahaosade puudumine, luude esinemine sabas ja käppades, põlenud kilepool, veristatud karv, rasvajäänused nahal, valesti nülitud ja väljavenitatud nahk.

VIII. ULUKITE RÕNGASTAMINE.

Mis eesmärgil ulukid rõngastatakse?

Ulukite rõngastamisega taotletakse metsloomade ja -lindude asukoha muutuste ja rändesuundade kindlaksmääramist. Rõngastamiseks püütakse uluk kinni, panakse loomale kõrva külge ja linnule jala ümber kerge alumiiniumist rõngas järjekorranumbri ja vastava asutuse nimetusega ning lastakse nad jälle vabadusse. NSV Liidus organiseerib loomade ja lindude rõngastamist Rõngastamisbüroo Moskvas. Rõngal asub ladina-tähestikuline pealkiri «Moskva» ja number.

Rõngastatud uluki leidmise või surmamise korral saadetakse rõngas kokkupigistatult (soovitav ühes jala või kõrvaga) Tartusse, Vanemuise tän. 46, Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudile, kes meie vabariigis rõngastustööd juhib. Rõngale lisatakse juurde teade andmetega leiukoha, kuupäeva ja leidja ees-, isa- ning perekonnanime kohta.

Kui rõngastatud uluk tabatakse elusalt ja tervena, lastakse ta lahti koos rõngaga ja teatatakse ta leiust eespool antud aadressil.

IX. JAHIRELVAD JA NENDE KÄSITSEMINE.

Milliseid tulirelvi jahil kasutatakse?

Eesti NSV-s kehtestatud jahipidamiseeskirjad lubavad jahipidamiseks kasutada:

- a) iga süsteemi ja igas kaliibris sileda rauaga püsse,
- b) «paradokse», kolmeraudseid püsse, büksflinte, stutsereid, mis on sõjaväerelvade padrunitele kõlbmatud.

Kuidas liigitatakse jahi-tulirelvi laskemoona järgi ja millised on nende erinevused?

Laskemoona järgi liigitatakse jahi-tulirelvad kahte liiki:

- a) haavlipüss,
- b) kuulipüss.

Haavlipüssil on raua õõs siledapinnaline ja tavalisest suurema läbimõõduga ning õhema seinaga.

Kuulipüssi raud on paksema seinaga ja seestpoolt varustatud keermetega.

Peale ülalmainitute on jahipüsse, mis on kohandatud laskmiseks nii haavlite kui ka kuuliga. Neid haavli-kuulipüsse nimetatakse «paradoksideks». «Paradoks» kujutab endast tšokkrauda (rauaõõne osa suudme juures ahenev), mille üleminekukoonus on võrdlemisi pikk ja mille tšokk-osa on varustatud keermetega.

Lühike, keermetega varustatud tšokk-osa ei suuda võrdlemisi raskele ja mitte-monoliitsele haavlaengule pöörlevat liikumist anda, kuul aga saavutab samal ajal kiire pöörleva liikumise ümber oma telje, mistõttu «paradoksist» võib haavlitega lasta niisama hästi kui tavalisest haavlipüssist.

Kuidas jagunevad jahipüssid raudade arvu poolest?

Raudade arvult jagunevad jahipüssid: ühe-, kahe-, kolme- ja ka neljaraudseteks.

Üheraudsed jahipüssid võivad olla:

a) harilikud, mis laetakse ühe padruniga otse rauda;
b) poolautomaadid, mis laetakse 3—5 padruniga vastavasse salve, mis asetseb tavaliselt püssiraua all. Padrunid lükatakse rauda laskuri poolt vastava käepideme abil, samuti kõrvaldatakse tühi kest rauast pärast laskmist;

c) automaadid või iselaadijad, millel asetsevad tagavarapadrunid (kuni 5 tk.) samuti salves, kuid tulistamisel heidetakse kest püssirohugaaside mõjul automaatselt välja ja uus padrun lükatakse rauda ilma laskja kaasabit.

Kõik kolm püssitüüpi esinevad nii haavli- kui ka kuulipüssidena.

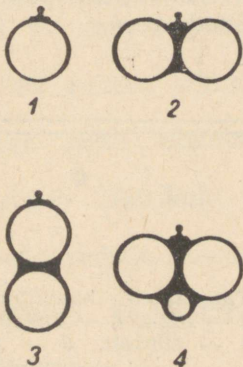
Kahe- ja mitmeraudsed püssid ei oma mehaanilisi laadimisseadmeid ja püssi laadimine toimub käsitsi, otse rauda.

Kuidas jagunevad jahipüssid raudade asetusest?

Kaheraudsetel jahipüssidel asetsevad mõlemad raudad kas kõrvuti või teineteise peal. Viimast tüüpi püsse nimetatakse pukkpüssideks.

Kaheraudseid jahipüsse, millel on haavli- ja kuuliraud, nimetatakse haavli-kuulipüssiks.

Kolmeraudsel jahipüssil on harilikult kahe kõrvuti asetseva haavli- või kuuliraud. Kui kolmeraudsel püssil on kõik haavli- raudad, siis nimetatakse seda haavlipüssi kolmeraudseks.

Haavlipüssi raudade asetus: 1 — üheraudne, 2 — kaheraudne, 3 — pukkpüss, 4 — kolmeraudne.

Kuidas jagunevad jahipüssid löök- mehhanismide järgi?

Püssikukkede ehituselt ja paigutuselt jagunevad jahipüssid:

- a) kukkedega püssid;
- b) kukkedeta püssid.

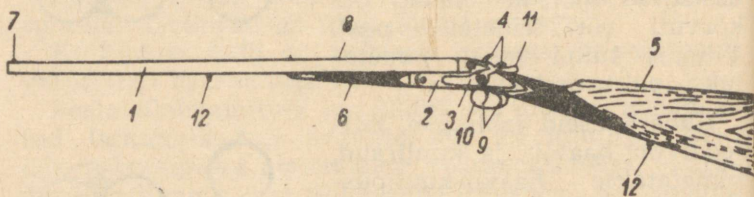
Esimestel on kuked paigutatud väljapoole ja nende vinnastamine toimub käsitsi. Teistel on kuked paigutatud luku sisse ja vinnastamine toimub püssi lahti- või kokkumurdmisel automaatselt.

Peale eelmainitud kahe tüübi esineb veel nn. libiseva lukuga püsse. Need on üheraudsed, enamikus peene-kaliibrilised haavli- või kuulipüssid. Nendel tüüpidel asendab kukkesid lööknõel ja selle vinnastamine toimub luku kinnilükkamisel.

Pool- ja täisautomaatidel on harilikult libisevad lukud.

Millised on hariliku tagantlaetava jahipüssi tähtsamate osade nimetused ja otstarve?

a) Püssirauad 1 (vt. joonis), milles püssirohugaasid haavli-laengule vajaliku kiiruse ja suuna annavad. Lisaks sellele määravad püssirauad veel haavli-laengu tiheduse.

Tagantlaetav haavlipüss: 1 — püssiraud, 2 — lukustuskeha, 3 — lukk, 4 — kuked, 5 — püssilaad, 6 — esilaad, 7 — kirp, 8 — sihtlatt, 9 — päästikud, 10 — päästikute kaitseraud, 11 — avamiskang, 12 — rihma kinnitusaasad.

Kaasajal valmistatakse püssirauad terasest. Vanemate püsside hulgas võib veel leida nn. damastraudadega jahipüsse. Need püssirauad erinevad terasraudadega.

dest iseloomustava mustri poolest välispinnal. Damast-raudad on pehmed ega kõlba kaasaegsele suitsuta püssirohule.

b) Lukustuskeha 2 suleb püssirauad padruni taga ja on ühtlasi ühenduslüliks püssiraudade ja lae vahel.

Lukustuskeha on põlvetaoline metallist osa, mis mahutab endasse lukustusmehhanismi ja sageli ka löökmechhanismi.

c) Lukk 3, mille löökosad süütavad sütiku. Lukud jagunevad oma asetusviisilt kahte liiki: ees- ja tagalukud. Eeslukuks nimetatakse sellist lukku, mille löökvedru asetseb eespool kukke ja on paigutatud lukustuskeha sisse, tagalukul aga asub löökvedru kuke taga ja ulatub laekaela sisse.

d) Kukk 4 on luku löökosa. Püssikuked valmistatakse kujult mitmesugused. Ilma kukkedeta püssil asetsevad löökosad (kuked) luku sees.

e) Püssi laad 5, mille abil püss laskmisel laskja õlga toetub. Püssi lae peenemat osa, millest laskur laskmisel kinni hoiab, nimetatakse lae kaelaks.

Lae kaela kuju järgi nimetatakse püssi laadi: sirge-, poolpüstol- või püstollaeks. Viimane omab kõveramat laekaela, mis kujult sarnaneb püstoli päraga.

f) Esilaad 6 toetab püssi lahtimurdmisel rauda ja kinnitub riivi abil püssiraudade külge.

Püssidel, millel on automaatne kestaheiteseadis (ežektor), asetsevad kestaheitja ja löökosa esilae sees.

g) Sihtlatt 8 hõlbustab sihtimist ja asetseb püssiraudade peal.

h) Kirp 7 on sihtimisvahend, mis asetseb sihtlatisuudmepoolsel otsal.

i) Päästik 9, millele vajutamisel püssi löökosad vabastuvad.

k) Päästiku 10 kaitseraud ümbritseb päästikuid ja kaitseb neid.

l) Avamiskang 11, mille kõrvalepööramisega avanevad püssiraudu hoidvad riivid.

m) Rihma-aasad 12, millede külge kinnitatakse püssirihm.

Milline on tagantlaetava jahipüssi lukustus?

Tagantlaetava jahipüssi lukustus võib olla ühe-, kahe- või kolmekordne, vastavalt sellele, mitmest kohast püssiraud lukustatakse.

Esineb ka neljakordseid lukustusi.

Üheraudsetel püssidel on kas ühe- või kahekordne lukustus, s. o. püssiraudad lukustatakse raudade all asuva ühe või kahe haagi abil lukustuskehaga.

Kahe- ja kolmeraudsetel püssidel on kahe- või kolmekordne, harvemini neljakordne lukustus.

Kolmekordsel lukustusel on raudade alla paigutatud kaks haaki, milledesse püssi sulgemisel nihkub riiv. Kolmanda lukustuse moodustab sihtlati pikendus, mille otsas on vastav ava, kuhu püssi sulgemisel liigub polt.

Kõik kolm lukustusmehhanismi on ühenduses avamiskangiga, mille abil toimub püssi avamine.

Üheraudsetel püssidel on tavaliselt kahekordne ja kahe- ning kolmeraudsetel kolmekordne lukustus.

Millised on jahipüsside kaitse- seadmed?

Kaitseseadmetega on varustatud kõik kaasaegsed jahipüssid.

Kukkedega jahipüssidel eraldi kaitseseadet ei ole, vaid kuked on konstrueeritud selliselt, et löökvedru hoiab kuke lööknõelast eemal ja kukk saab lööknõela kaudu löögi sütikule edasi anda inertsil mõjul, kui päästik on alla vajutatud.

Vinnastatud kukkedel kaitseseadmeid ei ole ja päästikule vajutamisel järgneb lask.

Kukkedeta jahipüsside kaitseseadmed riivistavad vinnastatud püssi pääste- ja löökmehhanismid ning juhuslikult päästikule vajutamise korral lasku ei järgne.

Tavaliselt asetseb kaitse väline osa püssi lae kaela pealmisel küljel avamiskangi taga. Kaitseriivi ettepoole nihutamisel vabaneb löökosa ja päästikule vajutamisele järgneb lask.

Vastavalt luku kolmele peaosale jaguneb kukkedeta jahipüssi kaitse järgmiselt: 1) päästikukaitse, mis kinnitab päästikud, 2) kangikaitse, mis lukustab päästiku

kangi, ja 3) löökosa kaitse, mis lukustab löögiraua (kuke).

Hinnalisematel püssidel on kaks või kõik kolm kaitse-
seadet.

Mis on kaliiber?

Kaliiber tähistab tulirelva rauaõone läbimõõtu.

Haavlipüssi (siledaraualiste) kaliibri numbrit tähis-
tab ümmarguste tinakuulide arv, mis saadakse ühest
vanaaegsest tollinaelast (453,59 g) seatinast. Kui näi-
teks ühest tollinaelast puhtast seatinast valmistatakse
12 ühesuurust ümmargust tinakera ja ühele sellise
läbimõõduga kerale tehakse vastava õõnega püssiraud,
kuhu tinakera vabalt sisse mahub, siis on selle püssi
kaliiber 12. Järelikult, mida suurem on haavlipüssi
kaliibrit tähistav number, seda väiksem on raua õõne
läbimõõt.

Haavlipüssi kaliiber märgitakse alati paarisarvuga —
12, 14, 16, 20, 24 jne.

Tarvitatavamad haavlipüssi kaliibrid on 12, 16 ja 20.
Vastavalt kaliibrile on haavlipüssi raua õõne läbimõõt
millimeetrites järgmine:

kal. 12	18,2—18,6 mm
„ 16	16,8—17,2 „
„ 20	15,7—16,1 „

Kuulipüsside kaliiber märgitakse millimeetrites ja
selle all mõistetakse püssiraua õõne läbimõõtu, mis on
mõõdetud keerme harjast keerme harjani.

Jahi-kuulipüssi kaliiber algab 5,6 mm-st ja suure-
neb kuni 15,2 mm-ni. Tarvitatavamad kaliibrid on 6,5,
8 ja 9,3.

Millise kujuga on haavlipüssi raua-
dade õõned?

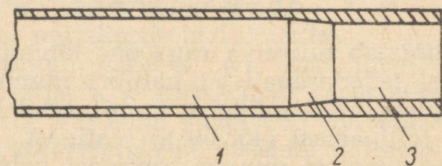
Haavlipüssi raua õõne läbimõõdu vähendamisega
suudmes saavutatakse haavlilaengu tihedam jooks ja
kattumus. Sellist rauda nimetatakse tšokk-rauaks ja
suudmes vähendatud läbimõõduga rauaosaga tšokiks.

On olemas järgmised rauaõõne kujud:

1) silinderraud — kogu õõne ulatuses võrdne läbi-
mõõt;

2) nõrk tšokk-raud — raua suudme juures läbimõõdu kahanemine 0,25—0,5 mm;

3) pooltšokk-raud — raua suudme lähedal kahaneb õõne läbimõõt 0,5—0,75 mm;

Tšokk-raua suudme pikilõige: 1 — silindriline osa, 2 — kooniline või paraboolne üleminek, 3 — tšokk.

4) tšokk-raud — mõni sentimeeter enne raua suuet väheneb õõne läbimõõt kooniliselt või paraboolselt 0,75—1,2 mm ja lõpeb raua suudme juures lühikese silindrilise osaga, nn. tšokiga.

Silinderraud külvab haavlid ühtlaselt kogu pinnale, kuna tšokkraud koondab haavlid rohkem keskele.

Millised on jahipüssi katsetamis- ja proovimismärgid?

Kõikidel kaasajal valmistatud püssidel on püssi raudadel katsetamis- ja proovimismärgid, mis näitavad, kas püssist võib lasta suitsuta püssirohuga või ei.

Igal riigil on omad proovimärgid, mis raudadele löödutena tähendavad: mitu korda on püssi proovitud, millist püssirohtu ja kui suurt püssirohulaengut on proovimisel tarvitatud, kas rauad on suitsuta püssirohu tarvitamiseks kõlblikud, kas raua õõs on tšokiga varustatud või silinderraud, kaliibri suurust, proovi-jaama asukohta jne.

Suitsuta püssirohuga laskmiseks kõlvuliste jahipüsside rauad kannavad järgmisi märke:

Nõukogude Liidus — «Nitro» või «НИТРО»,

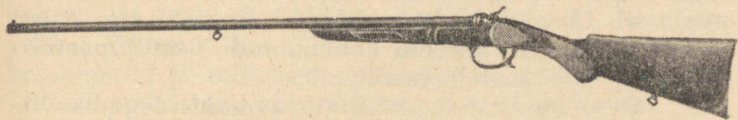
Inglismaal — «NP» ja selle peal kroon,

Belgias — joon, millel on püstiseisev lõvi ja joone all tähed «PV» või «EC»,

Saksamaal — täht «N» ja selle peal kroon, või sõna «Nitro» ja selle peal kroon.

Millised on tarvitatavamad kodumaised jahipüssid?

Kodumaiste jahipüsside valik on väga mitmekesine, mis suudab meie arvukat jahisportlaste peret täiel määral rahuldada.

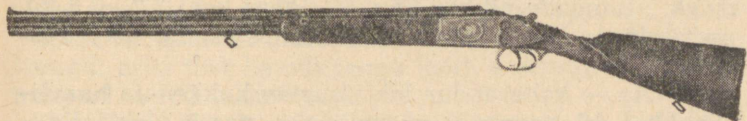
Üheraudne haavlipüss kukega, mudel «3K».

Kaheraudne haavlipüss kukkedega. Toodetud Tuula tehastes, mudel «B».

Kaheraudne haavlipüss ilma kukkedeta, mudel «ИЖБ-46».

Kaheraudne haavlipüss ilma kukkedeta. Toodetud Tuula tehastes, mudel «МЦ-6».

Üldiselt on kodumaised püssid heade laskeomadustega, tugeva ehituse ja nägusa välimusega.

Tarvitatavamad kodumaised jahipüssid on:

1. «ИЖ-5» — üheraudne lahtimurtav kukega haavlipüss, kal. 16 ja 20, silinderraud pikkusega 74 sm. Püssi

kaal 2,98 kg; padrunipesa kohandatud 70-millimeetris-tele pappkestadele.

2. «3K» — üheraudne lahtimurtav kukega haavlipüss, kal. 16 ja 20; nõrk tšokk-raud, pikkusega 78 sm. Püssi kaal 2,70 kg; padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele papp- või metallkestadele.

3. «3KB» — üheraudne lahtimurtav kuketa haavlipüss, kal. 16; nõrk tšokk-raud, pikkusega 78 sm. Püssi kaal 2,70 kg; padrunipesa kohandatud 70-millimeetris-tele papp- või metallkestadele.

4. «B» — kaheraudne lahtimurtav kukkedega haavlipüss, kal. 16 ja 20, parem raud silindriline, vasak tšokk. Raudade pikkus 72 sm. Püssi kaal 3,1—3,2 kg; padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkestadele.

5. «ИЖБ-46» — kaheraudne lahtimurtav kukkedeta haavlipüss, kal. 12 ja 16, parem raud silindriline, vasak tšokk. Raudade pikkus 70 sm, püssi kaal 3,2 kg, padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkestadele.

6. «ИЖБ-47» — kaheraudne lahtimurtav kukkedeta haavlipüss, kal. 12 ja 16. Parem raud pooltšokk, vasak tšokk. Raudade pikkus 70 sm, püssi kaal 3,2 kuni 3,4 kg. Padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkestadele.

7. «ИЖ-49» — kaheraudne lahtimurtav kukkedeta haavlipüss, kal. 12 ja 16. Parem raud silindriline või nõrk tšokk, vasak tšokk. Raudade pikkus 70 sm. Püssi kaal 3,1—3,2 kg, padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkestadele.

8. «ИЖ-54» — kaheraudne lahtimurtav kukkedeta haavlipüss, kal. 12. Parem raud nõrk tšokk, vasak tšokk. Raudade pikkus 75 sm. Püssi kaal 3,2—3,6 kg, padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkestadele.

9. «A» — kaheraudne lahtimurtav kukkedeta haavlipüss, kal. 16, parem raud pooltšokk, vasak tšokk. Raudade pikkus 70—72 sm. Püssi kaal 3,3 kg, padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkestadele.

10. «МЦ-6» — kaheraudne lahtimurtav haavliraudadega kukkedeta pukkpüss, kal. 12, mõlemad tšokkraud. Raudade pikkus 75 sm. Püssi kaal 3,4—3,6 kg, padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkestadele.

11. «МЦ-8» — kaheraudne lahtimurtav haavliraudadega kukkedeta pukkpüss, kal. 12. Mõlemad tšokk-

raud, pikkusega 75 sm. Püssi kaal 3,4—3,6 kg, padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkesta-
dele.

MIJ-8-le valmistatakse veel teine paar haavliraudu, mis on 65—67 sm pikkused ja kasutatavad jahisportlaskmisel kaarrajal.

12. «MIJ-9» — kaheraudne lahtimurtav kukkedega haavlipüss, kal. 12. Mõlemad tšokk-raudad. Raudade pikkus 76 sm. Püssi kaal 3,8—4,0 kg. Padrunipesa kohandatud 70-millimeetristele pappkesta-
dele.

Tuula tehastes valmistatakse veel haavlipüsse, mis on määratud jahisportlaskmiseks, need on «TC-1», «TC-2» ja «MIJ-11». Püssid on kal. 12 ja kaalult 3,4—3,8 kg, mõlemad raudad tšokk. Püssid on erakordselt hea töötlusega ja peene graveeriga.

Milline haavlipüss on jahiks sobivam?

See küsimus tuleb lahendada lähtudes mitmest asjaolust.

Kõigepealt oleneb see jahisportlasest endast, ta vanusest, kasvust ja jõust. Teiseks tuleb selgusele jõuda selles, missugustele ulukitele kavatsetakse jahti pidada.

Ühest küljest — mida kergem on püssi kaal, seda mugavam on teda jahil olles kanda. Jahtidel, mis nõuavad pidevat jahimehe liikumist maastikul, on püssi kaal eriti tähtis. Teisest küljest saavutatakse aga raskema püssiga paremaid lasketagajärgi kui liiga kerge püssiga. Samuti on liiga kerge püssi korral tagasipõrge tugevam, mis on väga tülikas ja ebamugav.

Mida kergem on püssi kaal, seda kergem peab olema laengu, eriti just haavlilaengu kaal, kuid selle all kannatavad sageli lasketagajärjed.

Järelikult ei tule püssi valikul äärmustesse kalduda.

Üldiselt võib öelda, et hariliku haavlipüssi sobivam kaal on:

kal. 12	püssile	3,0—3,6 kg,
„ 16	„	2,8—3,0 kg,
„ 20	„	2,5—2,8 kg.

Kaliibri valik oleneb peamiselt sellest, milliseile ulukeile kavatsetakse jahti pidada. Katsed on näidanud,

et kaliibri suurus ei mõju haavlite hajumisele, vaid see oleneb hoopis muudest asjaoludest. Kui võtta näiteks kaks ühesuguselt puuritud raudadega püssi, ütleme kal. 12 ja 20, siis on haavlite hajumise sõõr mõlemal peaaegu ühesugune. Kuna aga 20-kaliibrilise laeng sisaldab ligikaudu 8—10 g haavleid vähem, on selge, et kattumus on väiksem (haavleid on hõredamalt) kui 12-kaliibrilisel. Haavlite sisselöögi võime seevastu on aga peenemakaliibrilistel haavlipüssidel suurem kui jämedakaliibrilistel.

Kuidas jahipüssi hooldada?

Nagu iga masin ja mehhanism, nõuab ka jahipüss ekspluateerimisel teatavat hooldamist. Jahipüssi ekspluatatsiooni protsessis võivad esineda püssi mehhanismide rikked, raudade paisutused, mõlgid jne.

Püssi tuleb tingimata kontrollida järgmistel juhtudel:

1) igakordsel laadimisel vaadata läbi raua õõned — kas ei ole sinna sattunud võõrkehi (lund, mulda, tropi jäänuseid jne.);

2) püssi kokkupanemisel kontrollida, kas rauad ei ole loksuma hakanud;

3) püssi puhastamisel püss hoolikalt üle vaadata;

4) pärast kukkumist, tõuget või rappumist püssi kontrollida;

5) pärast ebaharilikku lasku — liiga tugevat või nõrka — tuleb püssi korrasolekut kontrollida.

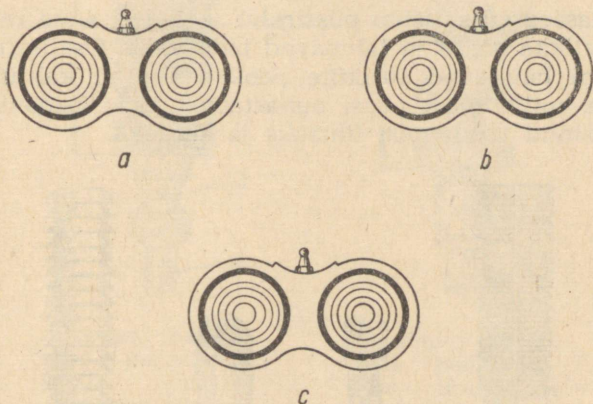
Et osata püssil tekkinud vigu avastada ja nende suurst hinnata, peab oskama püssi õieti vaadelda.

Raudu vastu valget vaadeldes võib kergesti märgata paisutusi ja mõlke või raudade kõverdumisi. Väiksemad puurimisvead püssi jooksu peale mõju ei avalda, kuid igasugused paisutused ja mõlgid tuleb otsekohe kõrvaldada.

Juhul kui paisutused on tekkinud raudade esimesel kolmandikul, arvates padruni pesast, on nende parandamine lubamatu ja sellised rauad tuleb kõrvaldada. Samuti ei tohi lasta rauast, millel on tekkinud praod, olgugi väga väikesed.

Ebaõigest puurimisest tekkinud vigu on kerge avastada siis, kui vaadelda püssiraudu seestpoolt vastu val-

gust, millel on tume raamistus (näiteks aknaruut). Püssiraudades paistavad sel juhul tumedad rõngad. Kui rõngad asuvad üksteise suhtes kontsentriselt, siis on püssiraua õõned õieti puuritud. Ilmneb aga, et mõni ring on küljele nihutatud, on raud kas ebaühtlaselt puuritud või on raual paisumine.

Rõngakujulised varjud püssiraudades: a) rõngakujulised varjud õigesti puuritud ja kokkujuudetud haavliraudade juures; b) rõngakujulised varjud kokkujuotmise tagajärjel kõverdunud haavliraudade juures; c) varjud ebaõigesti puuritud haavliraudade juures.

Juhtub, et sihtlatti või raudade alumine liist püssiraudade küljest osaliselt lahti põrub. Seda viga võib avastada, kui koputada sõrme küüne või pliitsiga vastu sihtlatti või raudadealust liistu. Tekkinud heli järgi leitakse viga.

Püssiraudade loksumine tuleb uue telgpoldi panemise teel kohe kõrvaldada.

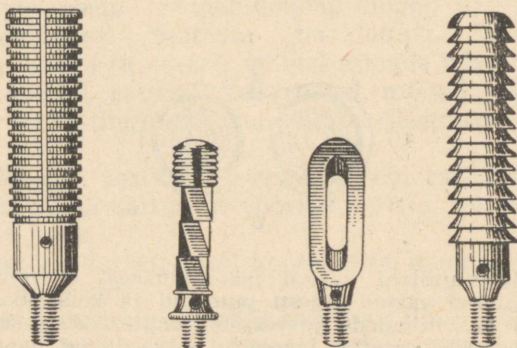
Liiga tugevad või nõrgad päästikud, logisevad kuked jne. on vead, mis tuleb otsekohe kõrvaldada. Kaitse ei tohi päästikule vajutamisel pealt ära libiseda. Samuti ei tohi püssi kukk ulatuda vastu lööknõela, kui tema peale käega surutakse.

Teadku iga jahindussportlane, et vigase relvaga ei ohusta ta mitte üksnes ennast, vaid ka tema lähedal

viibivaid seltsimehi. Seepärast võib jahil ja laskerajal ainult hoolikalt kontrollitud ja korras püssi kasutada.

Kuidas toimub haavlipüssi puhastamine?

Kaasaegsed suitsuta püssirohu sordid ei anna relvale kahjulikke gaase ja tahmavad teda vähe. Osaliselt nad koguni hävitavad sütikute poolt tekitatud kahjulikke gaase, mille tõttu püssi puhastamise operatsioonid on muutunud võrdlemisi lihtsaks ja kergeks.

Mitmesuguse kujuga püssinühised haavli-
raua puhastamiseks.

Üks otstarbekohasemaid püssi puhastamise viise on järgmine:

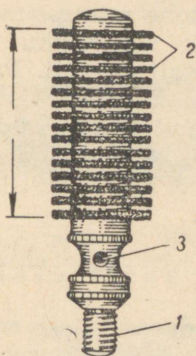
Kõigepealt tuleb püssirauast läbi lükata 5—6 ajalehepaberist troppi. Tropp peab olema nii suur, et ta raua õonest tihedasti läbi läheb. Tropp tuleb lükata padrundi pesast suudme poole.

Sellega on mehaaniline tahma kõrvaldamise operatsioon teostatud.

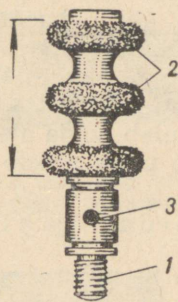
Seejärel õlitatakse rauad seestpoolt tugevasti lehelisõliga ja lastakse umbes veerand tundi seista. Nüüd kuivatatakse rauad puhta lapiga täiesti kuivaks ja läikivaks ning õlitatakse neutraalse õliga.

Paari päeva pärast on soovitatav puhastamist kergelt korrata.

Väljastpoolt tuleb relv täiesti kuivaks ja puhtaks pühkida ning kergelt õlitatud lapiga üle hõõruda. Püssi puitosi mitte õlitada. Igasugused praokesed ja sisse-
lõiked kraabitakse puhtaks puust tiku abil.

Jõhvhari haavli-
raua puhastami-
seks tahmast:
1 — keere vardaga
ühendamiseks,
2 — jõhvkihid,
3 — auguke.

Metallhari haavli-
raua puhastami-
seks tinast ja
roostest: 1 — kee-
re, 2 — peenike
metalltraat, 3 —
auguke.

Musta püssirohu tarvitamisel tuleb samuti kui suitsu-
suta püssirohu puhul tahm algul paberist troppidega
mehaaniliselt kõrvaldada. Sel juhul ei jätku 5—6 tro-
pist, sest suitsuga püssirohi tahmab raudu tugevamini.

Juhul, kui tahm on väga tugevasti raudade küljes,
tuleb raudadest läbi lükata veevabas petrooleumis nii-
sutatud lapp. Petrooleumise lapiga puhastamist jätkata
seni, kuni tahm on kõrvaldatud ja lapp puhtaks jääb.
Alustada tuleb rohkem niisutatud lapiga ja lõpetada
kuivemaga.

Siis kuivatatakse rauad hoolikalt petrooleumist ja
õlitatakse neutraalse õliga.

Kui püssi raudadesse on kogunenud tina, mis võib
tekkida pehmete haavlite ja halvasti immutatud trop-
pide kasutamisel, tuleb see sealt kõrvaldada.

Kõige soovitamam on selleks kasutada rauapuru, mis
saadakse pehme raua saagimisel rauasaega. Viilipuru ei
kõlba, kuna selles leidub peenikesi viilihamba tükke.

Püssivarda otsa mähitud õlisele lapile raputatakse veidi rauapuru ja nühitakse sellega tina välja.

Tina on võimalik kõrvaldada ka selleks eriliselt valmistatud pehmest rauast või vasest harja abil. Sel juhul on soovitatav hari enne vaseliiniga sisse määrada.

Püss tuleb pärast laskmist kohe esimesel võimalusel puhastada. Kui pole võimalik põhjalikku puhastust läbi viia, siis puhastada vähemalt kergelt. Puhastamiseks ja õlitamiseks ei tohi kasutada taimeõlisid.

Puhastamiseks tuleb püssiraud laest eraldada, s. t. püss tuleb lahti võtta.

Püss tuleb hoida alati kotis või kastis, sest tema teine vaenlane peale rooste on tolm.

Kuidas ja hipüssi käsitsetakse?

On palju põhjusi, mis muudavad püssi enneaegselt kõlbmatuks. Peamine püssi vaenlane on rooste. Kui rooste on kord juba tekkinud, siis sööb ta püssi metalloosi järjest rohkem ja rooste kõrvaldamisel jäävad järele konarused, mis omakorda püssiraudade kergemat määrdumist ja tinastumist soodustavad. Seepärast on väga tähtis hoida püss roostest puhas.

Teine püssi enneaegselt kõlbmatuks muutumise põhjus on omaniku hoolimatus püssi vastu. On küllalt püssi madalaltki maha pillamisest, et sellel puruneks laad, löökvedru või lukustuskehasse tekiks nähtamatu pragu. Piisab väikesest löögist püssiraudade pihta, et tekitada sissemuljumisi ja mõlke. Püssile ei tohi iialgi toetuda ega raudadega vastu puude oksa koputada.

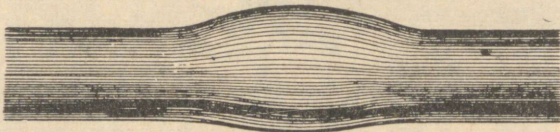
Püssi avamisel ei tohi raudadel vabalt alla lasta langetada või püssi tugeva löögiga kokku lüüa. Püss tuleb avada tingimata mõlema käega, kusjuures vasak käsi hoiab kinni raudadest, parem aga laekaelast, kuna põial surub avamiskangile.

Püssi sulgemisel tuleb parema käega tõsta laadi, kusjuures rauad on suunatud poolkaldu allapoole.

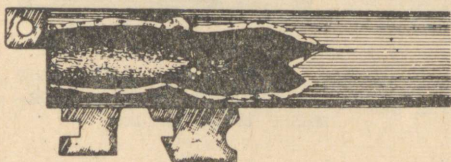
Kolmandaks püssi riknemise põhjuseks on liiga sage dane mehhanismide lahtivõtmine, eriti kui seda toimeatakse oskamatult ja lohakalt. Püssi lukke ja teisi osi välja võttes rikutakse väga kergesti puitosi neis kohtades, mis metallosadega kokku puutuvad; selle tagajärjel tekivad pilud ning augukesed, mille kaudu niis-

kus ja vesi püssi mehhanismide sisemusse tungib, tekitades seal roostet.

Mingil juhul ei tohi: 1) lasta ainult sütikutega, 2) kasutada väljaveninud pappkesti või määrdunud metallpadruneid, 3) püssi lastes toetuda sellega mõne kõva eseme peale või 4) lasta kahest rauast korraga.

Iseloomulik haavliraua paisutus, mis tekib võõrkeha leidumisel rauaõõnes püssist laskmisel.

Lõhkenud püssiraud liigselt suure püssirohulaengu kasutamise tagajärjel.

Haavlipüssiraua paisutus koos pragunemisega, mida põhjustab võõrkeha olemasolu rauaõõnes püssist laskmisel.

Võõrkehade olemasolu rauaõõnes põhjustab laskmisel raua paisumist ja lõhkemist, seepärast tuleb liikumisel püssi hoida nii, et sinna ei satuks pori, lund ega muid võõrkehi.

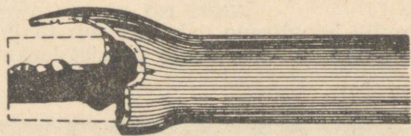
Kui ühest rauast on lastud mitu pauku järjest, siis tuleb edaspidisel laskmisel tingimata kontrollida ka teist rauda, et kindlaks teha, kas padrunile ei ole haavlitropp välja põrunud.

Püssiraudade lõhkemise põhjuseks võib olla veel:

- 1) lubamatult suurte laengute kasutamine;
- 2) tundmatu püssirohu tarvitamine või mitme püssi-

Täielik haavliraua lõhkemine võõrkeha olemasolu puhul rauaõõnes.

Tüüpiline haavliraua lõhkemine ümmarguse sobimatu kuuliga laskmisel tšokk-rauast.

Iseloomulik haavlipüssi raua lõhkemine, mida põhjustab märja lume või mulla sattumine püssirauda ja selle sinna kinnikülmumine.

rohusordi segamine;

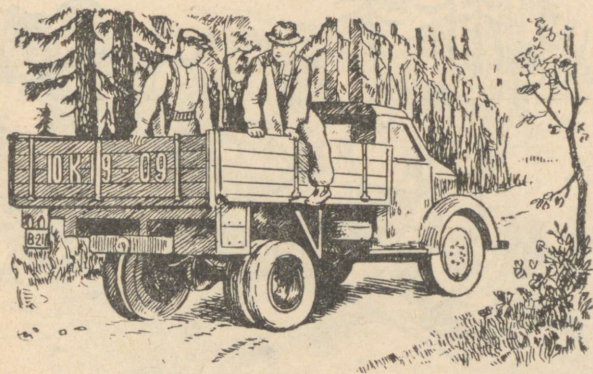
3) kaliibrile sobimatute (eriti tšokk-raudades) kuulide kasutamine.

Millised on ettevaatusabinõud jahil?

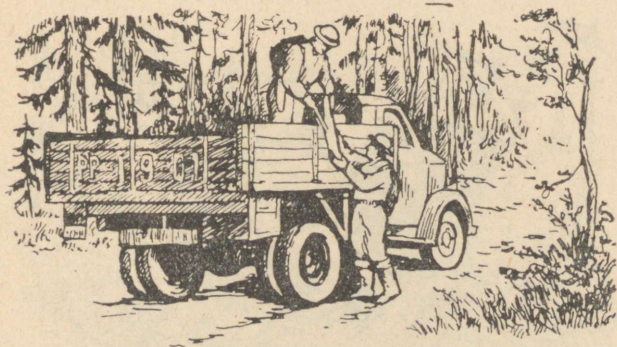
Õnnetusjuhtumite vältimiseks tuleb käsitseda püssi ettevaatlikult.

Püssi peab kandma ja hoidma alati nii, et ta ei oleks suunatud inimestele ega jääks liikumisel kinni kõrva-

listesse esemetesse. Hüpates üle kraavide või ületades purdeid ja tarasid tuleb püss tühjaks laadida ja teda käes hoida.

Ebaõige on ronida maha sõidukist, ära võtmata püssi rihtmalt ja andmata seda kaaslase kätte.

Veoautolt maha ronides anna püss kaaslasele, pärast aga võta temalt vastu mõlemad püssid!

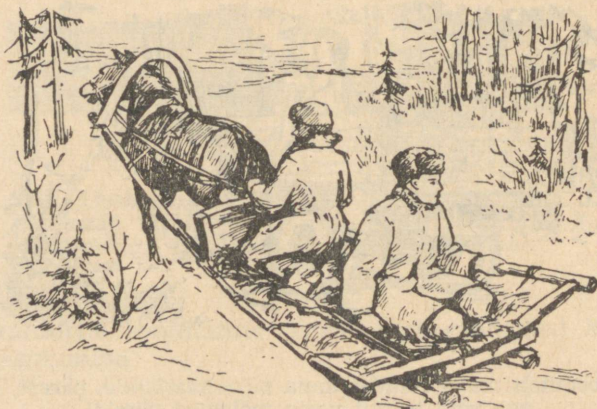
Halval teel sõites on püssi kõige kohasem hoida käes, kotti või kasti paigutatult.

Läbides jahil olles asulaid, tuleb püss tühjaks laadida. Püssi ei tohi iialgi maha asetada, sest sellele võib juhuslikult peale astuda. Samuti võib sattuda püssi

niiskust ja raudadesse prahti, mis omakorda raudade paisumist või lõhkemist põhjustab.

Püssi rekke asetamisel ei tohi suunata raudu ree esiosa poole.

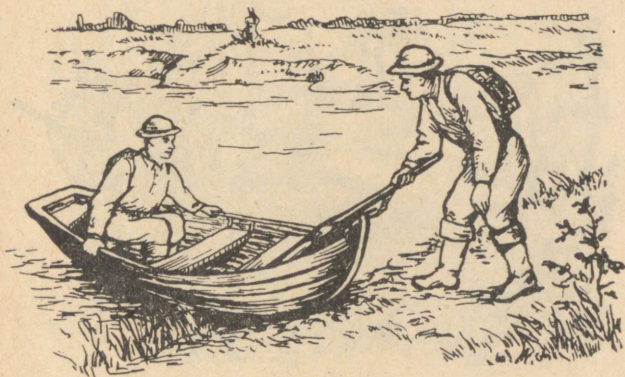

Rekke asetatud püssi rauad peavad olema suunatud tahapoole.

Laetud püssi ei tohi asetada puu või seina najale, sest see võib sealt kergesti maha libiseda, millele võib järgneda ootamatu lask.

Jahimaadel viibimine püssiga ebakaines olekus on rangelt keelatud.

Peatustel tuleb relv alati tühjaks laadida ja suudmega allapoole üles riputada.

Võttes püssi vastu paadist, ära haara teda raudadest, juhuslik lask tabab sind ennast!

Paadist maabumisel võta püss, nagu on näidatud joonisel!

Et jahil saavutada häid tagajärgi, haavamata asjalt ulukeid, ja vältida õnnetusjuhtumeid, tuleb alati hoiduda:

1) laskmast hääle või krõbina suunas, kui märki ennast selgesti näha pole;

2) sihtimast terve grupi loomade peale (tuleb alati sihtida ainult ühele väljavalitule);

Jahil olles ära hoida püssi ühelgi juhul jahikaas-
lase suunas!

Jahil olles liikuda ühel joonel, hoides püssiraudu
ülespoole.

3) laskmast kaugemale kui 50 m;

4) kollektiivjahil tulistamast naaberküti suunas;

5) laskmast ujuvaid linde, kui vastaskaldal laske-
suunas on inimesi lähemal kui 300 m.

Võttes püssi paadist või sõidukilt, tuleb rauad enesest eemale suunata.

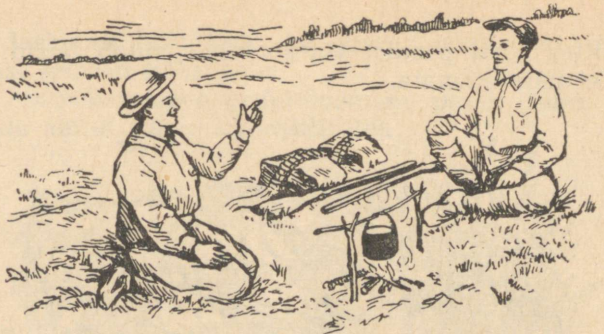
Ära lase paadist kaaslase suunas!

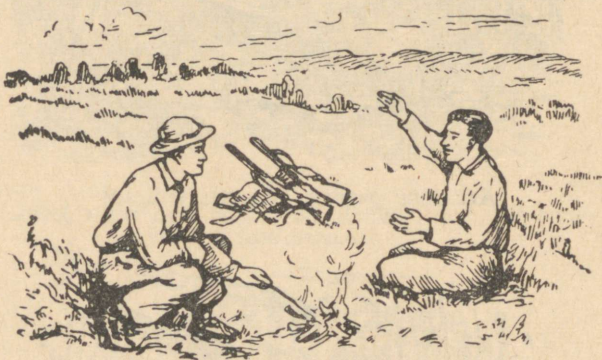
Paadis võib lasta ainult nii, nagu on näidatud joonisel.

Aeg-ajalt tuleb kontrollida, kas püssi kanderihm terve on.

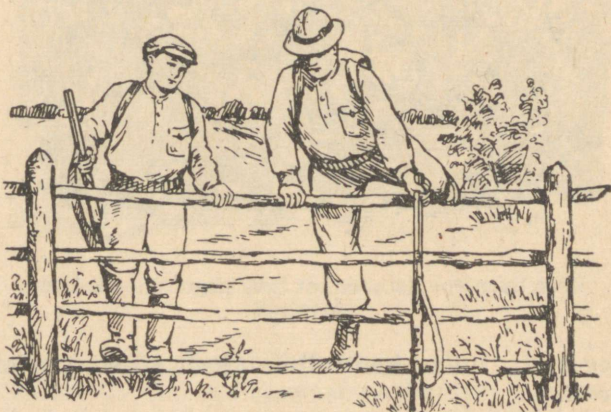
Püssi tuleb alati kohelda kui laetud relva ja kõiki-
del juhtudel käituda äärmise ettevaatusega.

Püssid on asetatud vääralt.

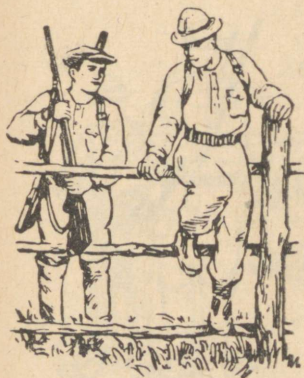
Püssid on asetatud õigesti.

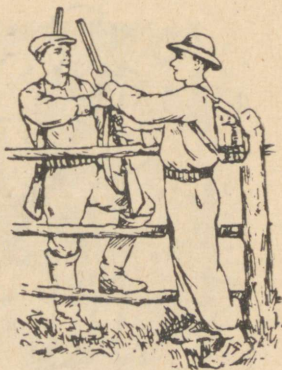
Üle tara ronimisel ei tohi püssi käes hoida.

Ronides üle tara püssiga võid kukkuda ja püssi ning ennast vigastada.

Üle tara ronimise eel anna püss jahikaaslasle.

Roninud üle tara, võta mõlemad püssid jahikaaslaselt!

Selliselt püssi ei kanta.

Püssi kanna ainult nii, et rauad oleksid suunatud üles.

Nii püssi ei kanta.

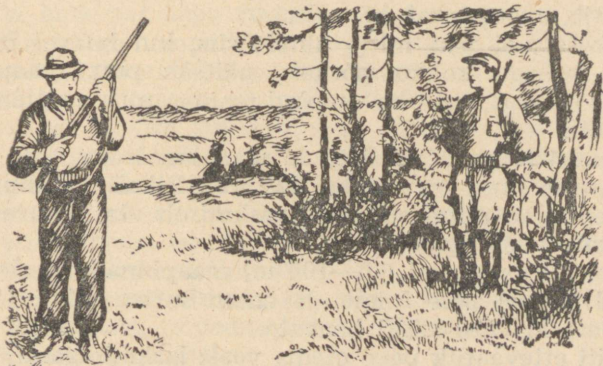
Püssi õige asend kandmisel.

Nii kinnijäänud
padrunit välja ei
lööda: lasu korral
haavad end käest
ja jalast.

Püssi ja käe õige
asend kinnijää-
nud padruni väl-
jalöömisel.

Püssikukkesid alla lastes pöördu kõrvale ja hoiu
püssirauad ülespoole!

Kui suur on haavlite lennukaugus ja mis on rikošett?

Üksikute haavliterade suurim lennukaugus 20—30° tõusunurga juures on:

haavel nr.	9	— d = 2,0 mm	— 200 m
„	„	7 — d = 2,5	„ — 250 „
„	„	5 — d = 3,0	„ — 300 „
„	„	3 — d = 3,5	„ — 350 „
„	„	1 — d = 4,0	„ — 400 „
„	„	2/0 — d = 4,5	„ — 450 „
„	„	4/0 — d = 5,0	„ — 500 „
rentkuulid	—	d = 6,0	„ — 600 „

Haavlireaua kuuli lennukaugus 40—50° tõusunurga juures on 1000—1500 m. Kuigi kuul langemisel pole inimesele surmav, võib ta tekitada küllaltki tõsiseid vigastusi, eriti näkku.

Eeltoodust nähtub, et jahisportlane peab alati tähelepanelikult jälgima, et laskesuunas laengu lennuulatases inimesi, koduloomi ega elamuid ei oleks.

Kui haavel oma lennul kohtab takistust, siis ta kas tungib sellesse, põrkab sellelt kõrvale või lõmastub. Kui nurk haavli lennujoone ja takistust moodustava pinna vahel on väiksem teatud piirist, siis haavel rikošeteerib, s. o. põrkab kõrvale.

Rikošett ei teki mitte ainult siis, kui haavel mõne kõva kehaga kokku põrkab, näiteks puu, maapind, kivid, jää jne., vaid ka veepind teatava nurga all annab rikošeti.

Haavel ei anna rikošetti ei maapinnal ega vees, kui langemise nurk on suurem kui 13°. Rikošeti puhul on pörkenurgad mitmesugused, keskmiselt alati suuremad kui langemisnurgad.

Suurtel kaugustel (70—100 m) maapinnalt rikošeteerinud haavel pole inimesele enam surmav, kuid võib katmata kehaosi siiski haavata.

Eriti ettevaatlik peab olema veelt laskmisega.

Peab veel mainima, et rikošeteerinud haavlid ei lenda enam nii koos, vaid märksa laiemalt, kusjuures nad võivad põrgata hoopis ootamatus suunas.

X. LASKEMOON JA PADRUNITE LAADIMINE.

Püssirohu liigid ja nende omadused.

Laskmiseks haavlipüssist valmistatakse kahesugust püssirohtu — vähese suitsuga põlev, nn. «suitsuta» püssirohi ja tugevamini suitsu tekitav, nn. «suitsuga» (must) püssirohi.

Suitsuta püssirohtu valmistatakse želatineeritud nitrotselluloosist, mille peaaoneks on nitreeritud taimekiud. Suitsuta püssirohu terade kuju võib olla mitmesugune. Kõige sagedamini esineb libledes ja kilbikeses püssirohtu. Kodumaise suitsuta püssirohu «Sokol» terad moodustavad nelinurksed kilbikesed.

Suitsuta püssirohi ei ole eriti niiskustundlik, küll aga mõjub talle temperatuur. Suitsuta püssirohtu ei tohi hoida kauemat aega ruumis, kus temperatuur on alla 0°. Ka kõrge temperatuur mõjub suitsuta püssirohule halvasti, suurendades gaaside survet.

Suitsuta püssirohi on raskesti süttiv, mistõttu peab tarvitama tugeva süütevõimega sütikuid. Lahtises olekus on suitsuta püssirohi ohutu, s. t. ta ei tekita plahvatust, vaid põleb võrdlemisi intensiivse leegiga.

Suitsuta püssirohu paremuseks on see, et ta põleb vähese suitsuga ega tahmasta raudu peaaegu sugugi. Ka pauk on väiksemakõlaline.

Suitsuta püssirohtu tuleb alal hoida õhukindlalt suletud pakendeis, pimedas kohas. Kõige sobivam selleks on klaaskorgiga purk.

Halvas pakendis ja muutlikus temperatuuris hoitud püssirohi hakkab lagunema ja muutub kõlbmatuks, isegi ohtlikuks. Püssirohu lagunemise tunnused on tugev hapukas lõhn, kollased plekid, liblekeste rasvumine ja auklikuks muutumine.

Suitsuga püssirohi on värvuselt must või mustjas-

pruun, teraline ja läikiv. Terad on kujult ebakorrapäraseid. Terade suuruse järgi määratakse püssirohu number:

- nr. 1 — jäme (tera suurus 0,80—1,25 mm),
- nr. 2 — keskmine (tera suurus 0,60—0,75 mm),
- nr. 3 — peenikene (tera suurus 0,40—0,60 mm),
- nr. 4 — väga peenikene (tera suurus 0,25—0,40 mm).

Terade suurusega reguleeritakse püssirohu põlemise kiirust. Mida jämedateralisem, seda aeglasem on põlemine. Vastavalt sellele tuleb kasutada lühemate raudadega püssides peenemateralist ja pikemate raudadega püssides jämedamateralist püssirohtu.

Tarvitatavamad numbrid on 2 ja 3.

Suitsuga püssirohu headeks omadusteks on väga kerge süttivus ja temperatuuritundlikkuse puudumine, mispärast teda on soovitatav kasutada talvel pakasega.

Tema halbadeks omadusteks on: 1) rohke suits põlemisel, 2) tahmab tugevasti püssiraudu, 3) on väga niiskustundlik, 4) pauk on suurema kõlaga, 5) püssi tagasi-põrge laskmisel on tugevam ja haavlite tihedus väiksem kui suitsuta püssirohuga laskmisel.

Niiskuskindlas pakendis säilib suitsuga püssirohi hästi ja kaua.

Püssirohtu kui lõhkeainet tuleb hoida lukustatud kohas.

Mis on haavlid ja haavliraua kuulid?

Haavliteks nimetatakse seatinast korrapäraseid ümmargusi terakesi, mis on määratud laskmiseks sileda-raualistest jahipüssidest. Haavlid valmistatakse seatinast, millele lisatakse mõningaid aineid, nagu antimoni või arseeni, mis muudavad segu kõvemaks. Kõvade haavlite paremuseks on nende suurem purustamis- ja sisselöögivõime. Nad ei deformeeru lasu ajal ega tinasta nii suurel määral rauaõõne seinu kui pehmed haavlid.

Haavlid peavad olema ühesuguse kõvadusega, ühesuurused, täiesti ümmargused ja hästi poleeritud.

Laengus tuleb kasutada ainult ühesuguse jämedusega haavleid. Mitmesuguse jämedusega haavlite kasutamine laengus halvab püssi jooksu, paisates haavlilaengu laiali.

Terade suuruse järgi jagunevad haavlid sortidesse, kusjuures igal sordil on oma number. Haavliterade jämeduse iga numbri vahe on 0,25 mm.

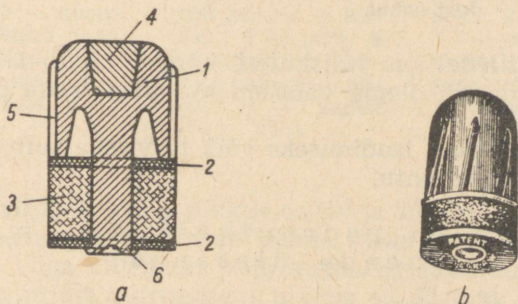
Nii on:

haavel nr. 4/0 — 5,00 mm,	haavel nr. 4 — 3,25 mm,
„ „ 3/0 — 4,75 „	„ „ 5 — 3,00 „
„ „ 2/0 — 4,50 „	„ „ 6 — 2,75 „
„ „ 0 — 4,25 „	„ „ 7 — 2,50 „
„ „ 1 — 4,00 „	„ „ 8 — 2,25 „
„ „ 2 — 3,75 „	„ „ 9 — 2,00 „
„ „ 3 — 3,50 „	

Jämedamaid kui 5,00 mm haavleid nimetatakse kartetšideks ja nende numeratsioon OST 2358 järgi on:

nr. VI — 5,90 mm mahub 16 kal. püssile 7 tera ritta,
„ V — 6,15 „ „ 12 „ „ 7 „ „
„ V — 6,30 „ „ 16 „ „ 5 „ „
„ IV — 6,88 „ „ 12 „ „ 5 „ „
„ IV — 7,40 „ „ 16 „ „ 4 „ „

Suurte ulukite surmamiseks haavlipüssist kasutatakse ümmargusi või silindrilisi seatinast, nn. haavli-
raua-kuule. Paremaid ja täpsemaid tagajärgi laskmisel annavad silindrikujulised kuulid.

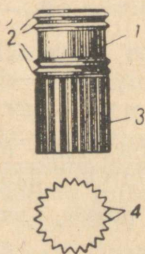

Kuul «Jakan»: a — lõikes: 1 — tinast südamik, 2 — papist seib, 3 — vilttrops, 4 — tinast kork, 5 — juhtribid, 6 — tinast saba; b — vaates.

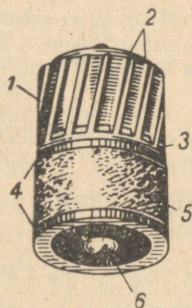
Kuuliga laskmiseks sobib paremini silinderraud, kuna tšokk-rauast laskmisel on kuuli hajumine suurem.

Kuulipadrundi laadimisel tuleb kuuli läbimõõtu kont-

rollida, kas see on antud püssile sobiva jämedusega. Kuul peab vabalt mahtuma läbi püssiraua peenimast kohast, s. o. tšokist. Kui on tegemist silindriliste kuuli-

Kuul «Vitzleben»: 1 — tinast keha, 2 — juhtvööd, 3 — puidust sabal, 4 — juhtribid puidust sabal.

Kuul «Brenneke»: 1 — tinast keha, 2 — juhtribid, 3 — juhtvöö, 4 — pappseibid, 5 — viltroopp, 6 — kruvi.

dega, millel on välisküljel kõrged ribid, siis peab kuuli südamik olema väiksem kui püssi raua õõs kitsaimast kohast.

Kuulipadruni laadimiseks võib tarvitada suitsuga või suitsuta püssirohtu.

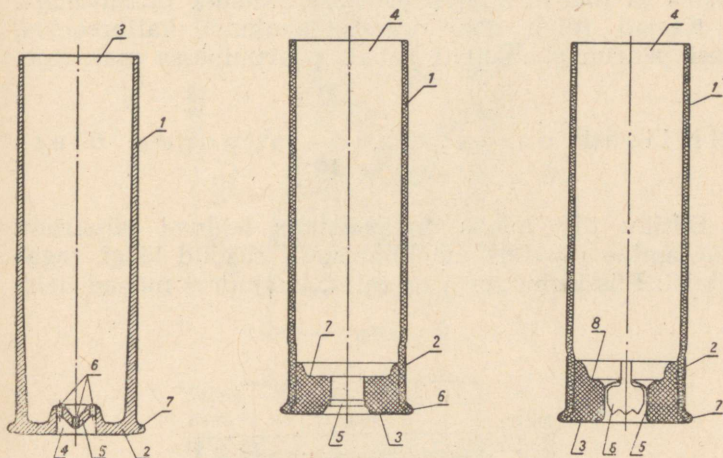
Millised on padrunikestad ja mis on nende ülesanne?

Padrunikest ühendab kõik jahipadruni elemendid üheks tervikuks ja kaitseb neid ilmastiku mõjude eest.

Haavlipadruni kest on silindrikujuline toruke, mille üks ots on suletud nn. kübaraga. Kübara äär hoiab padruni õigel kohal padrunipesas ja selle abil tõmmatakse padrun või kest padrunipesast välja. Kübara keskel on vastava läbimõõduga auguke, kuhu paigutatakse sütik.

Haavlipüssi puhul kasutatakse kahte liiki padrunikesti: papist ja metallist. Papist kestad on kergemad ja

hästi kalibreeritavad, neid kasutades saavutatakse paremaid lasketagajärgi, mispärast neid ka rohkem eelistatakse.

Metallkest: 1 — sein, 2 — põhi ehk kübar, 3 — avaus, 4 — sütiku pesa, 5 — alasi, 6 — gaaside avad, 7 — ääris.

Pappkest sütikule «Ževelo»: 1 — papist sein, 2 — kübar, 3 — põhi, 4 — avaus, 5 — sütiku pesa, 6 — ääris, 7 — papist põhi.

Pappkest madalale sütikule. 1 — sein, 2 — kübar, 3 — põhi, 4 — avaus, 5 — sütiku pesa, 6 — alasi, 7 — ääris, 8 — papist põhi.

Haavlipüssi kesta pikkus on 65 ja 70 mm.

Vastavalt sellele peab olema puuritud ka padrunipesa. Väga ohtlikuks võib kujuneda laskmine haavlipüssist, mille padrunipesa pikkus on 65 mm, kui laskmisel tarvitatakse 70-millimeetriseid kesti. Laskmisel, kui ääristatud padruni esiserv lükatakse tropiga sirgeks, ulatub pika kesta ots üleminekukoonusesse, mille tagajärjel haavlid liiga tugevasti kokku surutakse, kusjuures tekib suur ja järsk gaaside surve, mis omakorda võib raua vastupidavusele ohtlikuks saada. Kõigele lisaks halveneb püssi laskevõime tunduvalt.

Kestad valmistatakse kahesuguste sütikute jaoks. Ühed kestad, millede sütiku pesa ei ulatu kübara põhjast läbi, on määratud madalate sütikute jaoks. Teised

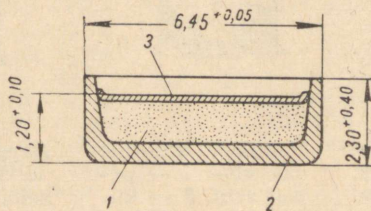
kestad, millel sütiku pesa kübarast läbi ulatub, on ette nähtud kõrgete ehk žveloosütikute jaoks.

Metallkesti valmistatakse ainult madalate sütikute jaoks ja nad ei sobi laskmiseks suitsuta püssirohuga.

Kestad tuleb enne uuesti laadimist kalibreerida, sest padrun peab alati vabalt padrunipessa mahtuma.

Millised on sütikud ja nende ülesanded?

Sütiku ülesandeks on padrunis leiduva püssirohu süütamine püssi löökmehhanismilt saadud löögi tagajärjel. Püssirohu sorte on mitu, kusjuures mõned neist

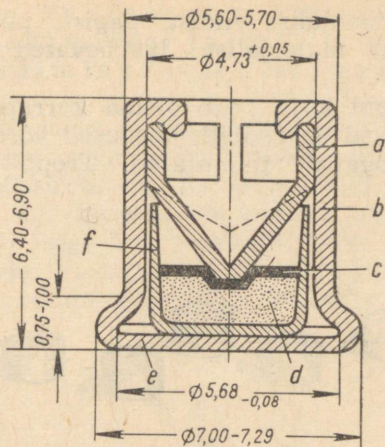

Madal sütik: 1 — lõhkeaine,
2 — kest, 3 — kattekiht.

süttivad kergesti, teised raskemini. Sellele vastavalt valmistatakse ka sütikud, milledest ühed on tugevama süütevõimega kui teised.

Suitsuta püssirohi vajab suurt, tugeva sädemega sütikut, sest vastasel korral ei sütti püssirohulaeng korrapäraselt ja annab ebanormaalse lasu.

Sütikud on peamiselt kahesugused. Ühed on lame-
dad ehk madalad sütikud, millede kasutamisel kesta sütikupesa peab olema varustatud alasiga, või siis pan-
nakse alasi enne sütiku kohaleasetamist sütikupes-
sa; teised sütikud on kõrgemad ja varustatud alasiga —
nn. žveloo- ehk kõrged sütikud. Need sütikud on
madalatest paremad, sest nad ei tekita peaaegu iialgi
tõrkeid ja neil on suur ning tugev säde.

Sütik «Ževelo»: a — alasi, b — kest, c — kaitsekiht, d — lõhkeaine, e — põhi ehk kübar, f — topsik lõhkeainele.

Millised on haavlipüssi tropid ja mis on nende ülesanded?

Troppidel on haavlipadrunis täita tähtsad ülesanded, seepärast ei saa neile vaadata kui kõrvalise tähtsusega padruniosale. Nimelt on haavli-laengu jooks suurel määral troppidest.

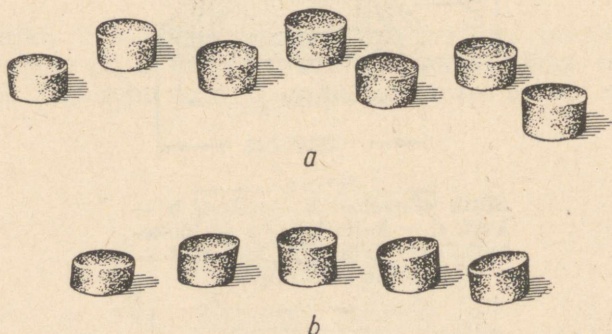
Haavlipadrunis on kahesuguseid troppe: püssirohutropp ja haavlitropp. Nendest püssirohutropil on täita mitmesugused ülesanded.

Püssirohutropp peab kõigepealt olema gaasitihe, et ära hoida gaaside tungimist haavli-laengusse, ta peab olema amortisaatoriks püssirohugaaside ja haavli-laengu vahel, s. t. peab pehmen-dama gaaside järsku lööki haavli-laengule, puhastama ja õlitama püssirauda ja kiirendama oma vastupanuga püssirohu põlemist ning gaaside tekkimist.

Tropp peab olema kerge, tihe, elastne, raskesti süttiv ja puhas igasugustest võõrkehadest, mis võiksid rauaõõnt kriimustada. Tuleohutuse seisukohalt on lubamatu kasutada paberist, kaltsudest, saepurust, turbast jt. kergestisüttivatest materjalidest troppe.

Tropid valmistatakse vildist, papist, puitvillast või muust sobivast materjalist. Igapäevased on vilt- ja papptropid.

Püssirohutropi kuju peab olema korrapärase silinder, mille alused on rööbiti, kõrgused võrdsed, küljed mitte liiga sügavalt immutatud. Tropp peab hästi elastne olema.

Vilttropid: *a* — õige kujuga vilttropid, *b* — ebaõige kujuga vilttropid.

Püssirohutropi kõrgus peab olema 12—13 mm, igal juhul mitte alla 10 mm.

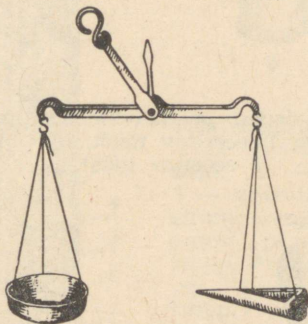
Papptropp, mis pannakse püssirohu peale vilttropi alla, peab olema sitke, elastne ja tihe, paksusega 1,5—2 mm. Tema ülesanne on takistada püssirohugaaside läbitungimist ja ära hoida püssirohu kokkupuutumist vilttropi immutusainega.

Teine papptropp, mis pannakse haavlite peale, nn. haavlitropp, peab olema kerge ja rabe. Lasu juures peab haavlitropp purunema ja laiali lendama, haavlite jooksu mitte takistades.

Alati tuleb kasutada püssi kaliibrile vastavaid troppe. Metallkestades kasutatakse kaliiber suuremaid troppe kui antud püss, näit. kal. 12 kal. 10 troppe; kal. 16 kal. 14 troppe jne.

Milline tähtsus on haavlipadruni õigel laadimisel ja millised abinõud on laadimisprotsessis vajalikud?

Haavlipüssi jooks ja sisselöögivõime olenevad suurel määral laskemoonast ja laadimisest. Halb laskemoon, eriti halb püssirohi ja alaväärtuslikud püssirohu-tropid, samuti aga hooletu või ebaõige padrunite laadimine, annab isegi hea jooksuga püssi puhul halva lasketagajärje. Vastupidi — haavlipadruni õige laadimisega saab nii mõnigi kord püssi halba jooksu parandada.

Apteegikaalud kühvliku-
lise kaalukaussiga.

Et haavlipadrunit õigesti ja korralikult laadida, selleks peavad olema laadimisabinõud.

Haavlipadruni laadimiseks on vaja järgmisi laadimisabinõusid:

1) apteegikaalud ühes vihtide komplektiga püssirohu, eriti suitsuta püssirohu kaalumiseks;

2) reguleeritav mõõt haavlite ja ka suitsuga püssirohu mõõtmiseks. Mõõdul antud jaotusi tuleb kaaluliselt kontrollida;

3) abinõud sütikute sissepanemiseks ja väljavõtmiseks;

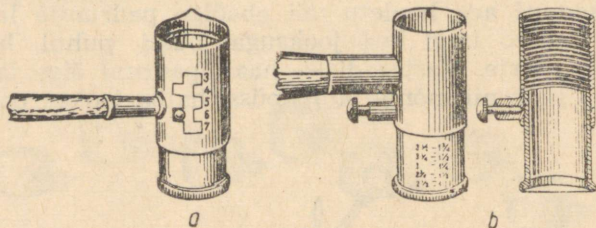
4) kaliibrile vastav laadimispulk;

5) padruni ääristaja (otsakeeraja) pappkestade otste sulgemiseks;

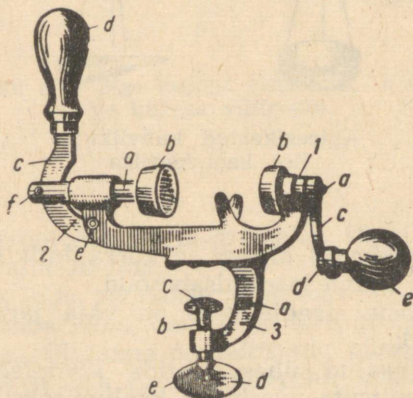
6) puidust töödeldud pulk tarvitatud kestade otste sirutamiseks;

7) kalibraator, tarvitatud kestade kalibreerimiseks;

8) kummist numbrid ja templipadi haavlinumbri märkimiseks padruniotsale.

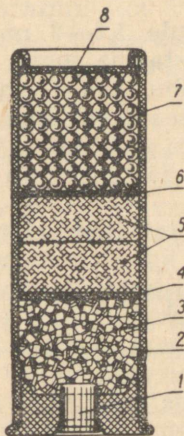
Möödud püssirohu ja haavlite möötmiseks: *a* — väljaulatiselega fikseeritav mööt, *b* — kruviga fikseeritav mööt.

Otsakeeraja pappkestade otste kinnikeeramiseks: 1 — matriitsi sõlm; *a* — matriitsi spindel, *b* — matriits, *c* — käepideme hoob, *d* — käepideme telg, *e* — käepide; 2 — surumisseadise sõlm; *a* — spindel, *b* — surveseib, *c* — kaarekujuline hoob, *d* — kaarekujulise hoova käepide, *e* — šarniirne telg, *f* — tihvt; 3 — sõlm, mis kinnitab otsakeeraja laua külge; *a* — kronstein, *b* — kruvi, *c* — surveseib, *d* — kruvi pööramistiivik, *e* — kooniline otsik.

Kuidas toimub haavlipadruni laadimine?

Et ajakulu oleks minimaalne ja eksitused välditud, tuleb laadimiskoht kõigepealt otstarbekalt ette valmistada, jaotades töö nii, et üksikud operatsioonid tehtaks kõigi laadimisele määratud padrunit juures korraga. See tähendab, et üht padrunit ei laadita mitte algusest lõpuni, vaid kõigepealt varustatakse kõik laetavad kestad sütikutega, siis kaalutakse püssirohi kestadesse jne.

Haavlipadrun: 1 — «Ževelo»-tüüpi sütik, 2 — kest, 3 — suitsuta püssirohu laeng, 4 — papist püssirohu tropp, 5 — vilttropid, 6 — papist tropp, 7 — haavlid, 8 — papist haavli tropp.

Kui laadimisele kuuluvad juba tarvitusel olnud kestad, siis tuleb nendel kõigepealt vanad sütikud kõrvaldada. Peale selle tuleb hoolikalt kontrollida, kas kesta seinad täiesti terved on. Eriti kardetavad on laskmisel kestad, millel on põiki praod, sest kest võib pooleks rebeneda ja haavli laenguga kaasa lennates põhjustada raua paisutust, halvemal korral lõhkemist.

Samuti tuleb kontrollida, et kesta ei leiduks püssirohu tahma jäänuseid ega võõrkehi.

Seejärel varustatakse kestad sütikutega. Sütik peab pesas istuma nii, et tema põhi oleks ühel tasapinnal padrunit kübaraga. Liigselt sügaval istuvad sütikud põhjustavad laskmisel tõrkeid. Sütikupõhi ei tohi mingil juhul kübarast kõrgemale ulatuda.

Kestade sütikutega varustamisele järgneb nende laadimine püssirohuga. Kui kasutatakse suitsuta püssi-

rohtu, siis tuleb see tingimata kaaluda. Lubamatu ja ohtlik on suitsuta püssirohu laadimine mõõdu abil. Suitsuga püssirohtu võib laadida kaaluliselt kontrollitud mõõdu abil. Püssirohu kaalumiseks sobivad ainult väga tundlikud kaalud. Soovitav on, et üks kaalu-kaussidest oleks varustatud rennitaolise ninaga, mis hõlbustab püssirohu puistamist kesta.

Sellele järgneb kestade varustamine püssirohutropidega. Siin tuleb jälgida, et tropid vastaksid täpselt kaliibrile, oleksid kujult ühtlased, elastsed ja korrallikult immutatud.

Esmalt asetatakse püssirohule 1,5—2 mm paksune gaasitihe, täpselt kaliibrile vastav ja tugev papptroop. See troop surutakse püssirohu peale laadimispulga abil, mis oma jämeduselt peab vastama kaliibrile. Tropi kinnivajutamisel tuleb jälgida, et ta jääks kesta seinaga täiesti risti. Vildakalt jäetud troop halvendab haavvilaengu jooksu.

Suitsuta püssirohu «Sokol» tarvitamisel tuleb troop kerge survega — umbes 2—4 kg — vastu rohtu vajutada. Iialgi ei tohi trooppi kinni lüüa ega lahti jätta, nii et püssirohul oleks võimalik loksuda.

Papptropile järgneb 12—13 mm kõrgune immutatud vilttroop, mis samuti kerge survega vastu papptropi surutakse. Harilikult jääb siis veel liiga suur ruum haavlite mahutamiseks, sellepärast asetatakse vilttropile veel täitetroop peale. Täitetropi materjaliks võib samuti olla vastava paksusega kas immutatud või immutamata vilttroop. Ka täitetropi asetamisel peab jälgima, et tropi pealne pind kesta seinaga risti oleks.

Täitetropi peale on soovitav asetada veel üks õhuke pehmest paberist troop, mis hoiab ära haavlite kleepumise viltropi külge.

Haavlid pannakse kaalule vastava mõõdu abil. Peab aga arvestama, et igale haavlinumbrile vastab oma mõõt, kui tahetakse üht ja sama haavvilaengu kaalu saada.

Kui haavlid on kesta puistatud, tuleb padrunit paar korda põhjaga vastu lauda koputada, et haavlid asetseksid kesta korrapäraselt kihtide viisi.

Seejärel varustatakse kestad haavlitroopidega. Need on õhukesed, rabedast papist tropid.

Pappkestade puhul tuleb valida selline püssirohuroppide kõrgus, et haavlitropi peale 4—6 mm vaba ruumi jääks. See osa kestast keeratakse nn. ääristajaga kahekorra, millega haavlitropp kestab kinnitatakse ning surutakse tugevasti vastu haavleid. Õige haavlite asetuse ja otsa kinnikeeramise korral ei tohi haavlid padruni raputamisel kesta liikuda.

Metallkesta puhul on laadimisoperatsioon analoogiline pappkesta laadimisega, ainult et siin ei kinnitata haavlitropi kesta otsa ääristamisega, vaid valatakse see kas parafiini või vahaga kinni. Sealjuures peab silmas pidama, et parafiin või vaha ei satuks haavli-laengusse, mis põhjustaks laskmisel püssiraua paisutusi või lõhkemist.

Metallkesta puhul võib haavlitropiks kasutada ka 2—3 mm paksust korgist lõigatud troppi, mis oma elastsuse tõttu püsib kindlamalt padrunis ega põru nii kergesti padrunist välja kui papptropp.

Viimaseks tööks on märkimine. Padruni otsale märgitakse haavli number, võimalikult suurelt ja selgelt.

Laetud padrunid säilitatakse kinnises karbis, lukustatud kohas, kusjuures hoiukoht olgu kuiv ja võimalikult ühtlase temperatuuriga.

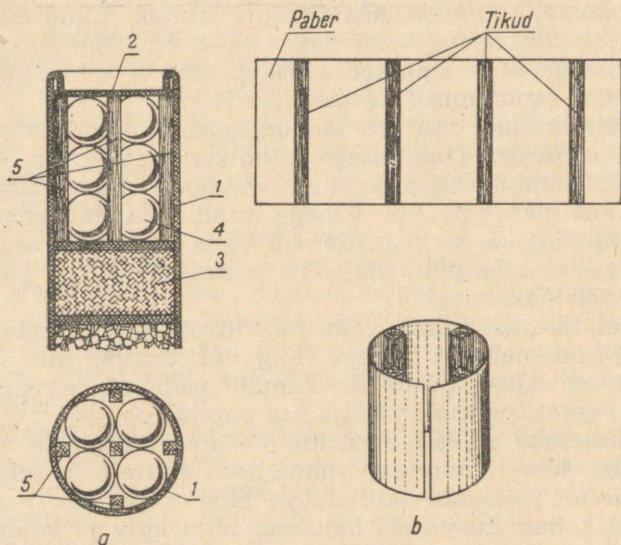
Kuidas kartetšpadroneid laetakse?

Kartetšpadrunid laetakse analoogiliselt haavlipadrunile. Püssirohulaeng ja tropid on samad mis haavlipadrunile.

Haavli ja kartetšilaengu ühesuguse kaalu korral on kartetše tunduvalt vähem kui haavleid, mispärast kartetšpadrunid on vaja laadida nii, et nad annaksid võimalikult hea kokkujooksu. Selleks tuleb antud püssi jaoks kasutada nn. sobitatud kartetše. Selline kartetš, asetsedes püssi rauas 2-, 3-, 4- või 7-kaupa kihis, ei tohi loksuda. See tähendab, kartetšide läbimõõt peab sobima püssiraua läbimõõduga. Kui laskmine toimub tšokk-rauast, peab kartetšide kiht olema tšokile sobitatud, et ta sealt ilma kokkumuljumiseta läbi mahuks.

Selle kontrollimiseks asetatakse püssiraua suudmest kartetši läbimõõdu sügavusele vilttropp, mille peale laetakse kiht kartetše. Proovides mitmesuguse jämedusega kartetše, leitakse lõpuks sobiv kartetši jämedus,

mille puhul nad ei ole rauas kokkukiilutud ega anna ka loksuda. See kartetši number on antud püssile kohane ja sellega tuleb kartetšpadrun laadida.

Padruni laadimine kartetšidega tikkude abil: *a* — lõiked padrunist; 1 — kest, 2 — papptropp, 3 — villtropp, 4 — kartetšid, 5 — tikud; *b* — tikkude liimimine paberist ribale.

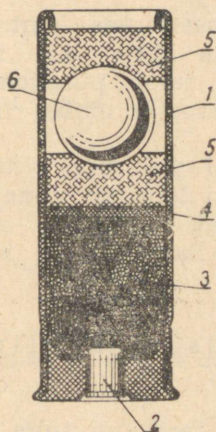
Selliste kartetšidega lastes saame parima lasketagajärje. Lasketagajärg muutub veelgi paremaks, kui kartetšid padrunisse laetakse nii, et kartetšid ei jääks kiilutult üksteise vahele, vaid et ülemised kartetšid täpselt alumiste peal asetseksid (mitte alumiste vahekohtades). Selleks pannakse algul padrunisse üks kiht kartetše, seejärel asetatakse padrunisse vastu kesta seina iga kartetšipaari vahekohta tuletikust või mõnest teisest pehmest puust pulgake, mille pikkus kartetšilaengu kõrgusele vastab. Pannes nüüd padrunisse järgmised kartetšikihid, näeme, et ülemised kartetšid asetsevad täpselt alumiste peal.

Kartetšilaeng kaetakse samuti kui haavlilaeng papist tropiga ja padrun ääristatakse.

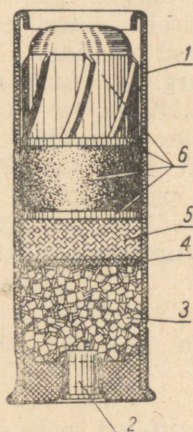
Kartetšiga laskmiseks on kohasem silinderraud, mis annab parema lasketagajärje.

Kuidas haavliraua kuulipadruneid laadida?

Kõik kaasaegsed haavlipüssid on kuuliga laskmiseks kõlblikud, kui antud püssile ainult õiged kuulid valitakse ja padrun õigesti laetakse. Raskemad ja massiivsemad püssid on kuuliga laskmiseks kohasemad kui

Laetud padrun ümarmarguse kuuliga: 1 — kest, 2 — sütik «Ževelo», 3 — püssirohi, 4 — papptropp, 5 — vilttropp, 6 — kuul.

Laetud padrun kuuliga «Jakan»: 1 — kest, 2 — sütik «Ževelo», 3 — püssirohi, 4 — papptropp, 5 — vilttropp, 6 — kuul «Jakan».

kergemad, kuna nad võimaldavad püssirohulaengut 10—15% võrra harilikuga võrreldes suurendada ja seega täpsemat püssi jooksu saavutada.

Kuulipadruneiks sobib paremini pappkest, mille sisemine läbimõõt on võrdne püssiraua silindrilise osa läbimõõduga.

Enne kuuli padrunisse laadimist tuleb tingimata kontrollida, kas kuul läbib vabalt püssiraua õõne. Eriti tähtis on see ümarmarguste kuulide tarvitamisel tšokkraudade puhul.

Kuulipadruni püssirohulaeng on tavaline või ras-

kema ja tugevama püssi puhul 10—15% võrra suurendatud (suitsuta püssirohu puhul kuni 10%, suitsuga püssirohu puhul kuni 15%).

Püssirohulaengule pannakse peale 1,5—2 mm paksune papptropp, millele järgneb umbes poole püssi kaliibri paksune viltropp, mis omakorda pealt kaetakse jällegi papptropiga. Tropid surutakse püssirohule paraja tugevusega.

Selliselte laetud padrunisse asetatakse kontrollitud kuul (silindriline). Padruni ots jääb ilma tropita. Ümmarguse kuuli kasutamisel tuleb püssirohutropp teha kõrgem ja viimasele viltropile umbes $\frac{1}{3}$ kuuli sügavune pesa sisse lõigata.

Pealt kaetakse ümarik kuul paksema viltropiga (mitte papptropiga), millesse on lõigatud samasugune pesa kuuli tarvis nagu alumiselgi.

Padruni ots ääristatakse nagu harilikult.

Mille järgi hinnatakse haavlipüssi jooksu?

Haavlipüssi jooksu jaotatakse harilikult nelja ossa:

1) sisselöögivõime, s. o. haavlitera läbilöögivõime märgi saavutamisel;

2) tihedus — märgile või teatavale pinnaühikule sattuv haavliterade arv;

3) külv — märgile sattunud haavliterade paigutuse iseloom ja korrapärasus;

4) püsivus — halvimate ja parimate laskude tagajärgede vahe ühesuguselt laetud padrunite seerias.

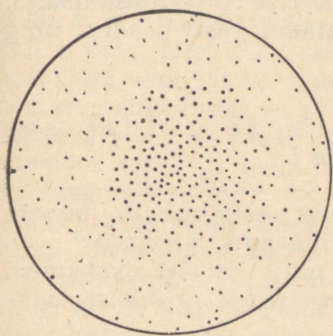
Sisselöögivõime oleneb peamiselt püssirohulaengu suurusest. Mida suurem on püssirohulaeng, seda suurem on gaaside surve ja seda suurema algkiiruse haavel püssist väljudes saavutab ning seda suurem on tema sisselöögivõime märgi tabamisel.

Siinjuures olgu tähendatud, et sisselöögivõime suurenemine saavutatakse püssi tiheduse ja külvi arvel. Mida suurema rohulaengu paneme, seda hõredama ja halvema külvi saame.

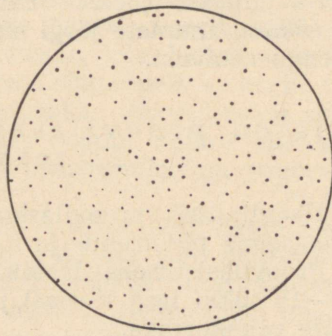
Haavlilaengu tihedus oleneb peamiselt püssiraua õõne puurimisest, samuti püssirohu- ja haavlilaengu vahekorrast. Püssi hõredat jooksu saab teataval mää-

ral parandada, valides antud püssile sobivaima laengute vahekorra.

Külv oleneb püssiraua õõne kujust. Näiteks silinderraud külvab haavlid laiemalt, kuid ühtlasemalt. Tšokkraud koondab haavlid rohkem tsesntrisse, jättes laengu

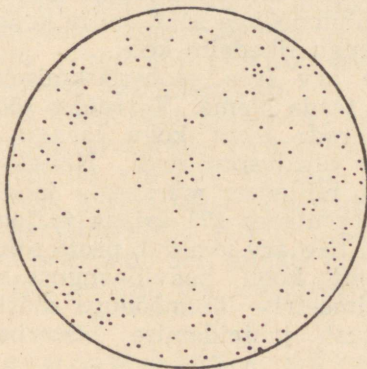

a

b

Haavilaengu külv: *a* — tšokk-rauast, *b* — silinderrauast.

Halb haavilaengu külv —
äärtel tihedam ja keskel hõredam, haavliterad grupeeritud.

ääred hõredamaks. Sellest olenevalt on tšokk-raua laskeulatus suurem kui silinderraua.

Püsivus oleneb püssist ja suurelt osalt padrunite laadimise täpsusest.

Healt haavlipüssilt nõutakse: et ta sisselöögivõime oleks küllaldane uluki surmamiseks teatavast kaugusest; et haavlaengu tihedus ja külv oleksid sellised, mis kindlustaksid uluki tabamise laskeulatuses vähemalt 3—5 haavliga.

Haavlipüssi jooksu katsetatakse proovilaskmisega, ja saadud andmete järgi hinnatakse püssi headust ning laengu sobivust.

Mis on proovilaskmine ja kuidas see toimub?

Haavlipüssi proovilaskmisega selgitatakse püssile kohaseima püssirohu- ja haavlaengu vahekord.

Proovilaskmiseks laetakse mitu seeriat padruneid (4—10 tükki igas seerias) ja iga seeria erisuguse laengute vahekorraga.

Proovilaskmine toimub 1×1 m suurusega paberilehele 35 m kauguselt. Sihtimisvigade vältimiseks on soovitatav laskmist teostada toelt asendis. Igasse märklehte lastakse üks lask. Pärast lasku tõmmatakse igale märklehele 75 sm läbimõõduga sõõr, mille keskkohaks valitakse haavlaengu tihedaim koht.

Haavliterade arv igas proovilaskmiseks kasutatud padrunis peab teada olema. Võrreldes sõõri sisse langenud haavliterade arvu kogu laengu haavliterade arvuga, saame tihedusprotsendi. Näiteks: laengus oli 285 haavlitera, milledest märklehte joonistatud sõõri sattus 171. Korrutades 171 sajaga ja jagades 285-ga, saame arvu 60. See arv avaldub protsentides, näidates, milline protsent kogu haavlaengust sattus märklehele, 75-sentimeetrise läbimõõduga sõõri.

Püssi tihedust jahipidamise otstarbeks loetakse heaks, kui:

silinderraud	annab 35%,
nõrk tšokk	„ 40—45%,
keskmine tšokk	„ 60—65%,
tugev tšokk	„ kuni 75%.

Märklehtede järgi kontrollitakse püssi külvi ja püsivust: õige tšokk-raud külvab keskk kohta haavleid tihedamini ja äärtele hõredamini, hea silinderraud aga ühtlaselt üle kogu sõõri pinna.

Püsivus, s. t. parimate ja halvemate laskude vahekord (ühe ja sama seeria padrunites), ei tohiks ületada 30%. Näiteks parim tagajärg oli 60%, halvim aga 40%, vahe on seega 20, mis on 33,3% 60-st, tähendab, antud püssi püsivus jätab soovida.

Sisselöögivõime kontrollimiseks lastakse laeng 35 m pealt kuiva männilauda. Kui haavel tungib sellesse kolme oma läbimõõdu sügavuselt, siis loetakse seda sisselööki väga heaks, kahe tera sügavuselt — heaks ja ühe tera sügavuselt — rahuldavaks. Jäävad terad aga nähtavale või pörkabid lauast koguni tagasi, siis on sisselöök nõrk ja seda tuleb püssirohulaengu suurendamisega parandada.

Siinjuures peab tähendama, et mitte kõik haavlid ei tungi ühesugusele sügavusele, vaid osa jääb nähtavale või isegi pörkabid lauast tagasi. Sisselöögivõime otsustamisel ei saa neid haavleid arvestada. Neid esineb tavaliselt laengus väike protsent ja need on sellised haavlid, mis on püssiraua seina vastu loperguseks kulunud, mille tõttu nad ei säilita vajalikku kiirust.

Püssirohutroppide valikuga saab püssi jooksu tunduvalt parandada, sest kasutades mitmesuguse kõvaduse ning paksusega püssirohutroppe ja vajutades neid tugevamini või nõrgemini püssirohulaengule, mõjutame otsekohe püssi lasketagajärgi.

Püssi proovilaskmist peab igakordsel uue laskemoona (püssirohi, tropid) tarvitusele võtmisel kordama.

Proovilaskmist on soovitatav teostada sama haavlinumbriga, millega kavatsetakse jahti pidada.

Mitte kõik haavlinumbrid ei sobi püssile ühtemoodi hästi, vaid üks haavlinumber annab parema tiheduse kui järgmine, kas peenem või jämedam number:

Missugune peab olema püssirohu- ja haavlilaengu kaal?

Laengu suurus ja püssirohu- ning haavlilaengu kaal oleneb püssi kaalust. Üldiselt võib ütelda, et mida raskem on püss, seda suurem võib olla laengu kaal:

Suitsuta püssirohu «Sokol» laengu suurus on:

kal. 12	—	1,8—2,1 g
„ 16	—	1,6—1,8 „
„ 20	—	1,4—1,6 „

Suitsuga püssirohu laengu kaal on:

kal. 12 — 5,0—6,0 g
„ 16 — 4,0—5,0 „
„ 20 — 3,75—4,0 g

Haavnilaengu kaal on:

kal. 12 — 32—35 g
„ 16 — 28—30 g
„ 20 — 24—26 g

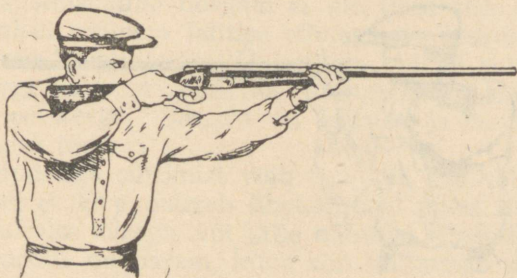
Talvel ja üldse jaheda ilma puhul tuleb suitsuta püssirohu laeng võtta 0,1—0,15 g suurem kui kuuma ilmaga, üldiselt aga ülaltoodud piirest mitte üle minna.

XI. JAHILASKMINE.

Milline peab olema kehahoiak ja kuidas laskmisel püssi hoida?

Et hästi ja osavalt lasta, tuleb silmas pidada mõningaid tingimusi.

Kõigepealt peab laskuri kehahoiak olema vaba, ilma erilise pingutusega. Enamik jahisportlasi asetab püssi laskmisel paremasse õlga. Sel juhul tuleb vasak jalg paremast umbes jala põia võrra ette asetada ja keha

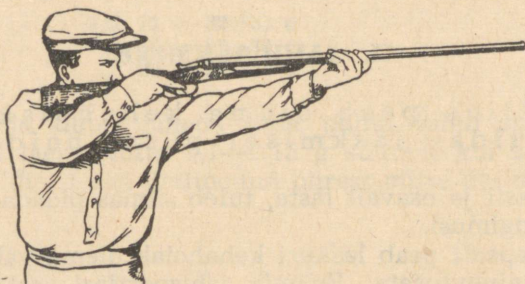

Relva toetamine kõverdatud käega.

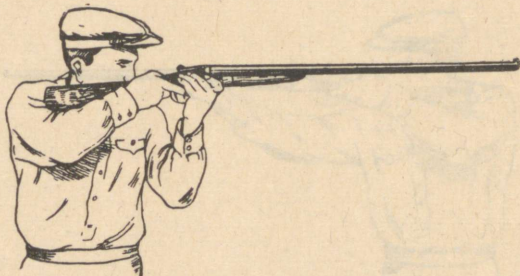
raskus kergelt esimesele (vasakule) jalale viia. Kõik liigutused, mis on seotud püssi sihti viimisega, tehakse kehaga, sealjuures jalgu paigalt liigutamata.

Teine tähtis tegur laskmisel on püssi hoidmine. Mõlemad püssi hoidvad käed peavad olema võrdsel kaugusel püssi raskuspunktist. Parem käsi haarab püssi laekaelast selliselt, et esimese sõrme kolmanda liikme esiosa ulatuks püssi esimesele päästikule. Iialgi ei tohi päästikutele asetada kahte sõrme, sest siis järgneb vajutamisele kaks lasku korraga. Vasak käsi toetab püssi esilae otsa lähedalt.

Selliselt on püssi juhtimine ja manööverdamine hõlbus. Vasak käsi juhib püssi märgile, kuna parem hoiab püssi õlas ja päästab. Päästmine toimub lühikese ja kiire liigutusega, kuid mitte rebides, vaid sujuvalt.

Relva toetamine sirge käega — ebaõige.

Relva toetamine liigselt kõverdatud käega — ebaõige.

Püssi õlgapanek peab toimuma ilma lihaste liigse pingutuseta. Pea tuleb kergelt ettepoole ja veidi küljele kallutada. Üheaegselt pea ettekallutamisega tõstetakse püssilaad õla kõrgusele ja asetatakse lühikese tõmbega õlga selliselt, et laekaba kataks varruka õmb-luse. Lae ülemine serv ei tohi õlast palju kõrgemal asetuda (mitte üle kahe sõrme kõrguse).

Püssilaad peab tugevasti ja kindlalt õlas istuma, sest õlal on püssi väljasihtimise juures täita küllaltki tähtis osa. Õigesti õlga asetatud püssi ja sobiva laekuju juu-

res puudutab laskuri põsk püssilaadi ainult kergelt; põse tugevasti vastu laadi surumine on viga.

Pea- ja kätehoiaku võtmine, püssi õlga asetamine ja tunnetamine põsega — kõik peab toimuma üheaegselt. Kõikide nende liigutuste ja hoiakute kooskõla peab tunnetama kohe relva õlgaasetamise esimesel silmapilgul.

Kuidas sihtida?

Püssi suunamist märgi pihta nimetatakse sihtimiseks. Sihtimise juures peab jälgima, et püss istuks õigesti õlas, poleks kallutatud küljele, vaid et püssi rauad asetseksid horisontaalselt. Püssi kirp peab täpselt sihtlati keskel paistma.

Sihtimine toimugu, kui laskuri silmad seda muidugi lubavad, mõlema lahtise silmaga, teist silma mitte sulgedes. Seda saab teha ainult see laskur, kellel sihtiva silma nägemisvõime nõrgem ei ole teise silma omast.

Laskmisel mõlema lahtise silmaga on laskuri nägemisväli tunduvalt laiem. Ühe silma abil ei suuda laskur märgi kaugust õieti määrata, mõlema silma abil aga on see kerge. Samuti on kiiruse ja lennusuuna määramine täpsem.

Haavlipüssiga sihtimist võib teostada kas nähtamatu latiga, nii et kirp paistab ühekõrgusel püssi lukustuskeha pealmise äärega, või jälle nähtava sihtlatiga. Viimane moodus on parem, kuna siin hõlbustab sihtimist sihtlati nägemine ja kirbu jälgimine on kergem. Samuti annab püss sellise sihtimisviisi juures teatava ülesjooksu, mis lasketagajärgi mõningal määral parandab.

Mis on ettesihtimine?

Jahisportlasel tuleb lasta nii paigalseisvatele kui ka liikuvatele märkidele.

Paigalpüsivale märgile tuleb loomulikult pihta sihtida. Laskmine toimugu ilma erilise kiirustamiseta, rahulikult.

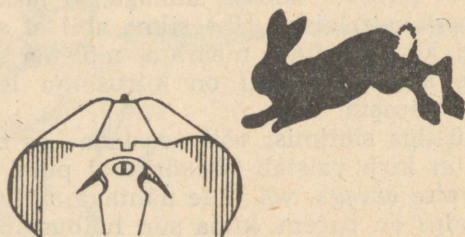
Liikuva märgi pihta laskmine peab toimuma kiirelt ja 35 m piirides, mis on haavlipüssi normaalseks laskekauguseks.

Lasu andmiseks ja haavlite märgini jõudmiseks kulub teatav aeg, mis kõigub 0,25—0,40 sekundi piires. Selle aja vältel aga jõuab kiiresti liikuv märk tea-

45 sammu kauguselt põiki möödajooksvale jänesele sihtida, ühe kehapikkuse võrra ette.

tava maa edasi, ja juhul, kui me märgi pihta sihime, jõuab märk haavlite mõjupiirkonnast välja ning jääb tabamata. Seepärast tuleb igale liikuvale märgile ette sihtida. Ettesihtimise kauguse määravad ära märgi liikumise kiirus, suund ja kaugus laskurist.

45 sammu kaugusel poolpõiki ärajooksvale jänesele sihtida poole kehapikkuse võrra ette.

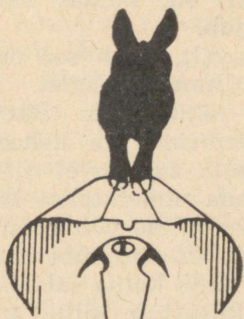
Näiteks jahimehest 30 m kauguselt põiki möödajooksvale jänesele tuleb jänese keha pikkuse võrra, s. o. ligikaudu 70 sm, ette sihtida.

Otse vastutulevale jänesele tuleb 20 m pealt (mis sel juhul on sobivaim laskekaugus) sihtida esikäppadele, otse eemalduvale jänesele aga kõrvadesse.

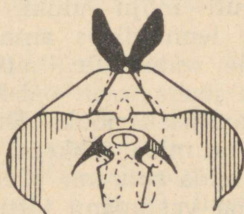
Tõusvale pardile tuleb pähe sihtida, põiki lendavale pardile või tedrele tuleb 30 m pealt ligikaudu 1,2 m ette sihtida.

Kõikide liikuvate märkide pihta laskmisel peetagu

meeles, et sihtida ei tohi mitte sinna, kus märk parajasti on, vaid sinna, kus märk järgmisel silmapilgul viibib.

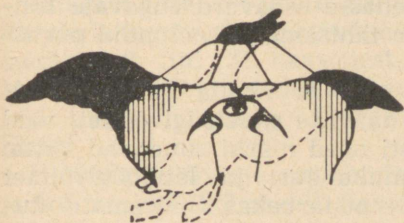

Otse vastujooksvale jänesele sihtida esikäppadele.

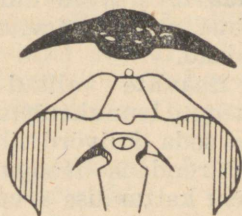

Otse ärajooksvale jänesele sihtida kõrvadele.

On loomulik, et püssi õlgapanek ja sihtimine peavad toimuma kiiresti ja samaaegselt tuleb ka päästa. Selles seisabki laskekunst. Hea laskuri juures toimuvad püssi

Tõusvale pardile sihtida pähe.

Otse äralendavale püüle sihtida alla.

õlgapanek, selle väljasihtimine ja päästmine peaaegu üheaegselt. Tuleb kinni pidada põhilausest: ära vajuta alles siis, kui sa näed, et püss on juba sihis, vaid alusta vajutamist juba siis, kui näed, et püss järgmisel silmapilgul sihti jõuab.

Alati on kasulikum veidi rohkem ette sihtida, samuti on kasulikum päästa natuke varem kui liiga hilja.

Kuidas mõjuvad kuul ja haavlilaeng uluki kehale?

Jahil pole tähtis ainult see, et kuul või haavlilaeng märki tabaks, vaid veel tähtsam on, kuidas üks või teine tabamus uluki kehale mõjub.

Et kuul mõjuks kohe surmavalt, peab see omama vastavat läbilöögi-, lõhke- ja killunemisvõimet.

Kuuli mõju uluki kehale tekib selle tõttu, et kuuli lennukiirus antakse tabamusel üle kehas leiduvale vedelikule, mis siis selle tagajärjel määratu suure jõuga laiali paiskub. Seda nimetatakse hüdrodünaamiliseks jõuks. Hüdrodünaamiline võime on seda suurem, mida rohkem vedelikku tabamiskoht sisaldab ning mida suurema jõuga kuul seda kohta tabab.

Keha vastupanu tõttu kuul killustub, killud purustavad närviteid ja, mõjudes ühtlasi hüdrodünaamiliselt, kutsuvad esile sedavõrd tugeva närvišoki, et uluk silmapilkselt sureb.

Haavlilaengu peamõju ei seisa mitte uluki keha läbistamises, vaid närvišoki tekitamises. See toimub seda kiiremini, mida rohkem haavleid korruga keha tabab. Et haavli löögivõime on väike, siis ta mainimisväärsset hüdrodünaamilist mõju uluki kehale ei tekita. Haavlid peavad uluki kehasse sedavõrd sügavale tungima, et nad närviteed ja tähtsamad siseelundid purustaksid.

Haavlite valikul ei tule arvestada mitte ainult laengu lennukaugust ja haavlite sisselöögivõimet, vaid ka seda, kui võrd tihedasti need märki suudavad katta. Suurendada laengu lennukaugust ja läbilöögivõimet lasu kattumuse arvel pole otstarbekas. Suuremate ulukite surmamiseks tuleb kasutada tugevama laskevõimega püssi või piirduda väiksema laskekaugusega.

Uluk on surmavalt haavatud kindlasti siis, kui teda tabab vähemalt 4—5 haavlitera.

Missuguse jämedusega haavleid kasutada?

Iga uluk vajab vastavalt oma suurusele ja tugevusele teatava jämedusega haavleid. Ollakse arvamusel, et jämedate haavlitega suudetakse püssi nõrka laske-

võimet parandada. Tegelikult on nõrga laskevõimega jahipüssi kasutamisel parem just peenemaid haavleid tarvitada.

Väiksemakaliibrilistest (20 ja 24) jahipüssidest laskmisel tuleb kasutada peenemaid haavleid, sest jämedamate haavlite tarvitamisel nende püsside laskevõime harilikult langeb.

Mitte iga püss ei lase kõigi haavlinumbritega ühtviisi hästi. Näib, et teatud läbimõõduga haavlid on püssile kohasemad kui teised.

Jahipidamisel tikutajaile, rohukurvitsaile ja teistele rüütlaste sugukonda kuuluvaile lindudele on soovitatav tarvitada 2,0—1,5-millimeetriseid (nr. 7—11) haavleid. Põld- ja laanepüüdele, metskurvitsatele, piil- ja rägapartidele ning noortele tetrele võib jahi algul tarvitada 2,75—2,5-millimeetriseid (nr. 6 ja 7) haavleid. Sügise poole, kui sulestik on tugevam, võib kasutada 3-millimeetriseid (nr. 5) haavleid. Metspartide laskmiseks pardijahi algul, samuti jäneste laskmiseks sügisel võib heade tulemustega tarvitada 3-millimeetriseid (nr. 5) haavleid. Jänestele talvel ja partidele sügisel kasutada 3,5-millimeetriseid (nr. 3) haavleid. Jämedamaid haavleid mainitud ulukite laskmiseks tarvitada pole otstarbekas.

Jahipidamisel rebastele, hanedele ja lagledel, kui on kasutada tugeva sisselöögivõimega püss, piisab 3,5-millimeetristest (nr. 3) haavlitest. Vastasel korral tuleb tarvitada 3,75- ja 4-millimeetriseid (nr. 2 ja 1) haavleid. Luikedele piisab 4,0-millimeetristest (nr. 1) haavlitest.

Huntide ja ilveste surmamiseks on kohased 4,5 mm ja 5,0 mm (nr. 2/0 ja 4/0) haavlid ja kartetšid.

Kui kaugelt võib ulukit haavlipüssist tulistada?

Jahinduspraktika on näidanud, et kütt saab kätte need tulistatud ulukid, keda on tabanud 3—5 haavlit. Väiksema haavliarvuga tabatud ulukid väga sageli põgenevad ja jäävad kas pikemaks ajaks põdema või hukuvad. Sellepärast on soovitatav, et ulukile satuks vähemalt 3 küllaldase sisselöögivõimega haavlitera. Sellega on aga piiratud ka uluki tulistamise kaugus.

Haavilaengu liikumiskiirus väheneb õhutakistuse tõttu. Peenemate haavlite kiirus langeb rutem kui jämedatel.

Üldiselt peab teadma, et ka kõige parema haavlipüssiga ei tohiks lasta ulukit kaugemalt kui 60 m, keskpärase püssiga mitte kaugemalt kui 40 m. Kui tulistatakse kaugelt või liiga jämedate haavlitega, tabab ulukit liiga vähe haavleid. Kui need ei läbista närviteid ja tähtsaid elundeid, jääb uluk ellu ja on võimeline põgenema.

Püssi ei tohi kohe pärast esimest lasku palgest ära võtta, sest mõnikord vajab uluk veel teist lasku ja kui püss vahepeal on alla lastud, hilineb laskur nii mõnigi kord teise lasu andmisega.

Tühjaklastud püss tuleb viivitamatult uuesti laadida.

Mis on jahi-sportlaskmine?

Jahi-sportlaskmise all tuleb mõista laskmist jahitulirelvast kunstlikult valmistatud liikuvate märkide pihta. Oma iseloomult jaguneb jahi-sportlaskmine kahte põhilisse liiki:

1) laskmine haavlipüssist lennutatud märkidele («tuvilaskmine»), 2) laskmine kuulipüssist liikuvale kujule («hirvelaskmine»).

Vastavalt neile laskeliikidele on kujunenud välja ka vastavad laskerajad.

Enne kui minna metsa ulukeid küttima, peab põhjalikult oma relva ja ohutusreegleid tundma, oskama õigesti padruneid laadida ja liikuvaid märke tabada.

Jahi-sportlaskmine on eelkooliks jahimehele tugeva lasketaseme omandamisel. Siin õpib laskur rohkem kui kuskil mujal põhjalikult oma relva tundma, saab kogemused relva käsitlemisel, õpib tundma laskeasjandust ja omandab kogemusi märkide tabamiseks.

XII. JAHIKOERTE PIDAMINE JA KASUTAMINE.

Missugused tänapäeva jahikoerte tõuliigid meil peamiselt esinevad?

Linnukoerad, hagijad, spanielid, laikad, terrierid ja taksikoerad.

Kuidas liigitatakse linnukoeri?

Setterid — täpiline, punane ja must-kõrbpiirdes.

Pointerid — mustade, pruunide või kollaste täppide ja laikudega.

Kontinentaal-linnukoerad¹ — lühikarvaline, karmikarvaline ja pikakarvaline.

Missugused välistunnused on täpilisel setteril?

Täpiline setter on keskmist kasvu pikakarvaline valge mustade, kollaste ja punaste pritsmete, täppide ning laikudega või samade värvide laigulis-täpiline linnukoer proportsionaalse, pisut madala kehaehitusega, kuiva ja tugevat tüüpi kehaga. Turja kõrgus on isastel kuni 62 sm; emased on 2 sm madalamad. Kujuindeks² — 110.

¹ Nimetus tuleneb sõnast «kontinent» — manner, vahetegeviseks inglise nn. «saarelistest».

² Kujuindeks näitab vahetõrka koera pikkuse ja kõrguse vahel. Indeks 100 näitab, et koera kõrgus ja pikkus on võrdsed — koer on ruudukujuline. Indeksi suurenemine üle 100 näitab koera piklikkust.

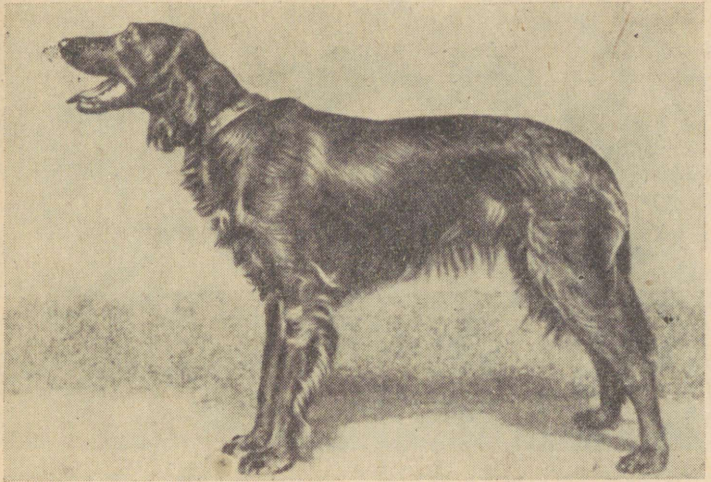
Täpiline setter.

Missugused välistunnused on punasel
setteril?

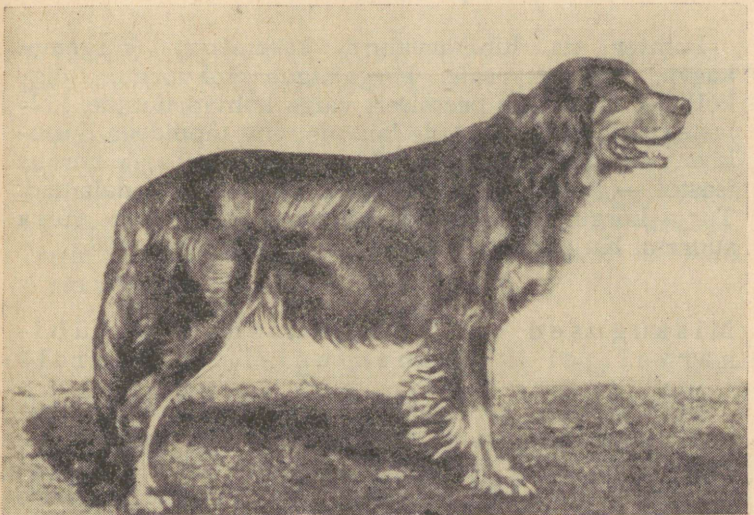
Punane setter on keskmist kasvu pikakarvaline ruske linnukoer, proportsionaalse kehaehitusega, kuiva tüüpi ja tugeva kehaga. Turja kõrgus isastel kuni 65 sm; emased on 3 sm madalamad. Kujuindeks — 105. Turja kõrgus on ristluude kõrgusest kuni 3 sm võrra suurem.

Missugused välistunnused on must-
kõrbpiirdes setteril?

Must-kõrbpiirdes setteri värvus on must ereda pruunpunase piirdega koonul, kulmul, huultel, kaelal, rinnal, jalgade otstel ja sabal. See läikiv, pikakarvaline tugev linnukoer on keskmisest kõrgemat kasvu, pisut kõrgema esipoolega, proportsionaalse kehaehitusega, kuiva ja tugevat tüüpi kehaga. Turja kõrgus isastel — kuni 65 sm; emased on 3 sm madalamad. Kujuindeks — 104.

Punane setter.

Must setter.

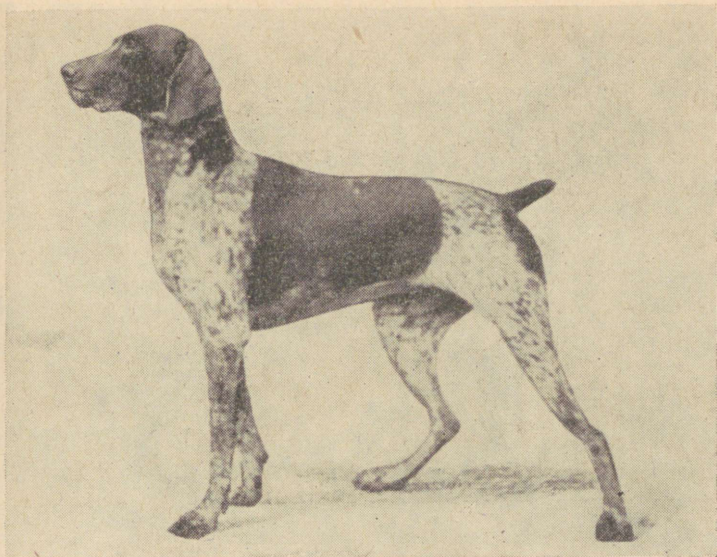
Pointer.

Missugused välistunnused on pointeril?

Pointer on lühikarvaline, keskmisest kõrgemat kasvu, võimas, sale, kõrgejalgne kohvpruun, õlgkollane, must, aga peamiselt valge kohvipruunide, kollaste, punaste ja mustade laikude ning täppidega linnukoer, tugevat ja kuiva tüüpi kehaga. Turja kõrgus isastel — kuni 64 sm; emased on 3 sm madalamad. Turja kõrgus on ristluude kõrgusest kuni 3 sm võrra suurem. Kujuindeks isastel — 104, emastel — 106.

Missugused välistunnused on lühikarvalisel kontinentaal-linnukoeral?

Lühikarvaline kontinentaal-linnukoer on väliste tunnuste järgi lähedane pointerile. Värvus on üleni pruun, hall, valge, must või laigulis-täpiline nimetatud värvustes, keskmisest kõrgemat kasvu proportsionaalse kehaehitusega, pisut kõrgema esipoolega, kuiva ja tugevat tüüpi kehaga. Turja kõrgus isastel — kuni 65 sm; emastel — kuni 62 sm. Kujuindeks — 106.

Lühikarvaline linnukoer.

Missugused välistunnused on karmikarvalisel kontinentaal-linnukoeral?

Karmikarvaline kontinentaal-linnukoer on karmi turris karvkatte värvuselt lühikarvalisele sarnanev, kõrget kasvu proportsionaalse kehaehitusega, pisut kõrgema esipoolega, kuiva ja tugevat tüüpi kehaga. Turja kõrgus isastel — kuni 68 sm; emased on kuni 4 sm madalamad. Kujuindeks — 106.

Missugused välistunnused on pikakarvalisel kontinentaal-linnukoeral?

Pikakarvaline kontinentaal-linnukoer tuletab meelde settereid ja on karvkatte värvuselt lühikarvalisele sarnanev, keskmisest kõrgemat kasvu, tugeva mõõdukalt toorest tüüpi kehaga. Turja kõrgus isastel — kuni 65 sm; emastel — kuni 63 sm. Kujuindeks — 106.

Karmikarvaline linnukoer.

Mida nõutakse healt linnukoeralt?

Haistnud ulukit, peab linnukoer tegema seisaku, käsu peale edasi liikuma ja linnu lendu tõstma, lasu ajal rahulikult seisma või lamama, surmatud linnu jahimehe nõudmisel kätte toimetama ja peremehe lahkumisel tema varustust (jahipüssi, jahikotti, riideid jne.) hoidma ning kaitsma.

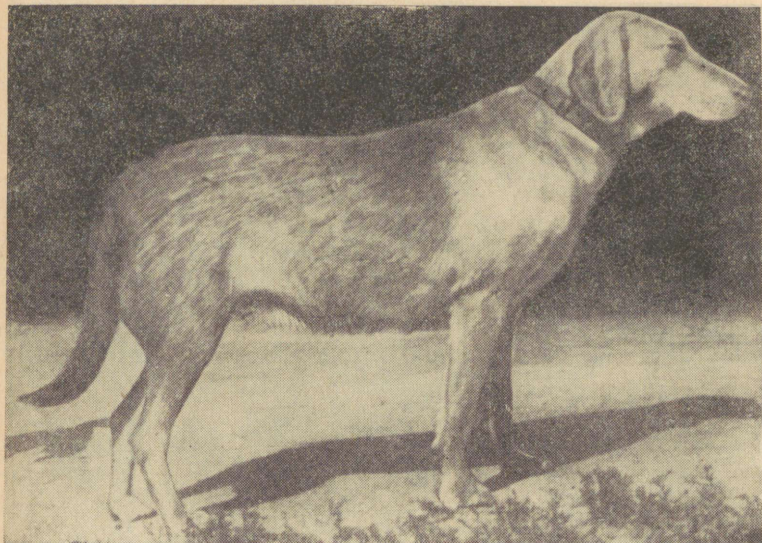
Kuidas liigitatakse hagijaid?

Vene hagijas — musta-, pruuni- ja hallivärviline.

Vene laiguline hagijas — musta-kollase-valgekirju.

Eesti hagijas — mustakirju kõrb piirdega, punase- ja tumepunasekirju valge laiguga koonul ja valgete käppadega.

Ülejäänud hagijate tõuliigid kuuluvad kui nimetatud hagijatõugude tüüpilisi tunnuseid mitteomavad standardiseerimata hagijate tüüpi. Nende hulgas leidub ka hästi töötavaid koeri.

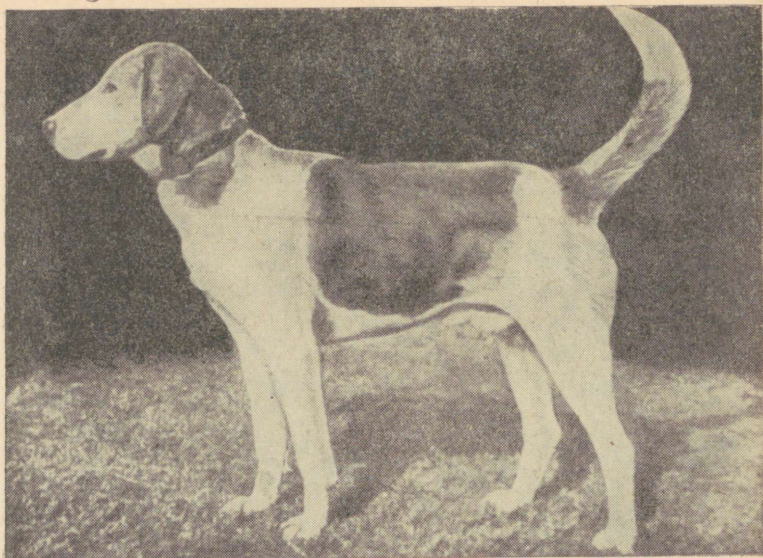
Vene hagijas.

Millised välistunnused on vene hagijal?

Vene hagijas on keskmisest kõrgemat kasvu, kuiva ja tugevat tüüpi kehaga koer. Turja kõrgus isastel — kuni 65 sm, emastel — kuni 62 sm. Ristluude kõrgus on kuni 2 sm võrra vähem. Kuju indeks isastel — 105, emastel — 107. Isased kaaluvad kuni 32 kg, emased — kuni 28 kg.

Millised välistunnused on vene laigulisel hagijal?

Vene laiguline hagijas on keskmisest kõrgemat kasvu, tugevat ja kuiva tüüpi kehaga koer. Turja kõrgus isastel — kuni 65 sm, emastel — kuni 62 sm. Ristluude kõrgus on kuni 2 sm võrra vähem. Kujuindeks isastel — 104, emastel — 105. Isaste kaal on kuni 33 kg, emastel — kuni 29 kg.

Vene laiguline hagijas.

Missugused välistunnused on eesti hagijal?

Eesti hagijas on alla keskmist kasvu, tugeva ja kuiva kehaehitusega koer. Turja kõrgus on isastel 45 kuni 52 sm, emastel 3 sm väiksem. Ristluude kõrgus on 1 kuni 1,5 sm võrra madalam turja kõrgusest. Kujuindeks isastel 108—110, emastel 110—112. Kaal on kuni 15 kg.

Eesti hagijas on heade töomadustega, väga vastu pidav, kõlava, tugeva, musikaalse häälega koer. Käitumisviis on tasakaalukas ja liikuv. Tüübipärane allüür: uluki otsimisel — galopp ja lai traav, jälitamisel — kiire galopp.

Eesti hagijas.

Mida nõutakse healt hagijalt?

Uluki haistmisel peab hagijas ta pesast üles tõstma, temale jälgi mööda kilgates järgima ja jahimehele laskekauguses ette ajama. Kilkamine eraldabki hagijat teistest jahikoerte tõuliikidest.

Missugune karvkate on spanielitel?

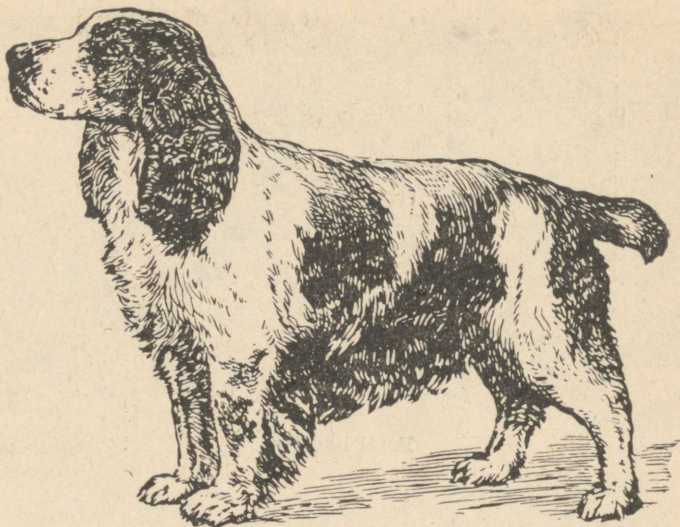
Ühevärvilised — must, hall, pruun, punane ja kollane.

Kahevärviline — mustakirju, hallikirju, pruunikirju, punasekirju ja kollasekirju.

Kolmevärvilised — valge mustade ja punaste täppide või laikudega.

Missugused välistunnused on spanielitel?

Spaniel on väikest kasvu, proportsionaalse kehaehitusega, pisut kõrgema esipoolega, tugevat kuiva tüüpi kehaga. Turja kõrgus isastel — kuni 45 sm; emased on 2 sm madalamad. Kujuindeks — 110. Isaste kaal on kuni 18 kg, emastel — kuni 16 kg. Spanielitel on saba kärbitud.

Kokerspaniel.

Mida nõutakse spanielilt?

Põllul, metsas, soos ja vees väiksemate loomade ja lindude ülesotsimist, jahimehele etteajamist, lastud ulukite ülesotsimist ja jahimehele kättetoimetamist.

Missugused välistunnused on jahilaikal?

Jahilaika on keskmist kasvu energiline ja elav, liikumises vaba, tugevat ja kuiva tüüpi kehaga, valkjat, mustjat, hallikat, punakat või pruunikat värvust koer. Turja kõrgus isastel — kuni 58 sm, emastel — kuni 56 sm. Isastel on turja kõrgus suurem ristluude kõrgusest kuni 2 sm võrra, emastel 1 sm võrra. Kujuindeks isastel — 105; emastel — 107. Kehakaal isastel on kuni 23 kg, emastel — kuni 21 kg. Laikadel on kõrvad kikkis ja saba rõngas.

Laika.

Mida nõutakse jahilaikalt?

Jahilaika peab haistma ulukit maas või puus, klähvimisega ta tähelepanu endale tõmbama ja teda kohal hoidma kuni jahimehe päralejõudmiseni.

Missugune karvkate on terrieritel?

Lühikarvaline ja karmikarvaline kolmes värvuses: ühevärvilised — valged, kahevärvilised — valged mustade laikudega, kolmevärvilised — valged mustade ja pruunide või hallide laikudega mitmesuguses värvitoonis ja suuruses.

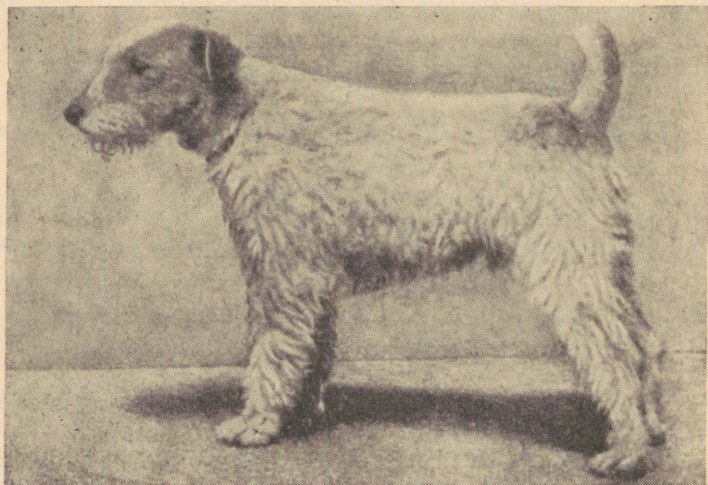
Missugused välistunnused on terrieril?

Terrier on väikest kasvu, tugevat ja kuiva tüüpi kehaga koer.

Turja kõrgus isastel on kuni 41 sm, emased on 2 sm võrra madalamad. Isaste kehakaal on kuni 9 kg, emastel — kuni 8 kg. Terrieritel on saba kärbitud.

Lühikarvaline foksterrier.

Karmikarvaline foksterrier.

Taksikoer.

Missugune karvkate ja välistunnused on taksikoertel?

Lühikarvaline, karmikarvaline ja pikakarvaline — mustjat, pruunikat või pruunikat ja hallikat värvust.

Taksikoer on väikest kasvu, madal, lühijalgne, tugevat ja kuiva tüüpi kehaga koer. Hoolimata lühikestest, kõveratest jäsemetest, võrreldes keha pikkuse ja arenenuma esipoolega, pole ta välimuselt ja liikumiselt kohmakas. Turja kõrgus isastel on kuni 27 sm; emased on 2 sm võrra madalamad. Kujuindeks on 180. Isased kaaluvad kuni 10 kg; emased — kuni 9 kg.

Terriereid ja taksikoeri kasutatakse rebaste, mäk-rade ja teiste väiksemate metskarussloomade välja-ajamiseks urgudest.

Missuguste koertega jahipidamine on keelatud?

On keelatud jahipidamine registreerimata koeraga, samuti jahipidamine hagiatega vee-, soo- ja mets-lindudele.

Jahipidamiseks on lubatud Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi Jahimajanduse Inspeksioonis registreeritud iga tõugu jahikoerad.

Jahikoeraga viibimine jahialade piirides väljaspool üldiseks kasutamiseks ettenähtud teid loetakse võrdseks jahipidamisega.

Kas jahikoera võib ajujahil vabalt joosta lasta?

Ei! Jahikoer peab tingimata rihma otsas olema ajajate juures, et mitte häirida «numbril» seisvaid kütte.

Missuguse ilmastikuga küttimeine võib osutada jahikoertele kahjulikuks?

Linnukoertega — päikesepaistel kella 12-st kuni kella 15-ni.

Hagijatega — külma ilmaga alla -10°C .

Missugusest vanusest alates kuuluvad jahikoerad registreerimisele?

Iga tõugu jahikoerad, alates kuue kuu vanusest, kuuluvad registreerimisele Eesti NSV Põllumajanduse Ministeriumi Jahimajanduse Inspeksioonis, kes annab välja dokumendi registreerimise kohta.

Registreerimata jahikoertega ilmumine jahimaaalale on keelatud jahipidamise eeskirjade p. 17 kohaselt.

Millal on keelatud jahipidamine igasuguste jahikoertega?

Keelatud on jahipidamine linnukoertega alates 15. aprillist kuni 31. juulini ja hagijatega — alates 16. veebruarist kuni 31. oktoobrini.

Olenevalt ilmastikutingimustest on Jahimajanduse Inspeksioonil õigus nimetatud tähtaegu 15 päeva piires lühendada või pikendada.

Jahipidamisel metskurvitsaile lennu ajal, alates 1. aprillist kuni 31. maini, võib surmatud lindude otsimiseks kasutada kütkendatud linnukoera.

Millal võib toimuda linnukoerte ja hagijate väljaõpetamine ja välikatsete korraldamine?

Linnukoerte ja hagijate väljaõpetamine ilma ulukite laskmiseta, samuti linnukoerte ja hagijate välikatsete korraldamine võib toimuda ainult Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi Jahimajanduse Inspektsiooni poolt selleks ettenähtud maa-aladel järgmistel tähtaegadel: linnukoertele — alates 1. juulist ja hagijatele — alates 1. oktoobrist.

Kuidas tuleb toimida jahikeelu ajal jahimaa-aladel avastatud jahiteenistuskoertega?

Jahikeelu ajal jahimaa-aladel või keelatud kohtades avastatud jahiteenistuskoerad kuuluvad kinnipidamisele ja nende omanikud kannavad vastutust jahieeskirjade rikkumise eest.

Kuidas tuleb toimida jahimaa-aladel avastatud hulkuvate õuekoerte ja kassidega?

Jahimaa-alade territooriumil avastatud (väljaspool asustatud punkte) hulkuvad õuekoerad ja kassid arvatakse kahjulike kiskjate hulka ja kuuluvad hävitamisele.

Mida ei tohi unustada varumast jahil olles linnukoerale andmiseks?

Vett. Linnukoerale tuleb jahil olles mitu korda joogivett anda, kuid kõlblikku joogivett pole igal pool saadaval. Seisev vesi sisaldab sageli nakkushaiguste piskuid.

Kuidas kohelda jahikoera pärast jahti?

Pärast jahti tuleb hoolitseda jahikoera võimalikult hea magamisaseme ja toidu eest.

Mitu korda söödetakse jahikoeri?

Täiskasvanud jahikoeri söödetakse kaks korda päevas, andes hommikul kergemat ja õhtul tugevamat toitu.

Kutsikaid toidetakse erirežiimi kohaselt.

Missugune peab olema jahikoera magamisase linnaoludes, kus puudub suurem taraga ümbritsetud aed või õu koerakuudi paigutamiseks?

Riidega kaetud madalale puujalgsele raamile asetatakse põhukott, mille aluspind peab vastama vähemalt koera suurusele.

Missugune peab olema koerakuut?

Koerakuut peab olema tuulekindel, soe ja kuiv ning asuma varjulises kohas; talvel suure pakasega tuleb kuudi avaus katta sisse- ja väljapoole avaneva paksema riidega. Koerakuuti tuleb vähemalt kaks korda kuus puhastada ja põhk vahetada.

Millele tuleb jahikoera ostmisel tähelepanu pöörata?

Kas jahikoer on täiesti terve ja missugused on tema võimed, tegevusulatus, käsklussõnad, harjumused ja millised on olnud pidamistingimused.

Omandada tuleb ainult puhtatõulisi koeri. Haigete, eriti koerakatku, kärnatõbe, samuti välis- ja sisekõrva-põletikku põdevate ja segavereliste jahikoerte ostmisest tuleb loobuda.

Millele tuleb jahikoerakutsika valikul tähelepanu pöörata?

Kõigepealt on nõutav, et kutsikas oleks vähemalt 45 päeva vana, põlvneks tõupuhtaist väljaõpetatud vanemaist, oleks kevadisest pesakonnast, et tema sugupuus esineks vähemalt viis esivanemate põlve ja tal ei esineks füüsilisi puudusi või rahhiiti.

Missuguseid esialgseid nõudeid võib jahikoerakutsikale esitada?

Kutsikas peab omaks võtma talle antud nime ja määratud söögi- ning asemekoha ja pidama ruumides puhtust. Suuremate nõudmiste esitamine noores eas võib pidurdada kutsika normaalset arenemiskäiku ja kahjustavalt mõjuda ta edaspidisele väljaõpetamisele kuuekuuliseks saamisel.

Missuguseid peamisi nõudeid tuleb järgida jahikoerakutsika pidamisel?

Kutsikat tuleb pidada puhtas, valges, kuivas ruumis ja õigesti sööta, võimaldades tal päikesepaistel värskes õhus rohkesti liikuda. Seda on vaja kutsika karastamiseks, tervise tugevdamiseks, lihaste arendamiseks ja vastupidavuse suurendamiseks.

Mitu korda päevas söödetakse jahikoerakutsikaid?

Kutsikate päevane söödaannuste arv oleneb peamiselt nende vanusest:

1,5— 2 kuuni	söödetakse	kutsikaid	6 korda	päevas
2— 3	”	”	5	”
3— 6	”	”	4	”
6—12	”	jahikoeri	3	”
alates 1 aastast	”	”	2	”

Millest koosneb kahekuulise jahikoerakutsika näitlik päevane söödanorm?

Kahekuulise kutsika näitlik päevane söödanorm sisaldab: 100 g liha, 100 g tangu, 100 g nisuleiba, 100 g köögivilja, 100 g pehmeid vasikakonte, piima, noaotsatäis kondijahu või peenestatud munakoori ja 1—2 teelusikatäit kalamaksaõli. Kutsikatele ei tohi anda väikesi teravaid konte, samuti linnu- ning kalakonte.

Kuidas kontrollitakse tavaliselt jahikoerakutsikate tervislikku seisundit?

Kutsika tervislikku seisundit näitab tema kaaluive ja kehakaal, mis peab olema:

1,5 kg ühe	kuu vanuses,
3,6 „ kahe	„ „
6,5 „ kolme	„ „
10,0 „ nelja	„ „

Need kaaluandmed on ligikaudsed ja võivad muutuda, olenevalt kutsika soost ja tõuliigist.

Mida peab jahimees koera kohtlemisel silmas pidama?

Jahimehel peab olema küllaldaselt kannatust, armastust ja teadmisi, et esitada koerale ainult jõukohaseid nõudmisi, anda neid arusaadavalt koerale edasi ja sundida tõrkumata käsklusi täitma, kasutades äärmist sunniabinõu — piitsa või okasrihma — ainult siis, kui jahimees on veendunud, et ta pole ise oma oskamatu käitumisega seda piitsahoopi ära teeninud.

ESMAABI JAHIKOERTELE NENDE KODUSEL PIDAMISEL.

Millest oleneb jahikoera töötahe ja töövõime peamiselt?

Jahikoera tervislikust seisukorrast ja nahapuhtusest, sest koerakirp ja -täi võivad olla mitmesuguste haiguste ja paelussi levitajateks.

Kuidas hoolitseda jahikoera nahapuhtuse eest?

Kirpude, täide ja teiste parasiitide hävitamiseks on soovitatav koera karvkate läbi kammida äädika, lüsooli või kreoliini nõrka lahusesse kastetud tiheda kammiga, koera magamisase puhastada ja põhku vahetada.

Kuidas jahikoera paelussidest terveks arstida?

Kuna jahikoertel võib esineda mitmesuguseid paelussi liike, siis tuleb ravimeetodite ja rohtude määramiseks tingimata pöörduda veterinaararsti poole. Ei tohi unustada, et kõik arstirohud paelussi väljamiseks on enam-vähem mürgised, seepärast nõutaksegi arstimise ajal koera eriti tähelepanelikku kohtlemist.

Milles väljenduvad paelussihaige koera tundemärgid?

Järsk kõhnumine, söögiisu kaotus, kõhukinnisus, kõhulahtisus, üldine loidus, mõnikord oksendamine, väljaheidetes esinevad paelussid, mille üksikuid liike tuleb kindlaks teha laboratooriumis. Tihtilugu nakatuvad paelussist kutsikad juba emakehas, ja kui kohe ei võeta tarvitusele vastavaid abinõusid, võib kutsikate äärmisele kõhnumisele järgneda hukkumine.

Milles väljenduvad koerakatkuhaige koera tundemärgid?

Koerakatk on kõige levinum, kõige kardetavam ja kõige raskem nakkushaigus, mis tabab peamiselt noori koeri just seal, kus neid tihedalt koos peetakse, nagu näiteks koertebaasides. Pärast haiguse varjatud perioodi, mis kestab 3—14 päeva, muutub haigestunud koer loiuks, tal kaob söögiisu, tõuseb temperatuur, ninast ja silmist eritub limast mäda. Haiguse edaspidine käik on väga mitmesugune ja võib praktiliselt kujuneda: kopsu-, soolte-, naha- ja närvidekatku vormiks. Esmaabi seisab haigestunud koera sooja kuiva ruumi isoleerimises, dieetsöödale üleviimises ja kosutusvahendite andmises. Kuna arstimine annab häid tulemusi ainult haigestumise esimestel päevadel, tuleb viivitamata pöörduda veterinaararsti poole.

Milles väljenduvad marutõppe haigestunud koera tunnused?

Marutõbi on loomadele ja inimestele äärmiselt ohtlik nakkushaigus, mille tekitajaks on looma ilas sisalduv viirus. Nakatumine toimub hammustamisel või nahal alati leiduvate mõrade, marrastuste ja kriimustuste kaudu. Marutõbi on närvisüsteemi haigus, mis tabab selja- ja peaaaju ning lõpeb surmaga. Pärast haiguse varjatud perioodi, mis kestab mõnest päevast kuue kuuni ja isegi rohkem, esineb haigus kas märatseval või vaiksel kujul.

Kõige rohkem levinud märatseva marutõve vormi korral tuleb silmas pidada kolme perioodi. Esimene — uimasuseperiood — kestab kolm päeva ja selle iseloomustavaks tundemärgiks on muutlikkus koera käitumises: ta on sõnakuulmatu, sünge või, ümberpöörduvalt, ärritatud, ärev, kartlik ja peidab end inimese eest.

Teine — erutuseperiood — kestab kaks kuni neli päeva ja selle iseloomustavaks jooneks on koera loobumine toidust. Koer neelab mittedöödavaid esemeid, viskleb ja hammustab inimesi ja loomi haukumata. Jookseb kodunt ära ja ringi hulkudes tungib kallale kõigile, kes tee peal ette juhtuvad. Käik muutub ebakindlaks, vankuvaks, haukumine kähisevaks.

Viimane, kolmas — paralüütiline periood — algab lõugade, kõri, siis tagumise osa ja hingamise halvatusiga, algavad krambid ja järgneb lämbumissurm.

Marutõve vaikse vormi korral muutub koera käitumine teisel või kolmandal päeval äkki uniseks ja loiuks, ta kaotab söögiisu, algab halvatus, millega seoses olevate nähtuste tagajärjel koer lõpeb.

Tuleb meeles pidada, et hoolimata levinud arvamisest, marutõppe haigestunud koerad vett ei karda, lähevad vette, ujuvad üle veekogude ja joovad meeldi vett kuni lõugade ja kõri halvatuseni silmapilguni.

Marutõbi on ohtlik haigus inimesele, seepärast tuleb marutõve vastu võitlemise eeskirju täpselt täita, marutõvekahtlased koerad isoleerida, teatades sellest veterinaar-järelevalvepersonalile, ja hulkuvad kassid ning koerad hävitada.

Marutõves või marutõvekahtlase koera hammustuse puhul tuleb viivitamatult pöörduda arsti poole.

Milles väljenduvad koerte mao ja soolte limanahapõletiku tunnused?

Mao ja soolte katarraalne olukord esineb võrdlemisi sagedasti juba kutsikatel, mida põhjustavad peamiselt halvasti seeduv, liiga soe või külm sööt, ülesöötmine, mitesöödavate esemete allaneelamine, paelussid, koerakatk ja teised nakkushaigused.

Haigestumise tunnuseks on söögiisu kadumine, oksendamine, kõhukinnisusega vahelduv lahtisus vahu ja limaga, puhitus ja kõrge palavik. Haigus kestab 8—15 päeva ja võib lõppeda surmaga, kui õigeaegselt ei pöördata veterinaararsti poole vajaliku ravi saamiseks.

Esmaabi seisab haigestunud koera üleviimises 1—2-päevasele näljutamiskuurile. Seedimisorganite puhastamiseks tuleb anda 1—2 supilusikatäit riitsinusõli või 0,8 g kamalapulbrit.

Mis on peamiseks koera kõhukinnisuse põhjuseks?

Ummistus kaasub sageli teiste haigustega, kuid tavaliselt on selle põhjuseks liiga kuiv toit, üleliigne annus konte ja koera mitteküllaldane liikumine.

Koer tuleb üle viia piimadieedile, teha talle toatemperatuuriga seebiveeklistiiri ja võimaldada pikemaid jalutuskäike.

Milles väljenduvad koeral neeruhaiguse tunnused?

Neerupõletik, millega sageli kaasub ekseem, võib tekkida külmetamise, mürgistuse ja ristluudele löömise tagajärjel. Haigestumise tunnusteks on raskendatud ülestõusmine, vankuv kõnnak, sagedane uriini eritamine, koer kaotab söögiisu, esineb tung oksendamisele. Haigus on tõsine ja võib lõppeda koera hukkumisega, kui õigeaegselt ei pöördata veterinaararsti poole.

Esmaabi korras tuleb koer paigutada sooja ruumi, üle viia piimadieedile ja soojalt kinni katta.

Milles väljenduvad koeral nohu tunnused?

Nohu — ninaõõne limanaha põletiku — kutsub esile külmetamine või liigne tolm ja suits, mis limaskestast ärritavad, samuti kaasub nohu hingamisorganite tõsisemate haigestumiste ja koerakatkuga.

Nohuga esineb esialgu vesine, hiljem limane-mädane nõristus. Nina on kuiv ja kuum, koer aevastab, sügab käppadega nina, haistmisvõime nõrgeneb.

Esmaabi korras tuleb nina loputada 3%-lise boorhappelahusega, 1%-lise sooda- või lauasoolalahusega ja määrida nina boorvaseliiniga.

Milles väljenduvad koeral hingamisorganite haigestumise tunnused?

Kopsupõletik ja bronhiit on mõlemad tõsised haigused, mis tekivad raske külmetuse tagajärjel või kaasuvad koerakatkuga. Haiguse tunnusteks on raskendatud sagedane hingamine, köha ja kähin, söögiisu kaotus ja kõrge palavik. Koera haigestumisel kopsupõletikku või bronhiiti tuleb kohale kutsuda veterinaararst, kuna hilinenud arstiabi korral koer võib hukkuda.

Esmaabi korras tuleb koer sooja ruumi paigutada, hõõruda rinnakorvi kampripiirituse või tärpentiniga ja soojalt kinni katta. Koera sööt peab koosnema toitvaist ja kergesti seeditavaist aineist.

Külmetushaiguste ennetamisel on suure tähtsusega koera organismi järkjärguline karastamine, tema vastupanuvõime tugevdamine välistemperatuuri kõikumistele.

Milles väljenduvad koera liikumisorganite haigestumise tunnused?

Lihaste ja liigendite reumatism areneb koertel liiga niisketes ruumides pidamise, külmetamise, tõmbetuule, suplemise ja külmas vees töötamise tagajärjel.

Lihaste reumatismi korral haigestuvad peamiselt ristluu-, selja-, kaela- ja jalgade lihased, tõmbuvad pingule ja valutavad. Koer muutub süngeks, oigab ja niuksub, liikumine muutub ebakindlaks ja lonkavaks.

Liigendite reumatismi puhul on jäsemete liigendid valusad ja paistetunud.

Esmaabi korras tuleb koer paigutada kuiva, sooja ruumi ja üle viia vitamiinirik kale söödale, mille koostises esineb liha, värsket juurvilja, kalamaksaõli ja teisi vitamiinirik kaid aineid.

Haigeid kohti tuleb masseerida tärpentini, kampripiirituse või viina ja äädika seguga ja koer soojalt kinni katta.

Milles väljenduvad koera kõrvahaiguste tunnused?

Kõrvahaigused ilmnevad peamiselt väliste vigastuste tõttu hammustuste, kriimustuste ja löökide tagajärjel. Samuti põhjustavad koeral kõrvahaigusi taräpaselt pidamisel siginevad parasiidid, kõrva kogunenud vaik ja tolm. Väliskõrva haigestumisel tekivad kõrvade servadel väikesed mõrad ja verised haavakesed, mis tugevasti sügelevad. Haiguse hooletusse jätmisel muutuvad haavakesed veriselt mädanevaiks, raskesti arstitavaiks haavanditeks. Seepärast tuleb karvkate haigelt kohalt õigeaegselt kõrvaldada, haavakesi vesinikülihapendiga pesta ja searasva või sulfidiinsalviga määrada.

Sisekõrva põletiku korral raputab koer pead ja kratsib kõrvu. Paistetunud punetav kõrvakanal sügeleb ja eritab mädast vedelikku.

Esmaabi korras tuleb kõrvakanal desinfitseerivas lahuses niisutatud vatiga puhastada ja pärast kuivatamist streptotsiid- või jodoforsalviga määrada. Lahuste valmistamiseks on eelistatavamad boorhape, rivanool, mangaanhapu kaalium või söögisooda. Tervendavalt mõjub ka leigena kõrva tilgutatud vaseliinõli.

Milles väljenduvad koera silmahaiguste tunnused?

Konjunktiviit — silma sidekestapõletik — on tingitud peamiselt ärritusest, mida võivad põhjustada silma sattunud tolm, prügi, liiv ja teised võõrkehad. Samuti kaasub konjunktiviit koerakatkuga. Haigestumise tun-

nuseks on silmade punetav, paistetanud limanahk, mis eritab esialgu lima, hiljem aga mäda. Koer hõõrub sügelevaid silmi käppadega, mis haigust veelgi süvendab. Valguse ärritava mõju tõttu on silmad pooleldi suletud.

Esmaabi korras tuleb koer paigutada puhtasse, poolpimedasse ruumi ja pesta silmi 2—3 korda päevas 2% -lise boorhappelahusega. Silmade ravimist teostada arsti ettekirjutuse kohaselt.

Milles väljenduvad koera naha- haiguste tunnused?

Nahahaiguste peamisteks tekitajateks on mitmesugused parasiidid.

Sügelised on nakkushaigus, mille tekitajaks on koera naha pealiskihis parasitääriv sügelisest. Nakatatud kohtades hakkab nahk punetama ja tekivad väikesed vedelikuga täidetud rakukesed, mis ägedasti kihelevad. Koer kratsib haigeid kohti ja karvad kukuvad laikudena välja. Tavaliselt esinevad sügelised esialgu peas ja kaelal, siis rinnal ja lõpuks kogu kehal.

Esmaabi korras tuleb koer kohe isoleerida ja kõik temaga kokkupuutunud esemed desinfitseerida. Kuni täpse diagnoosi määramiseni mikroskoopilise analüüsi tulemusel võib koera pesta 2% -lises kreoliinilahuses ja nakatatud kohti määrida vilkinsoni salviga.

Sammaspool ja kõõm on nakkushaigused, mille tekitajateks on koera nahal ja karvajuurtes asetsevad seenekesed. Haiguse tunnused erinevad sügeliste omadest selle poolest, et nakatatud kohad nii ägedasti alati ei sügele. Diagnoos määratakse mikroskoopilise uurimise tulemusel.

Esmaabi korras tuleb koer isoleerida, temaga kokkupuutunud asjad desinfitseerida, niisutada nakatatud kohad 5% -lise jooditinktuuriga või 10% -lise salitsüülpiiritusega ja määrida väävlisalviga.

Ekseem on naha ülemiste kihtide haigestumine, mida põhjustavad ebaõige ainevahetus, seedimisrikked ja koera räpases olukorras pidamisega seoses olevad naha ärritused.

Eristatakse märja, tavalise, akuutse ja kuiva kroonilise ekseemi liike.

Märg ekseem tekib tavaliselt koera külgedel, puusadel ja saba otsas. Haigestunud kohtadel muutub karvkate kleepuvaks ja tekib äge sügelemine. Koer lakub haigeid kohti intensiivselt ja isegi närib neid.

Kuiv ekseem esineb peamiselt vanadel koertel, paiknedes seljal, põskedel ja käppadel ning tekitades ägedat sügelemist. Pideva kratsimise tõttu muutub nahk krobelineks ja hakkab kestendama. Karvkate muutub tuhniks ja karmiks, langedes kohati välja.

Esmaabi korras tuleb koer isoleerida ja üle viia vitamiinirikka toidule. Vitamiinipreparaatidest anda eriti A-vitamiini sisaldavaid. Välispidistest vahenditest võib eduga kasutada desinfitseerivate ainete lahust haigete kohtade pesemiseks, pärast kuivatamist aga määrida neid joodglütseriiniga.

Naha punetus ilmneb koertel enamasti kõhul, kaenlas ja kubemes töötamise tagajärjel niidetud teravas rohus ja kõrkjas, kleepuvas poris, kuumendavas päikeses jne. Punetuse kõrvaldamiseks tuleb ärritatud kohad leige vee ja lasteseebiga puhtaks pesta, lahjendatud viinaga desinfitseerida ja tsinksalviga määrida.

Nõgesekõrvetused tekivad koeral tavaliselt kevaditi kokkupuutumisel noore värske nõgesega enne nende õitsemist. Nõgese noori lehti ja varsi katvad karvakesed sisaldavad söövitavat vedelikku, mis karvkatega vähem kaetud kohtadel, nagu kõhul ja käppadel varvaste vahel, naha alla sattudes tekitab kõrvetusi roosa äärega piiratud valgete, lamedate kuplade näol. Koer lakub ärritatud kohti ja karvakesed satuvad suhu, tungides hingamisorganeisse. Nina limaskest punetab ja paistetak, ninasõõrmed ahenevad ja koer hingab suu kaudu. Mõnikord kaasub mürgituse ja lämbumise tagajärjel isegi surm.

Esmaabi korras tuleb ärritatud kohti karvakeste eemaldamiseks pesta 3%-lise boorhappelahusega või 1%-lise karboolhappelahusega niisutada.

Milles väljenduvad koera luu- pehmuse tunnused?

Rahhiit — luupehmus — tabab peamiselt noori koeri, eriti 2—6 kuu vanaduses, ja väljendub luustiku nõrkuses kaltsiumisoolade ja rahhiidivastase D-vita-

miini puuduse tõttu. Seda põhjustavad üksluine vitamiinivaene alaväärtuslik sööt, niiske, külm, poolpime kitsas ruum ja päikesevalguse puudus. Samuti võib rahhiit esineda ületoitmise korral, kui kutsikaid söödetakse suurte annustega harvem kui 4—5 korda päevas ja nõrgad jalad ei suuda rasket keha kanda.

Võib juhtuda, et kutsikad juba sünnivad rahhiiditunnustega, kuid tavaliselt haigestuvad nad rahhiiti kasvamise ajal. Kogemused näitavad, et kutsikad kevadistest pesakondadest, arenedes ja kasvades päikesevalguses, haigestuvad rahhiiti palju harvemini kui külmal ajal kinnises ruumis kasvavad kutsikad.

Esmaabi korras tuleb erilist tähelepanu pöörata kutsikate söötmisele kuni 6 kuu vanuseni toitvate, rahhiidivastast vitamiini sisaldavate söötadega. Vastavalt kutsika vanusele ja arenemisastmele on soovitatav anda pudrustatud tangaineid vaheldumisi piima ja liha-leemega, toorest hakkliha 2—3 korda nädalas, toorest köögi- ja puuvilja, pehmeid vasikakonte või tasku-noa otsa täis kondijahu 2—3 korda päevas, vitaminiseeritud kalamaksaõli 1—2 teelusikatäit päevas ja rahhiidivastase D-vitamiini preparaati.

Alates 6 kuu vanuselt koertel luupehmuse nähtusi peaaegu ei esine.

Kuidas lugeda koera pulssi?

Normaalne pulss tervel täiskasvanud koeral vastab 70—80 löögile minutis, kutsikatel 100—120 ja tiinel koeral 80—100 löögile minutis.

Koera pulsi lugemise kohaks on tavaliselt suur tuiksoon, mis asetseb puusa siseküljel ja on kehapinnale lähemal. Pulsi katsumine sünnib nimetis- ja kesk-sõrme abil kergesti tuiksoonele rõhudes. Pulssi tuleb lugeda üks minut. Peale pulsi lugemise on veel tarvis tähele panna pulsi iseloomu: on see korrapärane või korratu, tugev või nõrk.

Kuidas mõõta koera temperatuuri?

Täiskasvanud koera normaalne kehasoojus kõigub, olenevalt ta vanusest ja meelelaadist, 38 ja 39,5° vahel. Väikestel tõuliikidel on kehatemperatuur kõrgem,

suurematel — madalam. Kehasoojust mõõdetakse kaks korda päevas — hommikuti ja õhtuti. Kehasoojuse mõõtmiseks tuleb elavhõbedasammas alla lüüa. Pärast termomeetri võidmist kergelt vaseliini, rasva või mõne õliga viiakse see koerale pärasoolde umbes 3—4 sm sügavusse ja hoitakse seda seal 5—7 minutit.

Ettevaatust rahutute koertega — termomeeter võib puruneda!

Kuidas anda koerale arstimeid?

Arstimisel tuleb koerale sageli anda pulbreid või vedelikke (tilku, mikstuuri). Kui pulber ei oma erilist lõhna või maitset, siis võib seda anda lihaleemes, võis või lihatükikeses. Kui aga arstim on erilise lõhna ja kõrvalmaitsega, tuleb talitada ettevaatlikult, et koera, eriti kutsikat mitte ära hirmutada, mis edaspidisele kasvatamisele ja väljaõpetamisele võib mõjuda halvasti.

Kõige lihtsam ja mugavam viis pulbrite ja vedeliku andmiseks on järgmine: haigestunud koer pannakse istuma, vasak käsi paigutatakse ümber koera lõugade, tõstetakse pea veidi ülespoole ja tõmmatakse moka-nurk pöidlaga üles, parema käega aga antakse arstim. Kui koer hoiab arstimit suus ja ei neela alla, tuleb suhu valada teelusikatäis vett ja kaela masseerida.

Pärast arstimis andmist tuleb koera silitada ja julgustada, et ta edaspidi arstimis andmisel vastikust ei tunneks.

Milles väljenduvad koeral rästiku hammustuse tunnused?

Tavaliselt hammustab uss jahikoeri pähe, kaela, rinda või kõhtu, kus mürgihammaste jälgedesse valguvad vaevalt märgatavad verepiisad. Koeral tekib kohe nõrkus, oksendamine, raske hingamine ja südamekloppimine; hammustatud koht tursub ja paistetuse suureneb ilmselt. Üheaegselt ilmnevad sageli üldise raske haigestumise tunnused, millele võib järgneda surm.

Esmaabi korras tuleb kõigepealt ennetada mürgi laialivalgumist organismis hammustatud kehaliikme kõvasti kinnisidumise teel ülaltpoolt haava, haavast

võimalikult rohkem verd välja pigistades. Mürgi mõju paralüüsimiseks võib haava niisutamiseks tarvitada piiritust, joodtinktuuri, mangaanhapu kaaliumi lahust ja põrgukivipulka.

Koera südametegevuse ergutamiseks tuleb talle väikeste annustena (25 g) anda viina.

Millised on koeral päikesepiste tunnused?

Päikesepistele on vastuvõtlikumad tumeda karvkattega koerad, näiteks mustad pointerid, samuti eriti kuuma ilmaga pikemaks jahiks eeltreenimiseta kasutatavad rasvunud koerad. Haigestumine tekib äkki, koer langeb tagakeha halvatusel tagajärjel maha, vaade muutub tuhmiks, süda klopib, pulss nõrgeneb, temperatuur tõuseb ja teadvus kaob.

Esmaabi korras tuleb koer kohe varjulisse kohta paigutada, külma veega üle valada (eriti pea ja selg) ja pärast seda koera keha üleni masseerida.

Südametegevuse ergutamiseks tuleb väikeste annustena anda viina.

Millised on põletushaavadega koera tunnused?

Põletushaavad võivad olla väga mitmesugused; mida suurema osa koera keha pinnast nad enda alla võtavad, seda ohtlikumad on nad koera elule. Suuremate põletushaavade arstimine ja vesirakkude avamine tuleb veterinaararsti hooleks usaldada.

Esmaabi korras tuleb põletushaavu mangaanhapu kaaliumi 1—2% -lise lahusega niisutada ja võrdses vahekorras segatud lubjaveest ja taimeõlist koosneva salviga määrada.

Millised on külmumise tunnused koeral?

Külmumise all kannatavad koertel kõige sagedamini kõrvad, käpaalused, sabaots, isastel — munandikotike, emastel — nisad.

Esmaabi korras tuleb külmavõetud kohti lumega

kuni normaalse vereringvoolu taastamiseni hõõruda, siis rasvaga määrada ja katta vatisidemega.

Vesirakkude ilmumisel tuleb talitada niisamuti nagu põletushaavade puhul.

Millised on koera kokkupõrkel saadud vigastuste tunnused?

Vigastused — koe põrutused, nahkkatet purustamata — ilmnevad kokkupõrkel kändude, kivide ja teiste nüride esemetega, samuti kõrgelt kukkumisel, nüri esemega löömisel jne. Vigastatud koht paistetak, punetab, muutub tuliseks ja tundlikuks. Kergemad vigastused mööduvad arstliku abita. Raskemate vigastuste puhul tuleb vaheldumisi 1—2 päeva vältel teha esmalt külmi ja siis sooje mähiseid.

Kui paistetuse lühema aja jooksul ei alane ja tekib mädanik, tuleb pöörduda veterinaararsti poole kirurgilise abi saamiseks.

Millised on koera vigastuse tunnused nikastuse korral?

Nikastused juhtuvad tavaliselt koera ebaõnnestunud hüppe või kukkumise tagajärjel kiirel allüüril murdmaastikul ja esinevad peamiselt jäsemetes ja lõualuudes. Liigespauna vigastamisel nihkuvad luuotsad ühenduskohtadelt väärasendisse, liiges paistetak ja tekitab ägedat valu.

Esmaabi korras tuleb luud normaalasendisse tagasi nihutada, sidemega kõvasti kinni mähkida ja võimaldada koerale pikemat puhkust. Hiljem võib haiget kohta määrada kampripiiritusega ja masseerida.

Millised on koera vigastuse tunnused luumurru puhul?

Luumurrud esinevad peamiselt jäsemetel ja koera käik muutub ebaloomulikuks, lonkavaks või ta ei saa murtud jalale üldse toetuda. Nii mõnigi kord tekitab luumurru äratundmine raskusi, nimelt selles, kas on tegemist luumurru, nikastuse, põrutuse või mõne muu vigastusega. Säärasteil kahtlastel juhtudel on kõige

parem talitada nii, nagu oleks tegemist luumurruga, mille all mõistetakse luusiduvuse lahutust kas osaliselt (lõhestus, kild) või täielikult (luumurd otseses mõttes). Luumurd võib olla kinnine, kui nahk murru kohal on terve, või lahtine, kui nahk on lõhestatud ja murru kohal on haav. Luumurru arstimine tuleb viivitamatult arsti hooleks usaldada.

Esmaabi korras tuleb murtud luuotsad üksteise vastu kohaldada, tagades luumurru kohale tuge ja liikumata asendi lahasega. Selleks võib kasutada puukoore ribasid, keppe, puuoksi, vineeri, pappi jne. Lahase ja jäseme polsterdamiseks võib tarvitada heinu, õlgi, sammalt jne. Lahased peavad ulatuma üle murrukoha mõlema lähima liigese. Lahaste köitmisega tuleb luumurd kinnitada liikumatuks. Lahaste kinnitamiseks võib hädakorral kasutada taskurätte, püksitrakse, püksirihma, riideribasid jne. Lahtise luumurru korral tuleb kõigepealt sulgeda verejooks ning siduda haav kinni ja alles seejärel lahastada luumurd. Õige ravimise ja vastava hoole korral paranevad luumurrud hästi, eriti noortel koertel.

Milles ilmnevad koeral haavade tunnused?

Haava all mõistetakse kudede vigastust, mille juures ka nahk või limanahk on lõhestatud ja tekib verejooks. Suuremate veresoonte haavad võivad esineda peamiselt jäsemetel, kus veresooned asetsevad keha välispinna lähedal. Vältimatu abi seisneb verejooksu viivitamatus sulgemises. Eriti ohtlik on tuiksoone verejooks, kui helepunane veri purskab joana. Sel juhul tuleb verejooks sulgeda soonistava köitmisega või tuiksoone surumisega luu vastu pealpool verduvat kohta vajutava rullköitmega.

Tugev tõmbsoone verejooks voolava kirsipunase verega võib samuti suurt verekaotust põhjustada. Vere sulgemiseks tuleb haav köitmega pingutades kinni siduda ja vigastatud tõmbsoonele asetada vajutav hügrokoopne polster puuvillast. Pärast verejooksu sulgemist tuleb koer viivitamatult saata arsti juurde, kes haava lõplikult suleb.

Tähtsuseta verejooks, kui veri tilgub või niriseb,

suletakse tavalise sideme või vesinik-ülihapendiga niisutatud vati pealepanemisega. Pesta puhast haava desinfitseeriva lahusega ilma vajaduseta pole soovitatav, sest see nõrgestab haava välispinna elujõulisust ja pidurdab kudede kokkukasvamist.

Millised on koera käppade haigestumise tunnused?

Sageli juhtub, et vähetreenitud koerad, töötades niidetud, kivisel või jääkoorikuga kaetud maastikul, vigastavad oma käpaaluseid, varbaid või küüsi. Siis lonkavad nad kõikidel jalgadel, lakuvad koju jõudes käppi ja muutuvad lähema aja jooksul jahipidamiseks kõlbmatuks. Sellisel juhul tuleb koerale anda puhkust ja määrada vigastatud kohti rasva või taimeõliga, vastasel korral võivad koeral tekkida konnasilmad, millede kõrvaldamine nõuab keerulist pikaldast arstimist.

Liigselt pikad varbaküüned tuleb kärpida, murdunud küüned kõrvaldada, pesta varbaid desinfitseeriva lahusega ja panna haavadele jodoformiga sidemed.

XIII. ESMAABI JAHIL ESINEVATE ÖNNETUS- JUHTUMITE JA ÄKILISTE HAIGESTUMISTE PUHUL.

Millised nähtused esinevad kuuma-
rabanduse puhul?

Haigust põhjustab tavaliselt keha üldine ülesoojenemine. Nahk on punane, kuum ja tugevasti higistav. Kiire hingamine ja pulss, peavalu, uimasus, nõrkus, kohin kõrvades, virvendus silmade ees.

Esmaabi korras toimetada kannatanu vilusse kohta pikali asendisse: kui ta nägu on punane — peaga kõrgemale, on nägu kahvatu — peaga madalamale. Kui kannatanu on meelemärkusel, siis riided lahti teha ja sundida teda sügavalt hingama. Panna otsaesisele külmaveelapid ja hõõruda külma veega kogu keha. Anda rohkesti vett juua ning südame ergutamiseks alkoholi. Kui kannatanu on meelemärkuseta, teha kunstlikku hingamist.

Missugused nähtused esinevad
päikesepiste puhul?

Haigestumist põhjustab päikesekiirte otsene mõju inimkehale, eriti paljastatud peale.

Esmaabi sama, mis kuumarabanduse puhul.

Missugused nähtused esinevad uppu-
mise puhul?

Uppumist võib põhjustada juhuslik kukkumine vette. Kergemal juhtudel: meelemärkusetus, nägu kahvatu, hingamine nõrk, pulss vaevalt tuntav. Raske-
mail juhtudel: meelemärkusetus, nägu on sinakas-

punane, hingamine kramplik, tõkestatud, hingamissoik, varjusurm.

Pärast veest väljatoomist, riideist vabastamist, suu ja kurgu puhastamist ja teisi vastavaid ettevalmistusi alustada kohe elustamisega. Teha kunstlikku hingamist, südame massaaži ja naha hõõrumist. Elustamise tagajärjed on kõige soodsamad kuni 15 min. pärast uppumist, pärast seda muutuvad elustamisvõimalused küsitavaks. Meelemärkusele tuleku puhul anda alkoholi, sooje ergutavaid jooke ja rahustamiseks palderjani.

Kannatanu tuleb soojalt katta. Ka ei tohi teda paljale, niiskele või jahedale maapinnale asetada.

Missugused nähtused esinevad rästiku hammustuse puhul?

Meil esineb ussidest peamiselt kolm liiki: rästik, nastik ja vaskuss. Nendest on mürgine ainult rästik. Ta on kuni 70 sm pikk, hall, musta või pruunikasmusta sakilise vöödiga piki selga ja lühikese kolmnurkse peaga; keel on kaheharuline. Ülemises lõuas ees on tal 2 pikemat kihvataolist kanaliga mürgihammast, mille kaudu hammustamisel mürk põsenäärmeist haavasse valgub.

Ussimürgi mõju tugevus verele ja keskergakavale oleneb sissetunginud mürgi hulgast, hammustuse kohast ja teistest asjaoludest. Eriti ohtlikud on hammustused veresoontehasse kehaosasse, kus keha imendusvõime on tugevam.

Mürgise ussi hammustamisel jäävad jäljena alati kaks väikest üksteise kõrval asetsevat täpikujulist torkehaavakest, vastuoksa mürgita ussi hammustusele, mille haavake on saki- (nastikul) või kriipsukujuline (vaskussil).

Kohe pärast hammustamist algab hammustuse ümbuse väga kiiresti arenev paistetuse ja tekivad valud. Paistetuse areneb niivõrd kiiresti, et kogu jäse isegi poole tunni jooksul võib hammustuse tagajärjel muuta kaks korda jämedamaks kui teine.

Tunni-poolteise järel pärast hammustamist ilmuvad üldised mürgitusnähtused: iiveldus, oksendamine, peavalu, korduvad minestushood, hingamisraskus,

nõrk ja kiire pulss, temperatuuri tõus, südametegevuse raugemine. Surm järgneb hingamiskeskuse halvatus tagajärjel. Üldiselt on ussihammustus kiiresti surmav ainult siis, kui mürk satub otseselt tõmbsoonde. Neil juhtudel jäävad kohalikud nähtused tavaliselt ilmutama.

Mürgi imendumise takistamiseks vereringvoolu tuleb vigastatud kehaosa esmaabi korras ülalpool haava käepärast oleva rihma, paela, taskuräti, püksitrakside või mõne muu köitmega kohe kõvasti kinni siduda. Verepaisu tõttu pääseb mürk lahjendatult ja aeglaselt vereringvoolu ega ole enam nii ohtlik. Verejooksu mürgistatud haavakesest mitte takistada, sest ühes verega ja koemahlagaga valgub torkehaavakestest välja ka mürk. Otstarbekohasem ja mõjuvaim on verejooksu jõustamiseks ühendada torkehaavakesed kahe sisselõikega noa abil või teha kaks 1 sm sügavust täket rööbiti torkehaavakeste ühendusjoonele kuni 1 sm kauguses teineteisest.

Mürgi kahjutuks tegemiseks võib veel torkehaavakesi põleva tuletikuga või sigareti otsaga põletada või karbool-, väävel-, salpeeter- või muu happega söövitada. Põletamine ja söövitamine mõjuvad tavaliselt ainult siis, kui see toimub kohe pärast hammustust, neile tuleb aga alati eelistada sisselõikeid ja täkkeid, kuna põletus- ja söövituskärnad mürgi väljajuhtimist raskendavad.

Missugused ohtlikud tagajärjed on verejooksul haavadest?

Igast haavast tekib verejooks, kuna vigastati veresooni. Verejooksu iseloom ning ohtlikkus olenevad haava iseloomust ning sellest, missugused ja kui suured veresooned vigastatud on. Verejooks võib olla:

— arteriaalne, kui on vigastatud tuiksoon ja helepunane veri purskub haavast joana,

— venoosne, kui on vigastatud tõmbsoon ja kirsipunane veri voolab haavast loiu joana,

— kapillaarne, kui on vigastatud juussooned ja veri niriseb haavast tilkhaaval.

Tavaliselt on enamasti tegemist tõmbsoonte vigastustega, kuna tuiksooned kergemini eest ära libisevad.

ja nende seinad tugevamad ja painduvamad on kui tõmbsoontel.

Arteriaalse verejooksu puhul: a) vigastatud tuiksoon pealtpoolt haava viivitamata sõrmega kokku suruda seni, kuni on leitud mõni ese, nagu püksirihm, rätik jne., millega võiks verejooksu sulgeda pikemaks ajaks. Neil kohtadel, kus tuiksoonelise verejooksu puhul soonistava köitmega ligi ei pääse, on ainsaks tõhusaks abinõuks vere sulgemine sõrmevajutusega; b) vigastatud kehaosa kõrgemale asetada; c) ei tohi teha kunstlikku hingamist enne verejooksu sulgemist ega panna haavale ämblikuvõrke, mulda, raudrohtu või muud juhuslikku.

Venoosse verejooksu puhul: a) asetada vigastatud kehaosa kõrgemale, b) kõrvaldada takistused vereringvoolule (sokihoidjad, püksitraksid, rihmad jne.), c) asetada haava ja piirde vahele soonistav köidis, d) haavale asetada vajutav köidis (marlipadjake).

Juussoonelise verejooksu puhul: a) asetada vigastatud kehaosa kõrgemale, b) panna haavale vajutav köidis (marlipadjake).

Verejooksu puhul haava külma veega mitte loputada, kuna see takistab vere hüübimist, samuti ei tohi loputada verejooksu vaigistavate vahenditega, nagu äädika- või tanniinilahusega, mille tõttu infektsioon haava ümbrusest võib pääseda haava sügavusse.

Suurema verejooksu puhul oleneb inimese elu otseselt kiirest ja õigest esialgsest veresulgemisest, sest verejooksu ohtlikuks tagajärjeks on verekaotus. Surm verekaotusest järgneb peamiselt südame tühjenemise tagajärjel, sest langenud vererõhu ja tugevasti vähenenud verehulga korral ei saa süda vereringest lõpuks enam midagi tagasi ning ta lakkab töötamast.

Lõplik veresulgemine kuulub arsti ülesannetesse, kuna abiandja ülesanne on takistada verejooksu kuni arstiabi saamiseni.

Missugused nähtused esinevad luumurru puhul?

Luumurrud võivad tekkida löögi, tõuke, kukkumise, muljumise jne. mõjul kas otseselt haiget saanud kohal

või sellest eemal, nagu näiteks rangluumurd kukkumisel sirutatud käele.

Kannatanu tuleb otsekohe õnnetuskohal ettevaatlikult paigutada kanderaamile, vereringvoolu kergendamiseks asetada luumurruga kehaosa kõrgemale, andes sellele pehmel aluspõhjal toe abil liikumatu asendi, ja toimetada kannatanu viivitamata arsti juurde.

Missugused nähtused esinevad nikastuse puhul?

Nikastuse all mõistetakse liigesekapsli ja -sidemete vigastusi. Ühtlasi võivad kas osaliselt või täielikult venida või rebeneda ka kõõlused ja lihased, samuti võivad ära rebeneda ka väikesed luutükid. Sagedamini tabab nikastus põia-, käe- ja põlveliigeseid.

Nikastus tekib üleventituse, ülesirutuse, ülepainutuse tagajärjel, samuti väändumisel, pöördumisel ja käänamisel ebaloomulikus suunas, kukkumisel sirutatud või painutatud kätele jne.

Nikastusel tekib paistetust verevalumi tagajärjel. Äge valu ilmneb eriti liigutuste ja vajutamise korral.

Vigastatud kehaosa tuleb kõrgemale asetada, peale panna kerge vajutusköidis. Kannatanu vajab rahu.

Missugused nähtused esinevad võõrkeha sattumisel silma?

Prügi, söepuru, putukad ja muud võõrkehad, mis silma satuvad, tavaliselt ülemise silmalau alla, ärritavad silmalaugu ning kutsuvad esile selle punetuse; tekib pisarate jooks ja valutunne.

Silma mitte hõõruda. Haarata sõrmedega ülemise silmalau ripsmeist kinni, tõmmata laug alla nii, et see ulatuks üle alumise lau: samal ajal tõmmata ta veidi eemale silmamunast ning hoida teda nõnda mõni sekund. Rohke silmaveega tuleb nähtavale ka võõrkeha. Kui aga võõrkeha säärasel teel välja ei tule, tuleb silmalaugu väljapoole pöörata ja võõrkeha niiske rätikuotsaga ettevaatlikult kõrvaldada.

Alumise lau pööramisel peab kannatanu üles vaa-

tama; alumine laug alla tõmmata ning võõrkeha niiske rätikuga eemaldada.

Pärast võõrkeha kõrvaldamist silmale külm kompress panna.

On võõrkeha silmamunasse tunginud, tuleb teha köidis ja kannatanu kohe arsti juurde saata.

Missugused nähtused esinevad toidumürgituse puhul?

Toiduained, eriti liha, vorst ja kala, riknevad suvel väga kiiresti. Neis tekkinud mürgid, sattunud inimorganismi, kutsuvad esile järgmised nähtused: tugevad valud kõhus, iiveldus, oksendamine, kõhulahtisus, janu, peavalu; silmaterad on laienenud; jalad ja käed lähevad külmaks; pulss on nõrk ja harv, hingamine raskendatud; meelemärgusetus ja krambid.

Esmaabi korras on soovitav: maoloputus, kõhulahtistajad, klistiir. Pärast seda anda kanget kohvi või teed. Katta soojalt.

Missugused nähtused esinevad marutõve puhul?

Marutõbi on peamiselt loomade haigus. Inimesed haigestuvad peamiselt koerte ja kasside kaudu, kuna inimeselt inimesele marutõve ülekandumist esineb väga harva.

Marutõve ülekandumine sünnib marutõbise looma hammustamisel või sülje sattumisel nahakriimustusele või haavakesele. Mitte iga hammustatu ei haigestu marutõppe, sest riided pakuvad teatavat kaitset nakatatud sülje vastu. Marutõbise nakatis ei tungi kehas edasi mitte mööda vere- või mahlasooni, vaid erkude kaudu selja- ja peaaajusse.

Hammustatud koht paistetak üles, valutab ja paraneb väga visalt. Marutõve üldtunnused aga ilmnevad tavaliselt mõnikord isegi alles aasta pärast. Näo või pea hammustamisel tungib marutõbise nakatis kesknärvisüsteemi kiiremini kui näiteks sääride hammustusel, mille tõttu esimesel juhul marutõve üldnähtused ka varem ilmsiks tulevad. Aega hammustamise momendist kuni marutõve ilmnemiseni nimetatakse

haiguse varjatud perioodiks, mille järel avalduvad marutõve nähtused: söögiisu puudus, raskendatud hingamine, neelamistakistus, lõpuks neelamiskrambid, isegi siis, kui inimene ainult mõtleb joogijanule, mis teda piinab, mida ta aga rahuldada ei saa. Teadvus tumeneb, haige märatseb. Märatsemise asemel võib esineda ka vaikne hullustus. Sellele järgneb tundlikkuse ja reflekside kustumine, halvatused. Laienenud silmaterad ei reageeri. Teadvus kaob, võib aga ka püsida kuni surmani.

Kaitseüstimised võivad päästa ainult siis, kui nad on tehtud haiguse varjatud perioodil.

Missugused nähtused ilmnevad külmumise puhul?

Külmumise all mõistetakse kudede vigastust madala välistemperatuuri mõjul. Sagedamini tabab see kehaosi, mis ei ole riietega külma eest kaitstud või kus vereringvool on liiga kitsa kehakatte tõttu takistatud. Seepärast külmuvadki sagedamini kõrvad, nina, põsed, sõrmed või varbad.

Külmumisi on kolm järku:

1. Külma mõjul muutub nahk pärast lühemat aega kestnud näpistavat valu tundetuks ning naha-aluste veresoonte kokkutõmbe tagajärjel kahvatuks. Hiljem tekib naha-aluste veresoonte laienemine, mille tagajärjel nahk muutub punaseks. Veresoonte laienemisega on harilikult ühenduses ka põletav valu. Takistatud vereringe kui ka veresoonte vigastuse tagajärjel tekib turse ja nahk muutub sinikaspunaseks.

2. Tume- või sinikaspunasele külmale ja tundetule nahale tekivad villid, täidetud sogase, sageli verrega segatud vedelikuga. Lõhkenud villid infitseeruvad kergesti ja paranevad visalt.

3. Kui kehaosa on niivõrd vigastatud, et ei suuda enam kosuda, tekib kohalik kudede surm. Nahk on vere ringvoolu katkemise tõttu külm, sinine ja tundetu. Külmunud kehaosa on kangestunud ning võib kergesti murduda. Mõne päeva pärast tekivad mädanevad haavad, koed muutuvad mustaks massiks ning vigastatud kehaosa langeb lõpuks keha küljest ära.

Esmaabi korras tuleb külmunud kehaosa aeglaselt soojendada, alustades ettevaatliku hõõrumisega lume, jää või külma vee abil. Külmunud kehaosa asetada kõrgele, kuna see kergendab vereringvoolu ja vähendab valu. Peale panna boorvaseliini või kalamaksaõli salvkõidis.

XIV. JAHIMEHE MEELESPEA.

Missugustele nõuetele peab vastama jahimehe riietus?

Olenevalt maastikust, aastaajast ja jahitingimustest peab jahimehe riietus olema vähe silmatorkav, mugav, soe, kerge, vastupidav ja veekindel. Kõige sobivamad on kaitsevärvid (hall, roheline, pruun ja khaki), mis maastikuga paremini ühte sulavad. Üleriiete lõige peab olema avar, et alla mahuks kampsun, mis liigutusi ei tohi takistada. Kui istudes põlved on kaetud, siis jopi pikkus sobib. Eelistatakse sügavaid ja nõõbitavaid taskuid. Talveriietuses on käte soojendamiseks ette nähtud kaks püstloodis taskut. Riided tuleks nõõpida vasakule poole.

Talveriietusele annavad ideaalselt kergust ja soojust vati asemel kahe riide vahele tepitud udusuled või jänesenahad.

Veekindel käisteta vihmakuub, mis katab jahimeest koos püssi ja seljakotiga, osutub vahel vajalikuks ja asendamatuks.

Jalanõudest osutuvad kõige otstarbekamaks talvel säärsaapad ja suvel pastlad villaste sokkide ja jalarättidega. Talvel võib vajaduse korral jalgade ümber mähkida ajalehepaberit ja sellest villase soki üle tõmmata.

Kummisaapad peavad olema avarad.

Pükse tuleb nii suvel kui ka talvel kanda jalanõude peal, et vesi ja lumi maha valguksid.

Pärast jahti tuleb nahkjalatsid pesta ja niiskelt määrida.

Missugused on jahimehe põhikohused?

Jahimees on kohustatud:

1. Täitma ise ja nõudma teistelt jahimeestelt seadustest, kehtestatud jahipidamise eeskirjadest ja tähtaegadest kinnipidamist.

2. Registreerima omandatud relva viie päeva jooksul organisatsioonis, kelle poolt jahipilet on välja antud.

3. Hoidma relvi ja laskemoona tingimustes, mis väldivad õnnetusjuhtumeid nendega.

4. Võitlema salaküttimise vastu.

5. Hävitama kahjulikke loomi ja linde.

6. Müüma kõik saadud karusnahad varumisorganisatsioonile.

7. Käituma tulega metsas ettevaatlikult ja mitte kasutama villtroppe asemel paberist, vatist või muid süttivaid troppe.

8. Laskma elukoha vahetuse puhul end jahipileti väljaandnud asutusest arvelt maha võtta ja viie päeva jooksul uue elukoha järgi arvele võtta.

Missugused eetilised põhimõtted sportliku jahipidamise kultuurset arengut soodustavad?

— Iga jahimees peab kindlalt tundma jahipidamise eeskirju, rangelt neist kinni pidama ja nõudma nende eeskirjade täitmist ka teiste isikute poolt. Salakütt on jahimajanduse vaenlane. Kuulutame leppimatu võitluse salaküttimisele!

— «Kui mitte mina, siis keegi teine,» ja «meie eluajaks jätkub,» ütleb rahvavara hävitaja. Ära ole tõplane, ära riisu iseennast, hoolitse ulukite eest!

Anna kevadel loomale ja linnule rahu — sügisel saad jahti pidada, kaotsi nad ei lähe!

Hunt on jahi- ja põllumajanduse kahjur. Hävita hunte!

Ära säästa laenguid hulkuvate kasside ja koerte hävitamiseks, nad on meie noorulukite vihaseimaid vaenlasi!

Peatuskohalt lahkudes kustuta lõkkease, sest põlen-dikul ei kasva looma ega lindu!

Ära tropista laenguid paberi või puuvillaga, süütad metsa põlema!

Ära oletä, et püss pole laetud, võid vigastada ennast või sõpra!

Ära suuna iialgi püssiraudu inimesele ega koduloomadele!

Ära tulista iialgi «õnne» või «kobina» peale, võid niiviisi vigastada või surmata inimese!

Teel ja peatusel — padrunid rauast välja!

Ära aseta iialgi püssi puu ega seinä najale, vaid riputa korralikult raudadega alaspidi!

Ära haara iialgi püssi raudadest!

Ära lase iialgi kaugemalt, kui püss võtab!

Kui jahimees keskpäeval päikesepaistelise kuuma ilmaga vilus pikutab, saab ka koer puhata.

Ajujahil ära lahku iialgi kohalt enne aju lõppu, naabrite suunas ära tulista, kuula jahi korraldajat!

Ära käsuta koera kõrgendatud toonil, ära jookse koera juurde seisakul, ära torma lastud uluki juurde laadimata püssiga!

Ära mõõda, vaid kaalu suitsuta püssirohtu ja ära seda musta püssirohuga sega!

Puhasta püssiraudu sagedamini ja lukke harvemini, hästi hoitud püssist piisab eluksajaks.

Võitle kultuurse sportliku jahipidamise eest!

**JAHILOOMADE JA -LINDUDE EESTI-, LADINA- JA VENE-
KEELSESD NIMETUSED.**

Pöder	<i>Alces alces</i>	Лось
Maral	<i>Cervus canadensis</i>	Марал
Metskits	<i>Capreolus capreolus</i>	Косуля
Metssiga	<i>Sus scrofa</i>	Кабан
Karu	<i>Ursus arctos</i>	Медведь
Hunt	<i>Canis lupus</i>	Волк
Rebane	<i>Vulpes vulpes</i>	Лисица
Kährikkoer	<i>Nyctereutes procyonoides</i>	Енотовидная собака
Mäger	<i>Meles meles</i>	Барсук
Saarmas	<i>Lutra lutra</i>	Выдра
Nugis	<i>Martes martes</i>	Куница
Tuhkur	<i>Putorius putorius</i>	Хорь
Halljänes	<i>Lepus europaeus</i>	Зяец-русак
Valgejänes	<i>Lepus timidus</i>	Зяец-беляк
Orav	<i>Sciurus vulgaris</i>	Белка (векша)
Ondatra (piisam-rott)	<i>Ondatra zibethica</i>	Ондатра
Metsis	<i>Tetrao urogallus</i>	Глухарь
Teder	<i>Lyrurus tetrix</i>	Тетерев
Laanepüü	<i>Tetrastes bonasia</i>	Рябчик
Rabakana	<i>Lagopus lagopus</i>	Белая куропатка
Põldpüü	<i>Perdix perdix</i>	Серая куропатка
Faasan	<i>Phasianus colchicus</i>	Фазан
Koovitaja	<i>Numenius arquata</i>	Кроншнеп
Metskurvits	<i>Scolopax rusticola</i>	Вальдшнеп
Rohukurvits	<i>Capella media</i>	Дупель
Tikutaja	<i>Capella gallinago</i>	Бекас
Õõnetuvi	<i>Columba oenas</i>	Клинтух
Kaelustuvi	<i>Columba palumbus</i>	Вяхирь
Sinikael-part	<i>Anas platyrhynchos</i>	Кряква
Luitsnökk-part	<i>Spatula clypeata</i>	Широконоска
Ristpart	<i>Tadorna tadorna</i>	Печанка
Soopart	<i>Anas acuta</i>	Шилохвост
Viupart	<i>Anas penelope</i>	Связь
Rääkspart	<i>Anas strepera</i>	Серая утка
Piilpart	<i>Anas crecca</i>	Чирок-свистунук
Rägapart	<i>Anas querquedula</i>	Чирок-трескунок
Sõtkas	<i>Bucephala clangula</i>	Гоголь
Aul	<i>Clangula hyemalis</i>	Морянка

Hakk	<i>Somateria mollissima</i>	Гара
Laululuik	<i>Cygnus cygnus</i>	Лебедь кликун
Hallhani	<i>Anser anser</i>	Серый гусь
Lagle	<i>Branta sp.</i>	Казарка

Наугасте ja viude nimetused

Kanakull	<i>Accipiter gentilis</i>	Ястреб тетеревятник
Raudkull	<i>Accipiter nisus</i>	Ястреб-перепелятник
Herilasviu	<i>Pernis apivorus</i>	Осоед
Hiireviu	<i>Buteo buteo</i>	Сарыч
Karvasjalg-viu	<i>Buteo lagopus</i>	Мохноногий сарыч
Must-harksaba	<i>Milvus migrans</i>	Черный коршун

Loorkullide nimetused

Roo-loorkull	<i>Circus aeruginosus</i>	Камышевый лунь
Luha-loorkull	<i>Circus pygargus</i>	Луговой лунь
Välja-loorkull	<i>Circus cyanus</i>	Полевой лунь

Pistrikkude nimetused

Rabapistrik	<i>Falco peregrinus</i>	Сапсан
Lõopistrik	<i>Falco subbuteo</i>	Чеглок
Väikepistrik	<i>Falco columbarius</i>	Дербник
Tuuletallaja	<i>Falco tinnunculus</i>	Пустельга
Punajalg-pistrik	<i>Falco vespertinus</i>	Кобчик

Kakuliste nimetused

Kassikakk	<i>Bubo bubo</i>	Филин
Lumekakk	<i>Nyctea scandiaca</i>	Белая сова
Kõrvukas räts	<i>Asio otus</i>	Ушастая сова
Sooräts	<i>Asio flammeus</i>	Болотная сова
Uraali kakk	<i>Strix uralensis</i>	Уральская неясыть
Kodukakk	<i>Strix aluco</i>	Обыкновенная не- ясыть
Vöotkakk	<i>Surnia ulula</i>	Ястребиная сова
Karvasjalg-kakk	<i>Aegolius funereus</i>	Мохноногий сыч
Värbkakk	<i>Claucidium passerinum</i>	Воробьиный сыч

Vareslaste nimetused

Ronk	<i>Corvus corax</i>	Ворон
Künnivares	<i>Corvus frugilegus</i>	Грач
Hallvares	<i>Corvus corone</i>	Серая ворона
Hakk	<i>Coloeus monedula</i>	Галка
Harakas	<i>Pica pica</i>	Сорока
Pasknäär	<i>Garrulus glandarius</i>	Сойка
Mänsak	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	Кедровка
Siniraag	<i>Coracias garrulus</i>	Сизоворонка

SISUKORD

Eessõna	3
I. Jahi reguleerimine seadusandlusega	5
II. Lühiandmeid ulukite bioloogiast	11
1. Jahiloomad	11
2. Jahilinnud	33
III. Ulukite eest hoolitsemine	52
IV. Jahimajandusele kahjulikud röövlinnud	58
V. Põllumajandusele kasulikud röövlinnud	74
VI. Jahipidamisviisid	76
VII. Jahisaaduste kasutamine	80
VIII. Ulukite rõngastamine	81
IX. Jahirelvad ja nende käsitsemine	82
X. Laskemoon ja padrunitest laadimine	109
XI. Jahilaskmine	129
XII. Jahikoorte pidamine ja kasutamine	137
XIII. Esmaabi jahil esinevate õnnetusjuhtumite ja äki- liste haigestumiste puhul	168
XIV. Jahimehe meelespea	176
Jahiloomade ja -lindude eesti-, ladina- ja vene- keelsed nimetused	181

П. Лийвак, Х. Райвет, А. Силлард

СПОРТИВНАЯ ОХОТА

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

*

Toimetaja A. Pilving
Tehniline toimetaja H. Kohu
Korrektor Ü. Rattur

Ladumisele antud 10. VI 1958. Trükkimisele antud
28. VIII 1958. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 11,5.
Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 9,43.
Arvutuspoognaid 8,17. Trükiarv 4000. MB-06531. Tellimise nr. 1649. Trükikoda „Pioneer“, Tartu, Kastani 38.

Hind rubl. 2.45

Rbl. 2.45

A

22267

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00895282 4